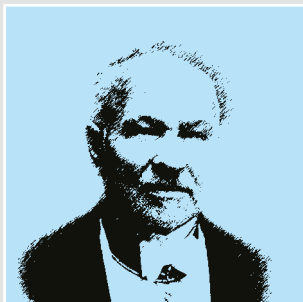
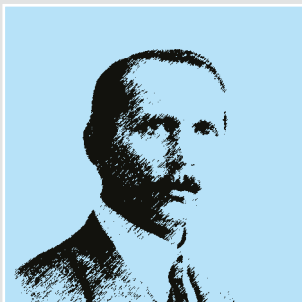
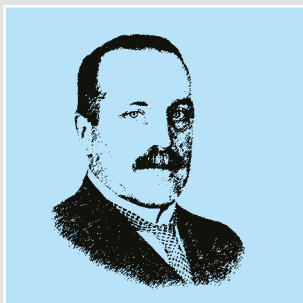
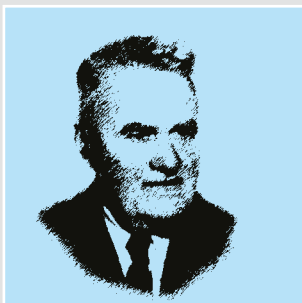
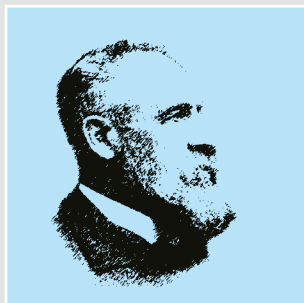

Naděžda Urbánková

OSOBNOSTI VĚDY A TECHNIKY VE FONDECH TECHNICKÉHO MUZEA V BRNĚ

Naděžda Urbánková

OSOBNOSTI VĚDY A TECHNIKY

VE FONDECH
TECHNICKÉHO MUZEA V BRNĚ

Brno 2023

Osobnosti vědy a techniky ve fondech Technického muzea v Brně

Odborná kniha vznikla na základě institucionální podpory dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Technické muzeum v Brně poskytované Ministerstvem kultury ČR.

Autorka: PhDr. Naděžda Urbánková

Recenzovali: doc. PhDr. Bohumír Smutný, Dr., PhDr. Karel Maráz, Ph.D.

Vydalo: Technické muzeum v Brně, Purkyňova 105, Brno, www.tnbrno.cz

Redakční příprava: Mgr. Pavla Stöhrová, Mgr. Sandra Strapková, PhDr. Naděžda Urbánková

Předtisková příprava: Vydavatelství Audy

Tisk: POINT, a. s.

Překlady: EKO Překlady s.r.o.

Objednávky vyřizuje: knihovna@tnbrno.cz nebo <https://www.tnbrno.cz/obchod/>

Obrazové přílohy: Technické muzeum v Brně a Archiv VUT v Brně

Reprodukování snímků a materiálů uveřejněných v této publikaci je možné pouze se souhlasem vydavatele a jejich vlastníků, autorů a správců.

Klíčová slova:

Morava – Brno – technická vysoká škola – Technické muzeum v Brně – Leopold Grimm – Konrád Hruban – Viktor Kaplan – Stanislav Kratochvíl – Miroslav Nechleba – František Pišek – Antonín Smrček – Josef Sumec – Vítězslav Veselý

DOI: 10.61574/2023.7685.0316

© Technické muzeum v Brně, 2023

ISBN 978-80-7685-031-6

ISBN 978-80-7685-035-4 (pdf)

OBSAH

Úvod	7
Prof. Ing. Leopold Franz GRIMM	11
Prof. Dr. Ing. Konrád Jaroslav HRUBAN, DrSc.	21
Prof. Dr. Ing. Viktor Gustav Franz KAPLAN, dr. h. c.	45
Prof. Dr. tech. Ing. Stanislav František KRATOCHVIL, DrSc.	61
Prof. Dr. Ing. Miroslav Čeněk Emil NECHLEBA, DrSc.	73
Prof. Dr. mont. Ing. František PÍŠEK, dr. h. c.	85
Prof. Ing. Antonín SMRČEK, dr. h. c.	103
Prof. PhDr. Josef SUMEC, dr. h. c.	123
Prof. Dr. Ing. Vítězslav Václav VESELÝ, DrSc.	139
Závěr	157
Seznam používaných zkratek	159
Souhrnný seznam pramenů a literatury	161
Summary	168
Resümee	169

ÚVOD

Vážení čtenáři,

cílem této publikace je seznámit širší veřejnost s významnými osobnostmi z oblasti vědy a techniky, jejichž písemné pozůstalosti se alespoň zčásti nacházejí ve sbírkových fondech Technického muzea v Brně. Jedná se o vědce, kteří měli úzký vztah k Brnu i širšímu moravskému regionu.

Technické muzeum v Brně vzniklo původně jako pobočka archivu Národního technického muzea v Praze, teprve od roku 1961 je samostatnou institucí. Možná i díky této genezi je dnes součástí jeho sbírek 15 osobnostních fondů, které do muzea věnovali sami původci nebo jejich potomci či blízcí spolupracovníci. Jistě tak učinili s úmyslem zajistit těmto zajímavým dokladům tvůrčího snažení a tvrdé práce náležitou péči. Laické veřejnosti jsou dnes jména těchto osobností většinou neznámá, přestože ve své době to byli uznávaní odborníci, úspěšní podnikatelé, vážení pedagogové a často i angažovaní politici.

V zásadě lze osobnostní fondy v Technickém muzeu v Brně rozdělit do dvou nestejně velkých skupin. Tu první tvoří písemnosti odborníků, kteří byli alespoň část své profesní dráhy také vysokoškolskými pedagogy na české technice v Brně, často v pozici zakladatelů daného studijního oboru. Druhou skupinu fondů tvoří dokumenty vynálezců a obchodně zdatných podnikatelů, jejichž práce měla pozitivní dopad nejen na rozvoj daného oboru, ale i na ekonomiku regionu. Vždy se však jednalo o pozoruhodné osobnosti se zajímavými životními osudy.

Pro tuto publikaci jsem zvolila početnější první skupinu devíti osobností, svázaných s brněnským technickým školstvím. Jsou to Leopold Grimm, Konrád Hruban, Viktor Kaplan, Stanislav Kratochvíl, Miroslav Nechleba, František Pišek, Antonín Smrček, Josef Sumec a Vítězslav Veselý. Jejich oborové zaměření se liší, jejich životní dráhy jsou však často podobné. Až na Rakušana Viktora Kaplana, který působil na Německé vysoké škole technické v Brně, zanechali všichni výraznou stopu na brněnské české technice, ať už se v době jejich působení zde jmenovala C. k. česká technická vysoká škola Františka Josefa v Brně, Vysoká

škola technická v Brně, Vysoká škola technická Dr. Edvarda Beneše v Brně nebo Vysoké učení technické v Brně.

V předkládaných studiích se pokouším vystihnout těžiště přínosu vybraných osobností danému oboru i společnosti, ale současně je zobrazit jako lidské bytosti, jež nebyly oproštěny od každodenních starostí a radostí. Snažila jsem se osvětlit prostředí, z něhož pocházeli a které je formovalo, a zachytit rodinné, přátelské i profesní vztahy, které je ovlivnily.

Většina uvedených faktů pochází z materiálů uložených v Technickém muzeu v Brně. U některých písemných pozůstalostí se mi navíc během jejich zpracování podařilo navázat bližší spolupráci s potomky dané osobnosti (zejména v případě prof. Smrčka a prof. Veselého). Měla jsem tak možnost nahlédnout i do privátních rodinných alb a získat hlubší vhled do rodinných vztahů.

Je nasnadě, že výsledkem mého dlouhodobého zájmu o tyto nevsední osobnosti bylo i uveřejnění několika dílčích studií a výstav. V předkládané publikaci jsou jejich medailonky obohaceny nově získanými informacemi a také možností bezprostředně porovnat jejich životní osudy. Někdy se navzájem znali, byli kolegy v oboru nebo pedagogické práci, nebo mezi nimi byl vztah studenta a profesora, popřípadě mentora.

Velkým přínosem pro mou práci bylo také studium materiálů z Archivu Vysokého učení technického v Brně, jehož zaměstnancům Mgr. Bc. Martinu Kotačkovi, PhDr. Karlu Marázovi, Ph.D, Mgr. Gabriele Pavlišové a Mgr. Radku Vágnerovi bych chtěla srdečně poděkovat za jejich vstřícnost, trpělivost a spolupráci. Velmi dobře mi posloužila také *Internetová encyklopedie dějin Brna* a digitalizované matriky zejména z fondů Moravského zemského archivu a Archivu hlavního města Prahy, které usnadnily ověřování údajů o rodinném zázemí daných osobností. Jelikož dosud neexistuje závazná norma pro citaci digitalizovaných archivních pramenů, snažila jsem se poskytnout případnému badateli co nejvíce relevantních údajů k dohledání citovaných materiálů ve fyzické i digitální podobě.

Značně rozdílné množství dostupných materiálů k jednotlivým osobnostem se odrazilo v někdy dost odlišné délce příslušných kapitol. Přišlo mi ale škoda text uměle zkracovat a ochudit tak čtenáře o zajímavé momenty z jejich života. Nejvýraznější disproporci lze nalézt u kapitoly věnované Konrádu Hrubanovi, k němuž se dochovalo úctyhodné množství písemností nejen v Technickém muzeu v Brně (16 kartonů), ale zejména v Archivu Vysokého učení technického v Brně (60 kartonů). Na druhý konec spektra je možné zařadit např. Josefa Sumce nebo Vítězslava Veselého, k nimž se v Technickém muzeu v Brně dochovaly pouhé dva kartony písemností a v Archivu Vysokého učení technického v Brně jen drobnější soubory v Osobních spisech zaměstnanců.

Studie o jednotlivých osobnostech jsou vzhledem k jejich různému odbornému zaměření (chemie, hutnictví a slévárství, vodní stavby a vodní stroje, betonové stavitelství a půdní mechanika, elektrotechnika) a příslušnosti k několika generacím řazeny abecedně. Pro pohodlnější dohledání údajů uvádím použité zdroje za každou studii. Přesné internetové odkazy jsou až na konci kapitol, aby zbytečně nerozšiřovaly poznámkový aparát pod čarou na jednotlivých stránkách, kde je pouze vyznačeno, že se jedná o elektronický zdroj.

Označení vysokých škol uvádím v podobě, která byla oficiálně platným názvem v dané době, a zkratky názvů mezinárodních odborných organizací a společností jsou osvětleny hned v poznámkách na příslušné straně. Pro lepší orientaci v textu lze také využít seznam použitých zkratek, do něhož jsem zařadila především dnes již méně známé a v textu opakovaně používané zkratky jako C. k., MŠANO, RVHP atd. Nezařadila jsem však všeobecně známé zkratky jako UNESCO, USA, EXPO apod.

Pokud vám následující text přinese alespoň několik nových, zajímavých informací o nevšedních osobnostech naší ne tak dávné minulosti, pak tato publikace splnila své poslání.

Autorka

Prof. Ing. LEOPOLD FRANZ GRIMM (1862–1939)

český strojní inženýr a elektroinženýr se zaměřením na vodní turbíny, čerpadla a vodohospodářství; propagátor Francisovy a Kaplanovy turbíny a vysokoškolský pedagog

Leopold Franz Grimm se narodil 3. března 1862 ve Všebořicích u Ústí nad Labem v rodině správce hraběcího pivovaru Leopolda Grimma a jeho manželky Anny Ludmily, rozené Vitinkové.¹ Středoškolské vzdělání, ukončené maturitou s vyznamenáním, získal na pražské C. k. vyšší české reálce a ve školním roce 1880–1881 nastoupil na K. k. Deutsche Technische Hochschule in Prag. Druhý ročník ale již absolvoval na C. k. české vysoké škole technické v Praze a v říjnu 1883 odešel studovat do zahraničí – na polytechniku ve švýcarském Curychu, kde 5. srpna 1886 získal titul strojního inženýra.²

Po ukončení vysokoškolských studií absolvoval roční dílenskou praxi v pražské strojírně Breitfeld, Daněk a spol. a poté působil dva roky na své curyšské alma mater jako asistent strojírenského kreslení, technické mechaniky a nauky o pružnosti a pevnosti. Dalších dvanáct let získával zkušenosti a mezinárodní přehled v řadě významných firem – dva roky zastával post inženýra ve strojírenské firmě Escher, Wyss a spol. v Curychu, tři roky pracoval již jako šéfinženýr v italském Legnanu ve firmě Franco Tosi, šest let strávil jako vrchní inženýr Pražské akciové strojírně (dříve Ruston a spol.) a rok na stejném postu u německé firmy J. M. Voith v Heidenheimu, kde spolupracoval s Ing. Georgem Adolfem Pfarrem, pozdějším profesorem techniky v Darmstadtu a autoritou pro stavbu vodních turbín.³

---

1 NOVOTNÝ, Gustav. Leopold Franz Grimm. In: *Biografický slovník českých zemí*. [online]. Praha: Historický ústav AV ČR, [po 2015]. [cit. 11. 1. 2023].

2 Prof. Ing. Leopold Grimm. In: BLATNÁ, Alžběta – VÁGNER, Radek (eds.). *Profesoři VUT v Brně 1899–1918*. Brno: VUTIUM, 2019, s. 42.
Viz též AVUT v Brně, fond Osobní spisy zaměstnanců, kart. G2, Grimm Leopold.

3 Tamtéž, viz též Adolf Pfarr. *Wikipedia – Die freie Enzyklopädie*. [online]. San Francisco: Wikimedia Foundation Inc., aktualizováno 7. 4. 2022. [cit. 11. 1. 2023].

Dva dny po svých třicátých narozeninách, 5. března 1892, se Leopold Grimm v Miláně oženil s o šest let mladší Bedříškou Ahrensovou,⁴ dcerou Kristiana Ahrense, důstojníka v anglických službách. Manželství bylo konvalidováno 31. ledna 1903 v kostele sv. Tomáše v Brně.⁵ To už měli manželé Grimmovi čtyři ze svých pěti dětí. Nejstarší syn Leopold se narodil roku 1892 v Legnanu, dcera Irma a syn Jaroslav v Praze a dvě nejmladší děti, Alexandr a Milada, v Brně.⁶

Dne 29. října 1901 byl Ing. Leopold Grimm jmenován s účinností od 1. listopadu řádným profesorem C. k. české technické vysoké školy Františka Josefa v Brně pro strojnický obor a současně se stal přednostou ústavu Části strojů a stavby strojů I, kde působil až do roku 1933.⁷

K otevření strojírenského odboru došlo v roce 1900 a je po stavební fakultě druhou nejstarší fakultou dnešního Vysokého učení technického v Brně. V minulosti byl na fakultě strojní vyučován také obor energetický, ze kterého později vznikla samostatná fakulta elektrotechniky.

Stejně jako ostatní zakládající profesori české techniky v Brně i prof. Grimm musel začít pracovat ve velmi skromných podmínkách. Jeho první pracovna se nacházela ve Falkensteinerově ulici (dnes Gorkého) a o místnost se dělil ještě s asistentem a sbírkou učebních pomůcek.⁸ Pracovní tempo bylo úctyhodné a již 8. května 1903 byl prof. Grimm jmenován předsedou zkušební komise pro druhou státní zkoušku ze strojního inženýrství a tuto funkci zastával dalších 25 let. Ve studijním roce 1903–1904 se také poprvé stal děkanem strojního

4 Bedříška Ahrensová se narodila 14. 7. 1868 v Georgetownu (britská Guayana), zemřela 19. 5. 1953 v Brně.

Prof. Ing. Leopold Grimm. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004. Aktualizováno 11. 6. 2020. [cit. 11. 1. 2023].

Bedříška Grimmová. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004. Aktualizováno 11. 6. 2020. [cit. 11. 1. 2023].

5 Konvalidace je právní pojem označující zahazení vady právního jednání, které by jinak bylo kvůli ní neplatné. Speciálně se pak používá v případech neplatnosti manželství, jestliže do doby, než soud manželství za neplatné prohlásí, odpadnou zákonné překážky jeho platnosti. Důvod, proč bylo třeba manželství Grimmových konvalidovat, se nepodařilo zjistit.

6 Ing. Leopold Grimm ml. (18. 10. 1892 Legnano – 10. 5. 1961 Brno), elektroinženýr, italský legionář. Irma Grimmová (16. 4. 1909 Brno – ?), hudebnice. Jaroslav Grimm (9. 4. 1897 Praha – 20. 11. 1944 Brno), úředník I. moravské spořitelny v Brně, stal se obětí druhého amerického náletu na Brno. Doc. Ing. Alexandr Grimm (14. 1. 1902 Brno – ?) elektroinženýr, odborník na klimatizaci budov, vysokoškolský pedagog. PhDr. Milada Grimmová Borůvková (16. 4. 1909 Brno – 10. 1. 1991 Brno), studovala anglistiku i v zahraničí, vysokoškolská pedagožka, 1935 sňatek s prof. RNDr. Otakarem Borůvkou, DrSc., matematikem.

Internetová encyklopedie dějin Brna. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004. Aktualizováno 11. 6. 2020.

AVUT v Brně, fond Pavelka František Jiří, kart. 1, i. č. 12, korespondence s L. Grimmem. Dopis L. Grimma F. Pavelkovi z 27. 12. 1932.

7 AVUT v Brně, fond Osobní spisy zaměstnanců, kart. G2, Grimm Leopold

8 ELGER, Zdeněk. K 70letí profesora Grimma. *Strojnický obzor*, 1932, **12**, 78–79.

oboru. V průběhu let zastával tuto funkci ještě dvakrát, a to v letech 1917–1918 a 1924–1925. Pro studijní rok 1907–1908 byl prof. Leopold Grimm zvolen rektorem poté, co volbu ze zdravotních důvodů nepřijal řádný profesor národního hospodářství Jan Koloušek.⁹

Přes vytižení akademickými a pedagogickými povinnostmi udržoval prof. Grimm stále spojení se strojírenskou praxí, zejména se strojírnou v Blansku, pro kterou konstruoval oběžná kola a poskytoval odborné konzultace. Bedlivě sledoval vývoj vodních turbín a byl propagátorem Francisoxy a později také Kaplanovy turbíny. V roce 1917 například prozřívavě doporučoval vyzkoušet Kaplanovu

turbínu s větším průměrem oběžného kola (700 až 1000 mm).¹⁰ Od 10. června 1922 byl prof. Leopold Grimm také držitelem oprávnění civilního inženýra pro stavbu strojů.¹¹ Podílel se i na řešení vodohospodářských otázek, na projektech a stavbách velkých vodních děl – např. Kníničské a Vranovské údolní přehrady, konzultovány s ním byly ještě stavby elektráren Střekov (u Ústí nad Labem, dokončena 1935) a Ladce na Váhu (dokončena 1936).

V únoru 1908 byl prof. Grimm císařem jmenován odborně technickým členem (radou) Patentního soudu ve Vídni a 1. srpna 1911 se stal c. k. dvorním radou.¹² Po vzniku Československa pak dlouhá léta působil jako znalec Krajského civilního soudu v Brně. Byl členem a tři léta také předsedou Spolku českých inženýrů a architektů v Markrabství moravském, členem Technické sekce Moravského říčního a průplavního spolku, Elektrotechnického svazu československého a Československé normalizační společnosti, zde také jako člen odborné komise pro stanovení *Předpisů pro zkoušení a dodávky vodních turbín*.

Obr. 1 Prof. Leopold Grimm, studijní rok 1907–1908. AVUT v Brně, Sběrka fotografií.

9 *Lidové noviny*, sobota 29. 6. 1907, **15** (177), 2.

10 NECHLEBA, Miroslav. Životopis prof. L. Grimma. *Sborník VUT*, 1960, (3–4), 1.

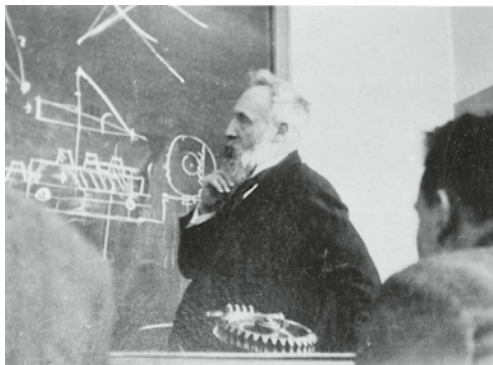
11 TMB, fond PP Leopolda Grimma, kart. 140, i. č. 12.00-3486/3a, dopis Zemské správy politické na Moravě, č. 60233/X.

12 AVUT v Brně, fond Osobní spisy zaměstnanců, kart. G2, Grimm Leopold.

Obr. 2 Prof. Leopold Grimm v pracovně. AVUT v Brně, Sběrka fotografií.

Největším posláním prof. Grimma však zůstávala výchova další generace inženýrů a zřejmě k tomu měl také talent. Studenti jej s láskou a respektem nazývali „otcem Grimmem“ nebo „starým pánem“ a oceňovali jeho zaujetí oborem, fundované a přitom srozumitelné přednášky, okořeněné laskavým humorem, i férový přístup při zkouškách. Vedle ryze odborných znalostí předával svým studentům také cenné zkušenosti z praktického života, např. o přijímání odpovědnosti za odvedenou práci nebo podmínkách obchodního zdaru podniku. Jeho nejmilejším předmětem byly přednášky o vodních turbínách, často také chodil do hodin rýsování a neúnavně adepty strojního inženýrství opravoval a poučoval.

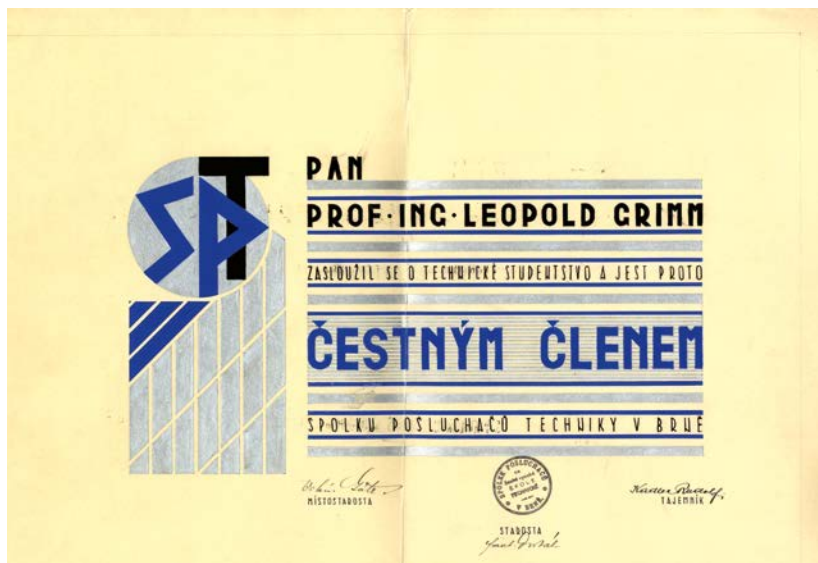
Obr. 3 Prof. Leopold Grimm při přednášce. AVUT v Brně, Sběrka fotografií.

Pro své studenty vydal prostřednictvím Spolku posluchačů ČVŠT v Brně tiskem všechny své přednášky: *Části strojů, Zdvihadla, Vodní turbíny, Regulátory vodních turbín a Odstředivá čerpadla*. S profesorem Janem Zvoníčkem a později s profesorem Karlem Spálou spolupracoval na *Technickém průvodci*, vydaném Českou maticí technickou, pro který napsal oddíl *Části strojů*. V roce 1930

Obr. 4 Čestné členství prof. Grimma ve Spolku absolventů brněnské techniky, 1932. TMB, PPL. Grimma, kart. 141, i. č. 12.00-3488/12.

rozšířil svoji výuku ještě o předmět Encyklopedie stavby vodních motorů, který přednášel už jako penzista až do roku 1938.¹³ Angažoval se také v akcích ve prospěch studentů, například ve Spolku Kounicových kolejí v Brně a v březnu 1909 se jako zástupce profesorského sboru české techniky v Brně zúčastnil ve Vídni jednání o změně řádu při státních zkouškách.¹⁴

Obr. 5 Čestné členství prof. Grimma ve Spolku posluchačů brněnské techniky. TMB, PP L. Grimma, k. 141, IČ 12.00-3488/13.

Pro názornost výuky i další výzkumnou práci usiloval už od svého nástupu na brněnskou techniku o vybudování laboratoře vodních strojů. Byl to skutečně běh na dlouhou trať vyžadující neskutečnou trpělivost zejména kvůli nedostatku financí. Dobudovat laboratoř podle svých představ trvalo prof. Grimmovi až do roku 1932, kdy tehdejší Ministerstvo školství a národní osvěty konečně poskytlo finance na její dokončení.¹⁵ Odměnou mu byla skutečnost, že se jednalo o nejlepší laboratoř vodních strojů v tehdejším Československu.

13 Prof. Ing. Leopold Grimm. In: BLATNÁ, Alžběta – VÁGNER, Radek (eds.). *Profesoři VUT v Brně 1899–1918*. s. 42–43.

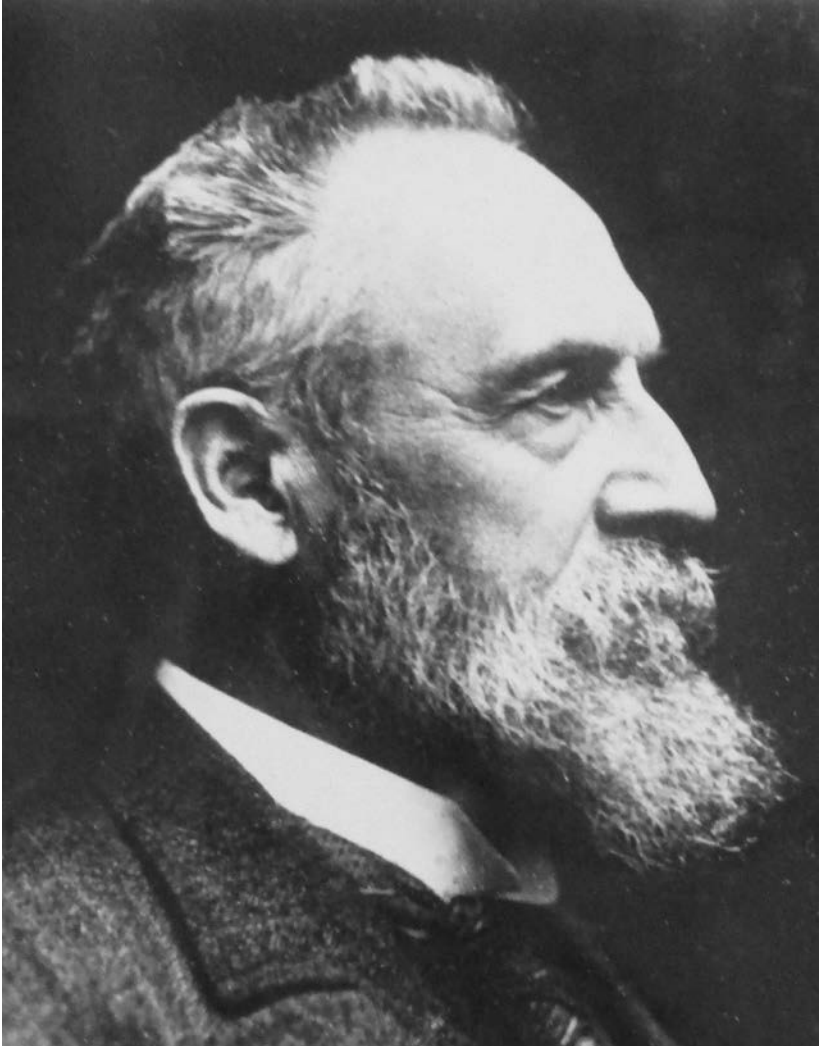
14 AVUT v Brně, Sběrka biografických dokumentů, Grimm Leopold.

15 ELGER, Zdeněk. K 70letí profesora Grimma, s. 79.

Na odpočinek odešel prof. Grimm až v sedmdesáti letech roku 1932, ale ještě rok musel svou profesuru suplovat, než se našel vhodný nástupce v řediteli plzeňských Škodových závodů Ing. Janu Kieswetterovi.

Profesor Ing. Leopold Grimm zemřel 23. dubna 1939 v Brně.

Obr. 6 Prof. Leopold Grimm ve 30. letech 20. století. AVUT v Brně, Sbirka fotografií.

Písemnou pozůstalost profesora Leopolda Grimma získalo Technické muzeum v Brně v roce 1988 darem od jeho zetě prof. RNDr. Otakara Borůvky, DrSc.,¹⁶ manžela Grimmovy nejmladší dcery Milady. Pozůstalost představuje 17 archivních kartonů a je zpracována včetně inventáře. Životopisné materiály však ve fondu reprezentují pouze Grimmovy studijní poznámky a drobná finanční korespondence. Jeho pedagogické působení na české technice v Brně je doloženo zejména administrativními písemnostmi (seznamy studentů přihlášených ke zkouškám apod.) a používanými studijními materiály. Jádrem této písemné pozůstalosti tvoří materiály z Grimmovy odborné činnosti v oborech hydroenergetika a strojnictví. Jedná se o poznámky a jinou dokumentaci, dochovanou většinou v kopiích. Nejobsáhlejší částí fondu jsou materiály dokládající působení prof. Ing. Leopolda Grimma jako znalce Krajského civilního soudu v Brně.

Materiály prof. Leopolda Grimma uložené ve sbírkách Technického muzea v Brně jsou velmi dobře doplněny písemnostmi v Archivu Vysokého učení technického v Brně, zejména ve fondu Osobní spisy zaměstnanců a Sběrce biografických dokumentů. Všechny uvedené fondy jsou zpracované a přístupné badatelům.

---

16 V darovacím protokolu Technického muzea v Brně mylně uveden s křestním jménem Václav.

Prameny:

AVUT v Brně, fond Osobní spisy zaměstnanců, kart. G2, Grimm Leopold.

AVUT v Brně, Sběrka biografických dokumentů, Grimm Leopold.

AVUT v Brně, fond Pavelka František Jiří, kart. 1, i. č. 12, korespondence s L. Grimmem.

AVUT v Brně, Sběrka fotografií.

TMB, fond Písemná pozůstalost Leopolda Grimma.

Literatura:

ELGER, Zdeněk. K 70letí profesora Grimma. *Strojnický obzor*, 1932, **12**, 78–79.

[HAUSER, Jiří]. Vzpomínkou za prof. Ing. L. Grimmem. *Věstník SIA*, 20. 7. 1939, **7**(7), 140.

Lidové noviny, sobota 29. 6. 1907, **15**(177), 2.

NECHLEBA, Miroslav. Životopis prof. L. Grimma. *Sborník VUT*, 1960, (3–4), 378.

Prof. Ing. Leopold Grimm. In: BLATNÁ, Alžběta – VÁGNER, Radek (eds.). *Profesoři VUT v Brně 1899–1918*. Brno: VUTIUM, 2019, s. 40–43. ISBN 978-80-214-5736-2.

Elektronické zdroje:

Adolf Pfarr. In: *Wikipedia – Die freie Enzyklopädie*. [online]. San Francisco: Wikimedia, aktualizováno 7. 4. 2022. [cit. 11. 1. 2023]. Dostupné z: https://de.wikipedia.org/wiki/Adolf_Pfarr

Bedřiška Grimmová. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, aktualizováno 11. 6. 2020. [cit. 11. 1. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2365

Doc. Ing. Alexandr Grimm. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, aktualizováno 11. 6. 2020. [cit. 11. 1. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2368

Ing. Leopold Grimm. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, aktualizováno 11. 6. 2020. [cit. 11. 1. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2366

Irma Grimmová. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, aktualizováno 11. 6. 2020. [cit. 11. 1. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=35679

Jaroslav Grimm. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, aktualizováno 11. 6. 2020. [cit. 11. 1. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=18460

NOVOTNÝ, Gustav. Leopold Franz Grimm. In: *Biografický slovník českých zemí*. [online]. Praha: Historický ústav AV ČR, [po 2015]. [cit. 11. 1. 2023]. Dostupné z: http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/GRIMM_Leopold_Franz_3.3.1862-23.4.1939

PhDr. Milada Borůvková. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, aktualizováno 11. 6. 2020. [cit. 11. 1. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2367

Prof. Ing. Leopold Grimm. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, aktualizováno 11. 6. 2020. [cit. 11. 1. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2140

Prof. Ing. Leopold Grimm. In: *Rektoři VUT*. [online]. Brno: vysoké učení technické v Brně, © 2023. [cit. 12. 1. 2023]. Dostupné z: <https://www.vut.cz/vut/struktura/rektorat/archiv/historie-skoly/rektoři/leopold-grimm-p98948>

Prof. Dr. Ing. KONRÁD JAROSLAV HRUBAN, DrSc. (1893–1977)

přední československý odborník v betonovém stavitelství a půdní mechanice,
vysokoškolský pedagog

Konrád Jaroslav Hruban se narodil 25. listopadu 1893 v Dubanech č. 20 (dnes část obce Vrbátky v okrese Prostějov) jako prvorozené dítě podučitele Aloise Hrubana a jeho ženy Vincencie (Čeňky), rozené Doleželové.¹⁷ O tři dny později byl pokřtěn v místním chrámu Narození Panny Marie, kmotry mu byli strýc z matčiny strany Leopold Doležel a dcera otcova nadřízeného Anna Osecká. Ta chlapci vybrala jméno Konrád, což vlastenecké rodiče asi poněkud zaskočilo, proto zvolili jako druhé jméno Jaroslav.¹⁸ Konrád Hruban vyrůstal se čtyřmi mladšími sourozenci – bratry Boleslavem a Vladimírem a sestrami Věrou a Zdeňkou.¹⁹

V souvislosti s otcovým povoláním se rodina několikrát stěhovala, nejprve roku 1896 do Čech na Hané (dnes Čechy pod Kosířem) a v roce 1902 do Mostkovic, kde se otec stal nadučitelem na pětileté škole. Po deseti letech byl otec, tentokrát jako řídící učitel, přeložen do Vřesovic, které Konrád Hruban považoval za svůj domov. Alois Hruban byl pokrokový pedagog, člen Sokola a zastávce české státní samostatnosti. Jako učitel dbal, aby se jeho dětem dostalo vzdělání odpovídajícího jejich schopnostem. Po vzniku ČSR se Alois Hruban stal okresním školním inspektorem, a kvůli této funkci musel přesídlit do Prostějova, odkud on i jeho žena pocházeli.²⁰

---

17 Alois Hruban (4. 5. 1868 – 5. 8. 1949), Vincencie Hrubanová (22. 7. 1867 – 17. 2. 1924). HRUBAN, Ivo: *Konrád J. Hruban – život a dílo*. Brno: b. d., s. 4.

18 AVUT v Brně, fond Konrád Jaroslav Hruban a Ivo Hruban, kart. 1, i. č. 1, Rodný a křestní list Konráda Hrubana.

19 Boleslav (26. 7. 1895 – 1. 8. 1918, učitel v Myslejevicích), Vladimír (18. 4. 1897 – 20. 3. 1945, chemik, sportovní redaktor), Věra (1900–1951) a Zdeňka (1902–1906). HRUBAN, Ivo: *Konrád J. Hruban – život a dílo*, s. 4.

20 Tamtéž, s. 6.

Obr. 1 Hrubanovi roku 1897 v Čechách p. Kosířem. AVUT v Brně, fond Hruban, kart. 27, i. č. 368, Rodinné album.

Obr. 2 Konrád Hruban v roce 1910. AVUT v Brně, fond Hruban, kart. 27, i. č. 368, Rodinné album.

Z Mostkovic Konrád Hruban v letech 1903–1910 denně dojížděl do Zemské vyšší reálné školy v Prostějově, v létě na kole, v zimě pěšky nebo na bruslích po potoce. Reálnou školu absolvoval s vyznamenáním a za dalším vzděláním se vydal do Prahy, kde se zapsal na obor stavební inženýrství na C. k. české vysoké škole technické a současně na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy, kde byl jeho profesorem i T. G. Masaryk. Byl přijat do Hlávkovy koleje, kde měl ubytování a stravu za výhodných 30 korun měsíčně a na studiích se udržoval i poskytováním kondic a letními brigádami ve stavebnictví a zemědělství. Během vysokoškolských studií navázal řadu celoživotních přátelství.

Už jako vysokoškolského studenta zaujala Konráda Hrubana problematika staveb z nového progresivního materiálu – železobetonu. Idea stavět ze železového betonu se zrodila v druhé polovině 19. století ve Francii, do českých zemí však doputovala přes Německo a Rakousko až počátkem 20. století. Spojením betonu a železa vznikla nová stavební látka, která při správné aplikaci poskytovala řadu výhod, a proto byla pro stavitele velkým lákadlem. Spojovala velkou pevnost a pružnost železa v tahu se snadným prováděním složitých forem z betonu, který navíc chránil železo před korozí i žářem. Od roku 1910 začal u nás o železovém betonu přednášet prof. František Klokner, který se stal Hrubanovým učitelem a vzorem. Pomáhal také Spolku posluchačů organizovat soutěže odborných prací, a když v roce 1913 soutěž vyhrál Konrád Hruban pojednáním *Tovární komíny ze železového betonu*, zasloužil se prof. Klokner i to, že byla studie uveřejněna v *Technickém obzoru* a současně vydána i jako samostatná brožura. Autorský honorář Konrádu Hrubanovi zaplatil na jaře 1914 studijní cestu do Německa, Belgie, Francie a Anglie.²¹ Dokončení jeho studií ale narušila první světová válka.

Obr. 3 Hrubanovi, Vřesovice 1913. AVUT v Brně, fond Hruban, kart. 27, i. č. 368, Rodinné album.

21 Tamtéž, s. 18. Viz též PŘIBYL, František a kol. *Konrád Hruban ve vzpomínkách*. Brno: b. n., [1978], s. 12.

Obr. 4 Alois Hruban se syny Konrádem a Boleslavem. AVUT v Brně, fond Hruban, kart. 27, i. č. 370, Rodinné album.

Obr. 5 Konrád Hruban a Vlasta Vacková, během rekonvalescence, mezi lety 1916–1918. AVUT v Brně, fond Hruban, kart. 27, i. č. 368, Rodinné album.

Začátkem srpna 1914 byl Konrád Hruban povolán k pěšímu pluku do Štýrského Hradce a po absolvování důstojnické školy byl s hodností poručíka převelen k výcviku rekrutů do slovinského Mariboru. Brzy se však ocitnul na východní frontě, kde na podzim 1915 utrpěl u Haliče průstřel stehna. Záslouhou kamarádů ze studií, mladých českých lékařů a mediků, se na přelomu let 1915–1916 dostal na doléčení do Prahy. Dobu rekonvalescence dokázal plně využít a během měsíců června a července 1916 složil druhou státní zkoušku ze stavebního inženýrství.²² Na frontu se tedy vracel už jako hotový stavební inženýr.

Obr. 6 Konrád, Věra a Vladimír Hrubanovi během 1. světové války. AVUT v Brně, fond Hruban, kart. 27, i. č. 368, Rodinné album.

22 Praktickou část druhé státní zkoušky složil Konrád Hruban ve dnech 17.–26. 6., teoretickou část pak 17. 7. 1916. První stání zkoušku absolvoval 28. 10. 1912. AVUT v Brně, fond Konrád Jaroslav Hruban a Ivo Hruban, kart. 1, i. č. 4. Vysvědčení o první a druhé státní zkoušce. Viz též PŘIBYL, František a kol. *Konrád Hruban ve vzpomínkách*, s. 14–15.

Obr. 7 Konrád Hruban (uprostřed) se spolupacienty, sanatorium v Pleši, prosinec 1917. AVUT v Brně, fond Hruban, kart. 1, i. č. 4.

Od října 1916 do února 1917 byl důstojníkem technické setniny 22. do-mobraneckého praporu ve východní Haliči. Své vzdělání zde uplatnil při úpravě rozmoklých cest, stavbě krytů proti dě-lostřeleckým střelám či mostů pro zásobování vojsk. Od 1. března 1917 byl ve stejné funkci poslán nejprve do Kraňska (Slovinsko) a poté na tehdy italskou Istrii vést tu-nelovací a stavební práce na opevněné linii.

Obr. 8 Konrád Hruban s Vlastou Vackovou, sestrou Věrou, bratrem Vladimírem a rodiči, Vřesovice 1918. AVUT v Brně, fond Hruban, kart. 27, i. č. 368, Rodinné album.

V Itálii onemocněl tuberkulózou, proto byl poslán do plicního sanatoria na Pleši. Tam jej mohla navštěvovat přítelkyně Vlasta Vacková, jeho budoucí žena. V létě 1918 nastoupil už jako nadporučík na čtyřměsíční zdravotní dovolenou, které využil ke zdokonalení své francouzštiny a k práci pro firmu Moravskoslezská železářská společnost v Moravské Ostravě – Přívoze. Zde setrval až do konce války a 28. října 1918 se jako člen oddílu revoluční národní gardy v Ostravě podílel na vyhlášení Československé republiky.²³

Také oba mladší bratři Konráda Hrubana byli povoláni do armády. Boleslav, učitel v Myslejovicích, byl odveden v březnu 1915 k pěšímu pluku do Olomouce a poté poslán na východní frontu, kde se v červenci 1916 dostal do ruského zajetí. Později se přihlásil do československých legií a zahynul během jejich sibiřské anabáze neznámo přesně kdy a kde. Jako datum úmrtí uvedly vojenské úřady 1. srpen 1918. Rodinu velmi zasáhla jeho smrt i skutečnost, že nevědí, kde byl pohřben.²⁴ Vladimír, který od roku 1914 studoval na Vysoké škole zemědělského a lesního inženýrství v Praze, byl v srpnu 1916 povolán rovněž k pěšímu pluku do Olomouce. Také on sloužil na ruské a poté na italské frontě, válečné běsnění našťastí přežil.²⁵

Konec války ale ještě neznamenal pro Konráda Hrubana možnost odložit uniformu. K 1. listopadu 1918 byl převeden do československé armády a od 12. prosince dán k dispozici ministerstvu národní obrany v Praze. Zde se podílel na převodu části vojenského a technického materiálu od rakousko-uherské na nově vzniklou československou armádu. Do civilu byl uvolněn až 14. září 1919, 28. října 1928 byl povýšen na kapitána v záloze.²⁶

Na své první civilní místo nastoupil Ing. Konrád Hruban 15. září 1919 u Ředitelství buštěhradské dráhy v Praze, odkud v březnu 1920 přešel k Pražské společnosti pro stavby betonové a železobetonové.²⁷

23 Tamtéž, kart. 1, i. č. 6, Potvrzení o praxi včetně vojenské a i. č. 13, Legitimace člena lidové gardy v Moravské Ostravě.

24 HRUBAN, Ivo: *Konrád J. Hruban – život a dílo*, s. 8.

25 AVUT v Brně, fond Konrád Jaroslav Hruban a Ivo Hruban, kart. 28, i. č. 378, Podklady pro publikaci Konrád Hruban ve vzpomínkách.

26 Tamtéž, kart. 1, i. č. 12, Povýšení na kapitána mimo službu, dokument MNO čj. 10.350-hl. št. / 6. odděl. z r. 1929, a i. č. 13, Vojenská knížka Konráda Hrubana.

27 URBÁNKOVÁ, Naděžda – STÖHROVÁ, Pavla. Konrád Hruban a Erich Roučka – významné osobnosti moravské meziválečné vědy a průmyslu. In: KLEINOVÁ, Jana (ed.). *Věda a technika v českých zemích mezi světovými válkami*. Praha: Národní technické muzeum, 2014, s. 162.

Obr. 9 Svatební oslava 1920. AVUT v Brně, fond Hruban, kart. 27, i. č. 368, Rodinné album.

Krátké dovolené mezi dvěma zaměstnáními využil k uzavření sňatku s Vlastou Vackovou 22. března 1920 na Staroměstské radnici v Praze.²⁸ Na svatbě jim svědčili Otokar Hübner a ženichův přítel ze studií Ing. Alois Beneš.

Vlasta Vacková byla absolventkou Obchodní a pokračovací průmyslové školy dívčí Ženského výrobního spolku českého v Praze. Po škole nastoupila jako úřednice u Obilní společnosti, která během první světové války řídila část přidělového hospodaření s potravinami. Po přechodu z německého úřadování na české měla pro zaměstnavatele díky svým jazykovým schopnostem značnou cenu a vydělávala více než začínající inženýr Konrád. Ze zaměstnání odešla až krátce před narozením syna Iva Boleslava, který přišel na svět 20. března 1922 v Prostějově. Manželství Vlasty a Konráda Hrubanových trvalo více než padesát let a jejich vztah byl po celou tu dobu velmi pevný a láskyplný.

²⁸ Vlasta Vacková (4. 1. 1895 – 20. 3. 1972), dcera obchodníka Josefa Vacka. AVUT v Brně, fond Konrád Jaroslav Hruban a Ivo Hruban, kart. 1, i. č. 1, Oddací list Konráda Hrubana a Vlasty Vackové.

Obr. 10 Manželé Konrád a Vlasta Hrubanovi 22. 9. 1920 na fotografii z ateliéru Drtikol. AVUT v Brně, fond Hruban, kart. 27, i. č. 370, Fotografie.

Od 1. dubna 1920 do 31. prosince 1921 působil Ing. Konrád Hruban jako konstruktér u Pražské společnosti pro stavby betonové a železobetonové (z této doby pochází např. jeho projekt na přístavbu Živnostenské banky „U černého koně“ v Praze II nebo základové desky pro obytné domy v blízkosti Podskalského nábřeží) a současně dokončoval svou disertační práci. Jeho odborným zájmem byla teoretická mechanika aplikovaná na železobetonové konstrukce.

Dne 13. listopadu 1920 složil v Praze autorizační zkoušku a získal oprávnění civilního stavebního inženýra a 22. ledna 1921 dosáhl doktorátu technických věd.²⁹ Jeho disertační práce o řešení deskových stropů se zabývala nedostatky hříbových desek. Metodou konečných diferencí vyřešil vliv hlavice na rozdělení momentů v konstrukci. Hlavní část jeho práce byla posléze uveřejněna v mezinárodním časopise *Beton und Eisen*.³⁰

29 TMB, PP Konráda Hrubana, volně, i. č. 11.00-1 Diplom doktora technických věd udělený ČVUT v Praze. AVUT v Brně, fond Konrád Jaroslav Hruban a Ivo Hruban, kart. 1, i. č. 4, Vysvědčení civilního inženýra stavebního udělené Zemskou správou politickou v Praze.

30 DVOŘÁČKOVÁ, Věra a kol. *Stavbám na kloub*. Praha: Akademie věd ČR, 2021, s. 85.

V letech 1922 až 1937 působil Dr. Ing. Konrád Hruban jako samostatný úředně autorizovaný civilní inženýr. Poté, co 13. ledna 1923 získal u Zemské politické správy v Brně i stavitelské oprávnění, přesídlil s rodinou do Kojetína a 10. dubna 1923 tam dostal stavitelskou koncesi.³¹ Jeho zřejmě nejvýznamnějším projektem v tomto období byl most přes řeku Moravu v Tovačově, první most využívající spolupůsobení mostovky s obloukovým rámem. Aby se mohl dopravovat na stavby, pořídil si motorku Moto Sakoš, po níž od roku 1926 následovala řada automobilů. Hruban byl vášnivým motoristou a řidičské oprávnění vlastnil až do smrti.

Od 15. ledna 1924 začal Dr. Ing. Konrád Hruban pracovat pro Všeobecnou stavební společnost v Brně, patřící do koncernu Moravské banky. Společnost měla filiálky v Praze a Malackách a v letech 1924–1931 projektovala i realizovala stavby ve všech odvětvích stavební praxe. Konrád Hruban zastupoval společnost nejprve jako ředitel, později jako člen správní rady, vůči Inženýrské komoře a živnostenským úřadům a po zrušení podniku působil v letech 1932–1936 jako jeden z pěti likvidátorů.³² V lednu 1936 obdržel od Krajského soudu civilního v Brně dekret stálého soudního znalce v oboru stavby mostů, silnic, staveb betonových a železobetonových.³³

V tomto období získal bohaté praktické zkušenosti se speciálními průmyslovými a obchodními stavbami s nosnou železobetonovou a ocelovou konstrukcí, a to nejen jako projektant, ale i jako realizátor staveb, včetně finančních otázek. Podílel se na projektech pohraničního opevnění Československa,³⁴ na vybudování kasáren v Hranicích, Brně a Malackách, na stavbě budovy policejního ředitelství v Brně, nové pošty v Břeclavi a Piešťanech. Podle jeho návrhu vznikla také neobvykle řešená konstrukce pošty Brno 2 s ocelovými rámy v hlavní hale, první železobetonový hangár na brněnském letišti, šikmý železobetonový nadjezd státní silnice nad železnicí u Jihlavy atd. Vypracoval posudky pro založení devatenáctipatrové správní budovy firmy Baťa ve Zlíně a deseti-patrové budovy okresní nemocenské pojišťovny v Bratislavě. Konrád Hruban se věnoval i projektům obytných domů v Bratislavě a Brně. V jednom z nich, na ulici Kamenomlýnská 12 v Brně, pak bydlel od roku 1934 až do své smrti.

---

31 AVUT v Brně, fond Konrád Jaroslav Hruban a Ivo Hruban, kart. 1, i. č. 4, Stavitelské oprávnění.

32 URBÁNKOVÁ, Naděžda – STÖHROVÁ, Pavla. Konrád Hruban a Erich Roučka – významné osobnosti moravské meziválečné vědy a průmyslu, s. 162.

33 AVUT v Brně, fond Konrád Jaroslav Hruban a Ivo Hruban, kart. 1. i. č. 10, Dekret soudního znalce, vydaný Presidiem Krajského soudu civilního v Brně 23. ledna 1936.

34 Tamtéž, kart. 28, i. č. 378, Podklady pro publikaci Konrád Hruban ve vzpomínkách, s. 40 (zmínka o spolupráci s Ředitelstvím opevňovacích prací). Pozn.: Konkrétní podíl K. Hrubana na budování opevnění se mi zatím nepodařilo zjistit. Vzhledem k jeho odbornému zaměření předpokládám podíl na zakládání staveb, popř. řešení přístupových komunikací.

Obr. 11 Dům Hrubanových v Brně, po roce 1934. AVUT v Brně, fond Hruban, kart. 27, i. č. 369, Rodinné album.

Určitým protipólem těchto moderních staveb byly Hrubanovy návrhy na rekonstrukci základů zámku v Židlochovicích a klášterního kostela v Rajhradě. Sanace barokního zámku v Židlochovicích v roce 1937 byla nutná kvůli nestejnomyšlnému sesedání základů, což bylo řešeno betonovou injektáží podloží. V letech 1940–1941 sanoval Dr. Ing. Hruban podloží u benediktinského kláštera v Rajhradě, zejména pod kostelem svatého Petra a Pavla od Jana Blažeje Santiniho. Celý klášterní komplex byl postaven na bažinaté půdě, po jejímž odvodnění se v podloží změnilo napětí a došlo ke vzniku trhlin ve zdivu. Jako nejvhodnější řešení byla zvolena injektáž cementového mléka do základů.³⁵

U uvedených staveb řešil zejména problém nestabilního podloží a tomuto tématu věnoval i svou publikaci *Ssedání základů, tlaky v půdě a výpočet základních desek* (Praha 1936), v níž podal poprvé ve světové literatuře řešení základových desek na pružném poloprostoru.

Když 9. května 1937 zemřel v Praze profesor vodního stavitelství na ČVUT Dr. Ing. Břetislav Tolman, byl Konrád Hruban pověřen od podzimu 1937 do jara 1939 suplováním jeho přednášek o zakládání staveb. Současně byl ve studijním

35 HRUBAN, Ivo: *Konrád J. Hruban – život a dílo*, s. 23–24, 34–40.

roce 1937–1938 na České vysoké škole technické Dr. Edvarda Beneše v Brně rozšířen odbor inženýrského stavitelství o stolicí speciálních staveb železných a betonových. Přes značné rozdíly v názorech na betonové konstrukce mezi brněnskou a pražskou školou vyzval brněnský profesor Josef Rieger pražského absolventa Dr. Ing. Konráda Hrubana, aby se v Brně ucházel o profesuru betonového stavitelství. Mimořádným profesorem pro tento obor byl Dr. Ing. Konrád Hruban jmenován 14. srpna 1937.³⁶ Tím začalo čtvrtstoletí jeho pedagogické činnosti. V letech 1937–1939 v Brně přednášel na odboru inženýrského stavitelství a na odboru architektury; na obou odborech byl i členem zkušební komise pro II. státní zkoušku. Současně přednášel Zakládání staveb na ČVUT v Praze.

Během roku 1938 se Konrád Hruban jako kapitán československé armády zúčastnil květnové částečné i záříjové všeobecné mobilizace.³⁷ Dne 15. listopadu 1938 byl pak požádán velitelem stavby dálkových silnic gen. Ing. Václavem Noskem, aby přijal členství v jeho poradním sboru.³⁸

Obr. 12 Mobilizace 1938, K. Hruban v horní řadě šestý zleva. AVUT v Brně, fond Hruban, kart. 27, i. č. 369, Rodinné album.

36 AVUT v Brně, fond Konrád Jaroslav Hruban a Ivo Hruban, kart. 1, i. č. 10, Dopis rektorátu Vysoké školy technické Dr. Edvarda Beneše v Brně K. Hrubanovi čj. 2940/37 z 10. 9. 1937 se jmenováním mimořádným profesorem speciálních staveb železobetonových a železných.

37 Tamtéž, kart. 1, i. č. 13, Vojenská knížka Konráda Hrubana.

38 Tamtéž, kart. 1, i. č. 10, Dopis velitele stavby dálkových silnic prof. Hrubanovi čj. 100.060/VSDS.1938 z 15. 11. 1938.

Pedagogickou činnost profesora Hrubana přerušila druhá světová válka. Po uzavření českých vysokých škol se snažil ve spolupráci se známými inženýry z praxe pro své posluchače získat doklady o zaměstnání ve stavebních firmách, aby je Němci nemohli označit za nezaměstnané a odvézt na práci do Německa. Zájemcům pak během okupace pomáhal také konzultacemi při soukromém studiu.

Od 31. července 1940 byl profesor Hruban dekretem MŠANO zproštěn činné služby na vysoké škole a poslán na dovolenou s čekatelným.³⁹ Protože byl od roku 1936 soudním znalcem Krajského civilního soudu v Brně, začal se více věnovat znaleckým posudkům a působil také jako poradce českých stavebních podniků a rajhradského benediktinského kláštera.

Později byl profesor Hruban přizván do komise, jež řešila zakonzervování civilních staveb, které Němci v roce 1942 zastavili (a to včetně stavby dálnice z Vídně do Brna a Vratislavi). Snažil se jednat ve prospěch zainteresovaných českých firem a zachovat co nejvíce pracovních míst pro Čechy. Využil své znalosti z ekonomiky stavebnictví a navrhl zavedení tzv. superřežie, která zahrnovala náklady firem spojené s uložením strojů, uskladněním materiálu, ostrahou stavenišť atd.

Nucené dovolené využil také k vědecké práci na tenkostěnných klenbách a v oblasti půdní mechaniky, kde propracoval během druhé světové války teorii pružného poloprostoru pro případy různých zatížení povrchu a pro zatížení uvnitř poloprostoru.

Dále se věnoval otázkám snížení hmotnosti a spotřeby materiálu u betonových střešních konstrukcí pro velká rozpětí. Zkoušky modelů tenkostěnných střešních konstrukcí připravených profesorem Hrubanem se uskutečnily ve Výzkumném a zkušebním ústavu hmot a konstrukcí stavebních v Praze, který roku 1921 založil prof. František Klokner. V praxi byly u nás poprvé použity v roce 1941 v Rybitví a nový druh střeš dostal název skořepinové konstrukce.⁴⁰ Podle Hrubanových návrhů pak bylo postaveno mnoho dalších skořepinových konstrukcí. O některých informoval ve světové odborné literatuře, některé byly u nás po válce zavedeny jako závazné typy průmyslových budov.

Koncem druhé světové války utrpěl profesor Hruban další bolestnou ztrátu, když zemřel jeho bratr Dr. Ing. Vladimír Hruban, který se i s manželkou Marií angažoval v odboji. Jako velmi dobrý chemik a zkušený sportovní redaktor se podílel na vydávání letáků a ilegálního časopisu *V boj* a připravoval výbušniny.

39 Tamtéž, kart. 1, i. č. 10, Dekret Ministerstva školství a národní osvěty č. 86.508/40-III/3 z 11. 7. 1940.

40 URBÁNKOVÁ, Naděžda – STÖHROVÁ, Pavla. Konrád Hruban a Erich Roučka – významné osobnosti moravské meziválečné vědy a průmyslu, s. 164.

Spolupracoval také s ilegální vysílačkou *Nazdar*, pro kterou obstarával úkryty. Bohužel 29. ledna 1943 byl na cestě z práce zatčen a uvězněn na Pankráci, později v Budyšíně a Drážďanech. Tam byl 3. května 1944 odsouzen k trestu smrti, ale nakonec zemřel 20. března 1945 po pochodu smrti z Drážďan do Lipska, a to buď na zápal plic, nebo na tyfus. Rodina dostala jen tiskopis s oznámením jeho úmrtí. Již druhý sourozenec Konráda Hrubana byl pohřben neznámo kde.

Sám Konrád Hruban se odboje účastnil finanční podporou, kterou odevzdával přes sourozence Věru a Vladimíra. Po bratrově zatčení byl gestapem rovněž vyšetřován, věc však nebyla do osvobození skončena.⁴¹ Smrt obou bratrů a skutečnost, že nevěděl, kde byli pohřbeni, se stala pro Konráda Hrubana doživotním traumatem.

V průběhu války sloužily budovy české techniky v Brně německé armádě jako kasárna. Když se koncem dubna 1945 fronta přiblížila k Brnu, Němci budovy opustili, ale nechali tam nastražené výbušniny. První se ke škole dostavili 28. dubna 1945 poslední předválečný rektor prof. Jaroslav Syřiště, prof. Konrád Hruban a doc. Miroslav Bayer. Hruban jako kapitán československé armády v záloze domluvil s městským velitelstvím Rudé armády a revolučním místním národním výborem, že zorganizují vlastní ozbrojenou stráž, která obsadí budovy české i německé techniky na ulicích Veveří, Joštově a Barvičově a bude je chránit před rabováním. Oficiálně byl kpt. Hruban zařazen k pořádkové službě na 2. policejním revíru, Veveří 44.⁴²

Na odklizení vojenského materiálu a úpravu budov zorganizoval profesor Hruban dobrovolníky z řad studentů. Výuka na brněnské technice byla obnovena už v květnu 1945 a během léta byl odučen první poválečný semestr. Oficiálního potvrzení se tomuto faktickému stavu dostalo od ministerstva školství a národní osvěty v červenci 1945, kdy byl jako mimořádný profesor speciálních staveb železných a betonových do činné služby opět povolán i profesor Hruban.

Dne 6. června 1946 byl Konrád Hruban rozhodnutím prezidenta republiky jmenován řádným profesorem na Vysoké škole technické Dr. Edvarda Beneše v Brně, a to se zpětnou účinností od 1. května 1941. Díky tomu, že se aktivně „zapletl“ do znovuoživení brněnské techniky, rozhodl se profesor Hruban zůstat v Brně, i když před druhou světovou válkou přednášel některé předměty i v Praze. V dalších letech byl pak prof. Hruban na stavební fakultě brněnské

41 AVUT v Brně, fond Konrád Jaroslav Hruban a Ivo Hruban, kart. 28, i. č. 378, Podklady pro publikaci Konrád Hruban ve vzpomínkách, s. 23. Viz též HRUBAN, Ivo: *Konrád J. Hruban – život a dílo*, s. 8–9.

42 Tamtéž, kart. 1, i. č. 12, Potvrzení 2. policejního revíru v Brně z 1. 5. 1945 o zařazení Ing. Dr. Konráda Hrubana do pořádkové služby, a kart. 26, i. č. 356, Rozkaz české techniky č. 1 z 2. 5. 1945.

techniky vedoucím ústavu, proděkanem i děkanem (1947–1948),⁴³ členem i předsedou komisí pro státní závěrečné zkoušky, členem oponentních rad výzkumných úkolů a kandidátských obhajob aspirantů. V tomto období se stal také spojovacím článkem mezi brněnskou technikou a British Council.

Počátkem 50. let došlo v Československu k reformě vysokoškolského studia, jejíž součástí byl v létě 1951 i vznik Vojenské technické akademie v Brně. Základem školy se stali pedagogové, budovy i materiální vybavení Vysoké školy technické Dr. Edvarda Beneše v Brně, která tím byla prakticky zrušena.

Nesolidní zabrání prostor i vybavení pro vojenskou akademii přivedlo profesora Hrubana k odmítnutí vysoké funkce, která mu byla na této škole nabízena. Místo toho se intenzivně podílel na budování Vysoké školy stavitelství jako náhrady za zrušenou civilní techniku. V té době začal pracovat i pro Ústav teoretické a aplikované mechaniky a stal se také předsedou vědecké rady ministerstva stavebnictví,⁴⁴ kvůli čemuž musel velmi často cestovat z Brna do Prahy. I proto byl nakonec v roce 1953 služebně převeden na pražské ČVUT. V Brně ale plnil své pedagogické povinnosti až do roku 1957 – přednášel, zkoušel, školil aspiranty a vedl výzkumnou laboratoř.

Posledních deset let své pedagogické činnosti působil tedy prof. Hruban opět na ČVUT v Praze jako profesor betonového stavitelství. Ale ani po odchodu do penze na podzim 1962 nepřestal odborně a vědecky pracovat. Byl autorem expertních posudků pro ČSAV a Federální výbor pro technický rozvoj, pracoval v komisi pro záchranu památkových staveb při Ministerstvu kultury ČSR, působil jako poradce výzkumných složek a nepřestával publikovat.

Teorie železobetonových konstrukcí byla zpočátku vytvářena podle vzorců pro výpočet ocelových konstrukcí. Beton je ovšem heterogenní směsí kameniných zrn, cementového tmelu, vody a plynů – především kyslíčnicku uhličitěho a vzduchu. Je také asi desetkrát více stlačitelný než ocelové pruty. Proto bylo nutné tuto novou stavební hmotu soustavně zkoumat a na výsledcích výzkumu postavit novou obecnou teorii betonových konstrukcí, která by odpovídala realitě. To se stalo úkolem druhé generace betonářů, mezi nimiž měl Konrád Hruban nezastupitelné místo. Zajímal se o novou metodiku výpočtu betonových konstrukcí podle mezního stavu únosnosti a jako první u nás se ve spolupráci s Typizačním úřadem obšírně zabýval navrhováním a statickým řešením železobetonových skořepinových konstrukcí.

43 Tamtéž, kart. 1, i. č. 10 – Dopis rektorátu Vysoké školy technické Dr. Edvarda Beneše v Brně prof. Hrubanovi č. 417/47 z 5. 8. 1947 o potvrzení volby děkanem odboru inženýrského stavitelství a zeměměřičského inženýrství. Viz též URBÁNKOVÁ, Naděžda – STÖHROVÁ, Pavla. Konrád Hruban a Erich Roučka – významné osobnosti moravské meziválečné vědy a průmyslu, s. 164.

44 DVOŘÁČKOVÁ, Věra a kol. *Stavbám na kloub*, s. 87.

Svou první přednášku o nových druzích tenkostěnných kleneb měl v Praze už v roce 1939. Jeho nejvýznamnějším příspěvkem k vývoji skořepinových konstrukcí bylo zformulování tzv. deformační funkce pro skořepiny tvaru transláčnicích ploch.⁴⁵

Od roku 1947 se prof. Hruban výrazně podílel na tvorbě nové normy pro navrhování betonových konstrukcí a o rok později prosadil změnu předpisů o navrhování konstrukcí ze železobetonu – výpočty podle nich prováděné lépe vystihovaly vzájemné působení oceli a betonu v konstrukci. Ukázalo se, že využitím výsledků výzkumu o distribuci vnitřních sil v konstrukci lze ušetřit na materiálu, aniž se tím změní bezpečnost konstrukce jako celku. Československo bylo mezi prvními státy, ve kterých se realizovaly tenkostěnné skořepinové konstrukce ze železového betonu podle stupně bezpečnosti a později podle mezních stavů, což přineslo stamilionové úspory a stalo se součástí všeobecné stavební praxe.⁴⁶

Skořepinové konstrukce zastřešují haly s velkým rozpětím – např. letecké hangáry, velké koncertní sítě a posluchárny, autobusové garáže, tovární haly nebo sportovní stadiony. Některé mají velmi neobvyklé tvary – připomínají rozsáhlé stany či lodní plachty (např. střecha divadla v australském Sydney). Malou ukázkou skořepinové konstrukce v Brně jsou autobusová nástupiště u hotelu Grand, vystavěná v letech 1948–1949 podle projektu Bohuslava Fuchse. Po druhé světové válce, v době nouze o stavební materiály, byly obrovským přínosem a jedinečnou možností trvalého zastřešení průmyslových hal. Za svou práci v oblasti tenkostěnných a zborcených skořepinových konstrukcí byl Konrád Hruban roku 1953 oceněn Státní cenou.

Od roku 1949 spolupracoval s Typizačními ústavy ministerstva stavebnictví a ministerstva místního hospodářství na všech typizovaných projektech obtížných betonových konstrukcí a prefabrikátů, v letech 1953–1956 vykonával funkci předsedy vědecko-technické rady ministerstva stavebnictví.

Počátkem 50. let se prof. Hruban velmi angažoval v přípravném výboru Československé akademie věd – nové organizace našich vědeckých institucí, v níž se posléze stal členem-korespondentem,⁴⁷ vedoucím brněnské Laboratoře pro stavebnictví Ústavu teoretické a aplikované mechaniky a členem redakce *Acta Technica ČSAV*.

---

45 Jedná se o matematický výraz, který představuje řešení základních diferenciálních rovnic daného problému; z ní se pak dají odvodit všechny potřebné hodnoty. Profesor Hruban vynikal v užití matematice.

46 URBÁNKOVÁ, Naděžda – STÖHROVÁ, Pavla. Konrád Hruban a Erich Roučka – významné osobnosti moravské meziválečné vědy a průmyslu, s. 165.

47 TMB, PP Konráda Hrubana, volně, i. č. 11.00-10, Diplom Presidia ČSAV o zvolení prof. Hrubana členem-korespondentem z 18. 11. 1952.

V roce 1956 získal titul DrSc.,⁴⁸ nově zavedený v ČSR o tři roky dříve. Kromě praktické odborné a pedagogické činnosti působil prof. Hruban i na mezinárodním vědeckém poli. Když byla v roce 1958 v Oslo založena Mezinárodní společnost pro skořepinové konstrukce (IASS),⁴⁹ Konrád Hruban se stal předsedou našeho národního výboru. Byl čestným členem národního ko-

Obr. 13 Konrád Hruban na jednání ČSAV v dubnu 1959. AVUT v Brně, fond Hruban, kart. 27, i. č. 369, Rodinné album.

mitéu Evropské komise pro beton, členem výborů mezinárodních organizací RILEM⁵⁰ a AIPC,⁵¹ zástupcem ČSSR v komisi RVHP⁵² pro stavební rozvoj, aktivně se zúčastnil řady mezinárodních konferencí.

Jako každý odborník porovnával i Konrád Hruban své znalosti a zkušenosti z domova se situací v jiných zemích. Začal s tím už jako student těsně před první světovou válkou a v letech 1925–1937 a 1946–1948 absolvoval každoročně nějakou zahraniční studijní cestu. Po událostech v únoru 1948 se situace dost změnila a vycestovat do ciziny, zejména té „kapitalistické“, bylo nepoměrně obtížnější. Odborník Hrubanova formátu byl však v zahraničí žádan, a tak se mu dařilo udržovat zahraniční kontakty i přes „železnou oponu“. Neobešlo se to však bez problémů, zejména organizačních a finančních.⁵³

48 Tamtéž, volně, i. č. 11.00-11, Diplom k udělení DrSc. Konrádu Hrubanovi z 1. 3. 1956. .

49 International Association for Shell Structures.

50 Réunion Internationale des Laboratoires et Experts des Matériaux, systèmes de construction et ouvragess (Mezinárodní unie laboratoří a expertů v oblasti stavebních materiálů, systémů a struktur).

51 L'Association Internationale des Ponts et Charpentes (Mezinárodní asociace [pro stavbu] mostů a konstrukcí).

52 Rada vzájemné hospodářské pomoci – obchodní organizace sdružující v letech 1949–1991 socialistické státy sovětského bloku.

53 URBÁNKOVÁ, Naděžda – STÖHROVÁ, Pavla. Konrád Hruban a Erich Roučka – významné osobnosti moravské meziválečné vědy a průmyslu, s. 166.

Obr. 14 Konrád Hruban na zasedání RILEM v Praze 1961. AVUT v Brně, fond Hruban, kart. 27, i. č. 369, Rodinné album.

Spolu s parazitologem akademikem prof. RNDr. Otto Jírovcem, DrSc., (1907–1972) byl profesor Hruban v roce 1958 vyslán na kongres do indického Madrásu, po němž následovala asi měsíční okružní cesta po indických výzkumných ústavech, která však byla velmi špatně zorganizována a nedostatečně finančně zabezpečena. Námaha spojená se zajišťováním cesty a úmorným vedrem vedla u profesora Hrubana k srdečnímu kolapsu. K důkladné lékařské prohlídce došlo s asi desetidenním zpožděním až po jeho návratu domů do Brna, ale bez určení přesné diagnózy. Po této zkušenosti pak profesor Hruban odmítl pozvání k delšímu pobytu v Číně, kde měl navrhnout a vést stavbu skořepinové střechy nad budovou parlamentu se sálem pro 15 000 osob.⁵⁴ Nicméně v roce 1960 absolvoval kratší cesty do Sovětského svazu, Polska, Jugoslávie a Anglie, o rok později pak navštívil Německou demokratickou republiku a Maďarsko, přednášel i ve Spojených státech amerických.

Kromě projektování nových typů staveb se prof. Hruban i po druhé světové válce podílel také na rekonstrukci několika významných sakrálních staveb. V roce 1949 to byl návrh oprav na klenbě velehradské baziliky, u které se

54 PŘIBYL, František a kol. *Konrád Hruban ve vzpomínkách*, s. 52–53.

objevily trhliny. Příčinou bylo povolení staré kleštinové konstrukce nad klenbou. Trámy shnily a hmota klenby začala působit plnou vahou na hlavní zdi. Konrád Hruban navrhl starou konstrukci ponechat na místě a podpořit ji novou kleštinovou konstrukcí z ocelového nosníku ZV30 uloženého na zděných pilířích.⁵⁵

Byl také poradcem při projektování i stavbě moderního římskokatolického kostela sv. Josefa v Senetářově, který vznikl v období politického uvolnění koncem 60. let. Stavba z betonu a skla podle návrhu brněnského sochaře a malíře Ludvíka Kolka se pyšní křížovou cestou od Mikuláše Medka.⁵⁶

Na sklonku života byl prof. Hruban přizván do státní komise při Ministerstvu kultury ČSR pro přesun pozdně gotického děkanského kostela Nanebevzetí Panny Marie v Mostě, kterou vedl Stanislav Bechyně. Kostel byl v roce 1975 kvůli těžbě uhlí úspěšně posunut o 841 metrů.

Práce prof. Konráda Hrubana byla oceněna řadou veřejných poct a vědeckých vyznamenání. V roce 1947 to bylo uznání Za obětavost v práci a roku 1952 Cena osvobození města Brna.⁵⁷ Peněžitou částku, kterou obdržel jako součást tohoto ocenění, rozdělil mezi své posluchače.

V roce 1953 obdržel za teoretické řešení a praktické uskutečňování válcových skořepin a nových podmínek pro montování železobetonových konstrukcí Státní cenu za vědu a o dva roky později doktorát technických věd. V roce 1963 získal Řád práce,⁵⁸ 28. listopadu 1968 čestný doktorát a Zlatou medaili VUT v Brně a Stříbrnou medaili SVŠT v Bratislavě. V roce 1969 byl oceněn Stříbrnou plaketou ČSAV za zásluhy o vědu a lidstvo⁵⁹ a také Medal of Honour, kterou mu v září toho roku udělila IASS na sjezdu v Madridu za vyřešení deformační funkce netradičních typů skořepin (hyperbolicko-parabolických, translačních, válcových parabolických, kónických a konoidických) a vědecké poradenství při praktických aplikacích. Byl i nositelem čestného uznání Slovenské akademie věd a jugoslávského řádu sv. Sávy,⁶⁰ čestným předsedou Československého národního výboru IASS, čestným členem Českého svazu stavebních inženýrů, Československé vědeckotechnické společnosti a Československé společnosti pro mechaniku.

55 AVUT v Brně, fond Konrád Jaroslav Hruban a Ivo Hruban, kart. 10, i. č. 171, Návrh oprav na klenbě velehradské baziliky.

56 Tamtéž, kart. 10, i. č. 171, Návrh sv. Josefa v Senetářově.

57 TMB, PP Konráda Hrubana, volně, i. č. 11.00-5,6,7, Dokumenty k udělení Ceny osvobození města Brna Konrádu Hrubanovi.

58 Tamtéž, volně, i. č. 11.00-12, Dekret Řádu práce.

59 Tamtéž, vše uloženo volně, i. č. 11.00-14, Dekret ke Zlaté medaili VUT v Brně, i. č. 11.00-15, Diplom k udělení čestného doktorátu na VUT v Brně, i. č. 11.00-16, Dekret ke Stříbrné plaketě ČSAV a i. č. 11.00-17, Dekre ke Stříbrné medaili SVŠT Bratislava.

60 Tamtéž, volně, i. č. 11.00-2, Diplom k Řádu sv. Sávy 4. stupně z roku 1933.

Na jeho počest byla roku 1976 založena Cena profesora Hrubana,⁶¹ která je udělována vítězům studentské soutěže na Stavební fakultě VUT v Brně. Svůj poslední veřejný projev pronesl prof. Hruban k inženýrům a studentům na slavnostní schůzi, na níž byly předávány první Ceny profesora Hrubana za studentské vědecké práce.

Své zkušenosti zúročil prof. Hruban v šestnácti obsáhlých monografiích, dvanácti svazcích vysokoškolských skript a více než dvou stech odborných článků. Jeho spisy byly většinou původními pracemi, proto byly často citovány i v zahraniční odborné literatuře. Velmi iniciativně se podílel na vytváření československých stavebních předpisů a norem. Úplný seznam 230 vydaných prací Konráda Hrubana byl uveřejněn v Knižnici Vysokého učení technického v Brně.

Po odchodu do důchodu v roce 1962 žil prof. Hruban v Brně, kde působil i jeho syn Ivo. Na podzim 1971 si paní Vlasta Hrubanová pohmoždila nohu o ocelový stupeň ve dveřích tramvaje a rána se jí velmi špatně hojila. Profesor Hruban se o svou paní v době nemoci obětavě staral. Pak se však zhoršily její potíže se srdcem a 20. března 1972 zemřela. Profesor Hruban musel hned vyklidit část bytu,⁶² a to jej spolu s vyřizováním pozůstalosti přimělo dát do pořádku vlastní majetkové záležitosti, sepsat poslední vůli a pokyny o způsobu svého pohřbu.

Obr. 15 Proslov Konráda Hrubana při udělení čestného doktorátu a dalších ocenění v Brně, listopad 1968. AVUT v Brně, fond Hruban, kart. 27, i. č. 371.

61 PŘIBYL, František a kol. *Konrád Hruban ve vzpomínkách*, s. 68.

62 Byt v dvojdomku na Kamenomlýnské ulici v Brně byl Hrubanovým již dříve částečně zabrán pro „nadměrnost“.

Obr. 16 Konrád Hruban se synem Ivem před autobusovým nádražím v Brně, 1973. AVUT v Brně, fond Hruban, kart. 27, i. č. 370.

Začátkem roku 1977 se začal jeho zdravotní stav zhoršovat, 19. května měl vážný, pravděpodobně srdeční, záchvat. Po dalším kolapsu 26. srpna byl převezen do nemocnice, kde ztratil vědomí a již ho nenabyl. Zemřel v Brně téhož dne ve věku 84 let.⁶³

Podle svého přání byl profesor Hruban „pochován bez obřadů, tak jako moji bratři Slávek a Vláda v první a druhé světové válce v cizině“. Po zpopelnění bez veřejných obřadů byla urna uložena v rodinné hrobce na městském hřbitově v Prostějově.

Písemnou pozůstalost prof. Dr. Ing. Konráda Hrubana, DrSc., v rozsahu 16 kartonů a osobní odbornou knihovnu získalo Technické muzeum v Brně v letech 1981 a 1986–1987 darem od jeho syna doc. Dr. Ing. Ivo Hrubana, CSc.

63 PŘIBYL, František a kol. *Konrád Hruban ve vzpomínkách*, s. 68–69.

Fond je zpracován včetně inventáře a velmi dobře doplňuje materiály z rozsáhlého fondu Konrád Jaroslav Hruban a Ivo Hruban⁶⁴ v Archivu Vysokého učení technického v Brně o rozsahu 60 kartonů. O činnosti prof. Hrubana v rámci Akademie věd lze získat přehled z fondu Osobní spisy členů ČSAV v Masarykově ústavu a Archivu AV ČR.

---

64 Jediný syn profesora Konráda Hrubana Ivo šel profesně v otcových slépejích. Po válečné maturitě roku 1940 na brněnském reálném gymnáziu absolvoval dvouletý abiturientský kurz stavební průmyslovky a v roce 1942 nastoupil do podniku Ing. Vladimíra Součka pro mostní stavby v Prostějově. Zde pracoval jako totálně nasazený na stavbách nádrží, studní a krytů pro protiletdeckou obranu. Zde také poznal svoji budoucí ženu Evu Součkovou. Na jaře 1945 se aktivně zapojil do obnovení brněnské techniky jako člen studentské stráže. V letech 1945–1948 vystudoval na VUT v Brně obor konstruktivní a dopravní inženýrské stavitelství a poté se vrátil k firmě Ing. Součka a pracoval na rekonstrukci válkou poškozených i stavbě nových mostů. V roce 1948 se oženil s Evou, dcerou Ing. Součka. Po únorových událostech roku 1948 přešel do Stavoprojektu Prostějov. V roce 1951 získal titul doktora technických věd a o dva roky později se vrátil do Brna a nastoupil do Ústavu teoretické a aplikované mechaniky ČSAV, kde se věnoval zkoumání účinků zemětřesení na pozemní, mostní i vodní stavby. Vedle projektů vodních staveb na Slovensku mu byla ministerstvem stavebnictví v roce 1960 svěřena funkce poradce pro navrhování železobetonových skořepinových konstrukcí na velká rozpětí v Číně, kde strávil půl roku. Po návratu se habilitoval a v roce 1963 se stal samostatným vědeckým pracovníkem na katedře stavebnin a zkušebních metod Stavební fakulty VUT v Brně. Do důchodu odešel 31. 12. 1986. Jeho žena Eva byla jazykově velmi nadaná, a tak mohla tlumočit a překládat do angličtiny manželovy odborné práce. Manželství zůstalo bezdětné. Doc. Dr. Ing. Ivo Hruban, CSc., zemřel za neznámých okolností na podzim 1991 v Itálii.

Prameny:

AVUT v Brně, fond Konrád Jaroslav Hruban a Ivo Hruban.
TMB, fond Písemná pozůstalost Konráda Hrubana.

Literatura:

DVOŘÁČKOVÁ, Věra a kol. *Stavbám na kloub. Stoleté dějiny Ústavu teoretické a aplikované mechaniky*. Praha: Akademie věd ČR, 2021. ISBN 978-80-86246-89-5 (Masarykův ústav a Archiv AV ČR), ISBN 978-80-88304-61-6 (Ústav teoretické a aplikované mechaniky AV ČR).

HRUBAN, Ivo: *Konrád J. Hruban – život a dílo*. Brno: b. d. ISBN 80-214-0391-8.

PŘIBYL, František a kol. *Konrád Hruban ve vzpomínkách*. Brno [1978].

URBÁNKOVÁ, Naděžda – STÖHROVÁ, Pavla. Konrád Hruban a Erich Roučka – významné osobnosti moravské meziválečné vědy a průmyslu. In: KLEINOVÁ, Jana (ed.). *Věda a technika v českých zemích mezi světovými válkami*. Praha: Národní technické muzeum, 2014, s. 159–173. Práce z dějin techniky a přírodních věd, sv. 39. ISBN 978-80-7037-245-6.

Elektronické zdroje:

Konrád Jaroslav Hruban. In: *Wikipedie. Otevřená encyklopedie*. [online]. San Francisco: Wikimédia, 2003. Aktualizováno 25. 12. 2022, [cit. 16. 4. 2023]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Konr%C3%A1d_Jaroslav_Hruban

Prof. Ing. Dr. techn., Dr. h. c. Konrád Jaroslav Hruban, DrSc., dr. h. c. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004. Aktualizováno 12. 10. 2022. [cit. 16. 4. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2623

Vlasta Hrubanová. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004. Aktualizováno 27. 11. 2013. [cit. 16. 4. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=20533

ZÁZVORKA, Petr. Profesor Konrád Jaroslav Hruban. *Stavebnictví*. [online], 01/2013. Praha: Informační centrum České komory autorizovaných inženýrů a techniků, 2013. [cit. 20. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.casopisstavebnictvi.cz/clanky-profesor-konrad-jaroslav-hruban.html>

Prof. Dr. Ing. VIKTOR GUSTAV FRANZ KAPLAN, dr. h. c. (1876–1934)

rakouský strojní inženýr, vynálezce rychloběžné vodní turbíny, profesor
Německé vysoké školy technické v Brně

Viktor Gustav Franz Kaplan se narodil 27. listopadu 1876 v nádražní budově v Mürzzuschlagu ve Štýrsku, kde měli jeho rodiče služební byt. Otec Karl Viktor Kaplan vystudoval práva na vídeňské univerzitě a roku 1870 vstoupil jako úředník do služeb rakouské Jižní dráhy, zprvu v dnešním Chorvatsku a posléze v Mürzzuschlagu. Tam poznal Jenny Wustovou, dceru c. k. vrchního poštovního správce Franze Wusta a jeho ženy Aloisie, a po dvouleté známosti se s ní oženil. Kaplanovi měli tři děti – Karla, Annu-Louisu, která však brzy po narození zemřela, a nejmladšího Viktora.⁶⁵

Počátkem 80. let se rodina přestěhovala do obce Neuberg an der Mürz, kam byl otec Karl Kaplan přeložen jako přednosta stanice. Zde v letech 1882–1887 vychodil Viktor obecnou školu a poté se rodina opět stěhovala, tentokrát na vídeňské předměstí Hetzendorf, kde se otec stal přednostou stanice. Ve Vídni Viktor Kaplan absolvoval v letech 1888–1895 městskou reálku⁶⁶ a Vysokou školu technickou, kde v roce 1900 získal titul strojního inženýra. Následovala jednoroční vojenská služba u c. k. rakouského válečného námořnictva v Pule, tehdejším hlavním rakouském válečném přístavu.

Dne 25. října 1901 nastoupil inženýr Viktor Kaplan do svého prvního zaměstnání jako technik u strojírenské firmy Ganz & Co. v Leobersdorfu, která se v té době specializovala na dieselové motory. Zde se věnoval otázce zlepšení výkonu spalovacího motoru, kterou vyřešil vstříkovaním nafty do válce krátce po zažehnutí stlačeného plynu. Nový postup také hned patentoval.⁶⁷ Bohužel o svém výbušném motoru přednášel v Rakouském spolku inženýrů

---

65 SLAVÍK, Jaroslav. *U kolébky Kaplanovy turbíny*. Brno: Technické muzeum v Brně, 1976, s. 63.

66 Tamtéž.

67 KAPLAN, Viktor. Verfahren und Vorrichtung zur Erhöhung des thermischen Wirkungsgrades von Explosionmotoren. Rakousko, patent č. 13279, 15. 2. 1903.

Obr. 1 První patent Viktora Kaplana z roku 1903, Rakousko-Uhersko, patent č. 13279. TMB, PP Viktora Kaplana, kart. 27, i. č. 12.00-2426.

a architektů, čímž poškodil zájmy svého zaměstnavatele, a proto dostal v květnu 1903 výpověď. Teoretické úvahy o vstřikovacím spalovacím motoru předložil Viktor Kaplan také jako disertační práci na vídeňské technice, práce ale byla zamítnuta.

Dílem šťastné náhody a na doporučení prof. Dr. Eduarda Donatha z Německé vysoké školy technické v Brně získal Ing. Kaplan na této škole místo konstruktéra na katedře nauky o strojích a strojírenství u profesora Ing. Alfreda Musila, kam nastoupil 31. října 1903.⁶⁸ Prof. Musil měl pochoopení pro ambice svého mladého spolupracovníka a brzy jej pověřil i konáním přednášek z nauky o strojnictví. V oblasti výzkumu se Ing. Kaplan začal věnovat v té době aktuálnímu problému – efektivnímu využití vodní síly.

Výrobní objekty bylo tehdy nutné budovat v blízkosti vodních toků, které byly vhodné pro výrobu elektrické energie. Vodní toky s vysokým spádem a malým množstvím vody bývaly osazeny Peltonovými turbínami, toky s nízkým spádem a velkým množstvím vody turbínami Francisovými. U těch byl problém, že při snížení průtoku vody jejich účinnost rychle klesala. Na přelomu 19. a 20. století se proto technici na celém světě snažili vymyslet nový typ rychloběžné turbíny. Velké strojírenské podniky začaly budovat nákladné pokusné laboratoře, aby tento výzkum mohly uskutečnit, ale na německé technice v Brně žádná pokusná laboratoř nebyla. Proto se Ing. Kaplan spolu s prof. Musilem pustili do boje o vybudování alespoň malé pokusné turbínové laboratoře ve sklepních prostorách školy. Nejprve museli přesvědčit profesorské kolegium o smysluplnosti školní laboratoře a poté získat finance na její vybavení. Největším podporovatelem tohoto projektu se stala brněnská strojírna a slévárna Ignaz Storek a její majitel Heinrich Storek, jehož syn Edwin byl v té době studentem německé techniky.⁶⁹

Navzdory nepříliš příznivým podmínkám pro výzkum publikoval Ing. Kaplan už od roku 1905 své úvahy o možnostech zlepšení výkonnosti Francisovy turbíny. Roku 1908 vyšla v mnichovském nakladatelství Oldenbourg Kaplanova kniha *Bau rationeller Francisturbinenlaufräder (Stavba racionálních oběžných kol Francisových turbín)*, která byla na jaře následujícího roku bez připomínek přijata jako disertační práce na Kaplanově vídeňské alma mater. Ing. Kaplan tak v 33 letech získal hodnost doktora technických věd. Na Německé vysoké škole technické v Brně se v tomtéž roce habilitoval v oboru vodní motory.

68 SLAVÍK, Jaroslav. *U kolébky Kaplanovy turbíny*, s. 63.

69 SMUTNÝ, Bohumír. *Brněnští podnikatelé a jejich podniky 1764–1948*. Brno: Archiv města Brna, 2012, s. 426–427.

V tomto profesně úspěšném období se mu dařilo i v soukromém životě. Při cestě do severských zemí se na lodi Thalia seznámil s Margarette Strasserovou,⁷⁰ dcerou vídeňského obchodníka se sukнем, a 18. července 1909 uzavřeli ve Vídni manželství. Z tohoto šťastného svazku se narodily dvě dcery – 18. května 1910 Margareta Reinfrieda a 19. dubna 1913 Gertraud Karola Antonia. Mladá rodina se usadila v Brně, kde Viktor Kaplan získal roku 1909 domovské právo.⁷¹

V roce 1910 byla na německé technice v Brně na Alžbětině náměstí (dnes Celouniverzitní počítačová studovna Masarykovy univerzity na Komenského náměstí)⁷² konečně otevřena malá turbínová laboratoř vybudovaná podle Kaplanových propočtů. Z hlavního zásobníku přitékala voda do horní nádrže a odtud přes rozváděcí a lopatkové kolo turbíny a sací rouru do spodní nádrže, odkud pak byla odstředivým čerpadlem dopravována zpět do hlavního zásobníku. Sací roura byla skleněná, takže bylo možné pozorovat proudění vody zviditelněné ještě konopnými vlákny.

Kvůli omezeným financím mohl Kaplan experimentovat pouze s oběžnými koly o průměru 100, později 184 mm. Při zpětném pohledu bylo malé provedení pokusného zařízení zřejmě rozhodujícím faktorem, díky němuž získal Dr. Ing. Kaplan náskok oproti velkým firemním laboratořím. Výroba a instalace velkých pokusných turbín byla nejen mnohem dražší, ale zabrala také daleko více času. Výsledky empirických pokusů ve firemních laboratořích také často

Obr. 2 Margarette Kaplanová s dcerkou Gretl, asi 1911 (WEBER, Gerlind – WEBER, Gunter, Viktor Kaplan 1876–1934).

70 Dr. Ing. Viktor Kaplan. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004. Aktualizováno 28. 5. 2020, [cit. 1. 2. 2023].

71 Tamtéž. Viz také SLAVÍK, Jaroslav. *U kolébky Kaplanovy turbíny*, s. 11. V době svého brněnského působení bydlel V. Kaplan v letech 1903–1909 v Panské ulici, 1909–1913 na Úvoze 62 a 1913–1931 na Úvoze 52.

72 FLODROVÁ, Milena. *Brněnské ulice a vývoj jejich názvů od 13. století po dnešek*. Brno: Magistrát města Brna, 1997, s. 117.

neodpovídaly teoretickým předpokladům. Na druhou stranu na malých Kaplanových modelech se neprojeví dost výrazně známky kavitace, která později vynálezce i firmu Storek notně potrápila.

Nejprve se Dr. Ing. Kaplan, jako mnoho jiných, snažil dosáhnout lepšího výkonu u Francisovy turbíny. Nakonec ale dospěl k přesvědčení, že bez radikálního zásahu do dosud úzkostlivě dodržovaných pravidel konstruování turbín nelze její výkon již podstatně zvýšit. Opustil tedy dosavadní přihrádkový tvar lopatkových kanálků, který byl považován za nezbytný k řádnému vedení vodního proudu v oběžném kole a k dosažení dobré účinnosti turbíny. Vstupním hranám oběžných lopatek, u Francisových turbín víceméně rovnoběžných s osou kola, dal polohu téměř radiální, takže došlo ke kombinaci radiálního rozváděcího kola s převážně axiálním oběžným kolem, přičemž mezi oběma vznikl rozsáhlý bezlopatkový prostor, v němž se vodní tok odchýlil ze směru radiálního do směru axiálního. Tato zásadní úprava byla předmětem prvních turbínových patentů Viktora Kaplana z let 1912 až 1913.⁷³

Při dalších pokusech tvaroval Kaplan oběžné lopatky a zmenšoval jejich počet až na 4, 3, nebo dokonce jen 2, takže oběžné kolo dostalo tvar lodní vrtule. Tehdejší odborníci se domnívali, že novou Kaplanovou turbínou většina vody proteče, aniž by svou energii předala lopatkám oběžného kola. Zkoušky však prokázaly pravý opak – otáčky se zvýšily na více než dvojnásobek (800 otáček Kaplanovy turbíny oproti 350 otáčkám u nejrychlejší Francisovy turbíny). Kvůli velké výstupní rychlosti vody pak musel upravit i tvar sacích rour a kolen.

Nevýhodou nové turbíny však byla špatná regulovatelnost potřebná k provozu na proměnlivých tocích. „Nejdokonalejšího využití proměnlivé vodní energie bychom zřejmě dosáhli tehdy, kdybychom při každé změně provozních podmínek vyměnili dosavadní oběžné kolo za nové, které je konstruováno právě pro tyto nové poměry.“⁷⁴ Tento problém nakonec Kaplan vyřešil uložením lopatek oběžného kola do náboje otáčivě, takže jejich pootočením bylo možné měnit jejich sklon a tím kolo podle množství protékající vody více či méně otevírat. Vhodnou kombinací natáčení rozváděcích i oběžných lopatek lze dosáhnout velmi vyrovnané křivky účinnosti turbíny. Teprve vynálezem natáčivých lopatek byl dovršen vývoj nové turbíny. Začátkem srpna 1913 přihlásil Kaplan k patentování svůj „rotační stroj s nastavitelnými oběžnými lopatkami“.⁷⁵

73 TMB, PP Viktora Kaplana, kart. 15, i. č. 12.00-82, Slavík, Jaroslav: Viktor Kaplan a jeho dílo. Brno, 15. 8. 1959, s 3–4.

74 SLAVÍK, Jaroslav. *U kolébky Kaplanovy turbíny*, s. 28.

75 KAPLAN, Viktor. Laufschaufelregelung für schnelllaufende Kreiselmotoren mit Leitvorrichtung (Wasser-, Dampf- oder Gasturbinen, Kreiselpumpen oder Gebläse). Rakousko, pat. přihláška A 6809-13 ze 7. 8. 1913, patent č. 74 244.

Po neblahé zkušenosti s ohrožením vynálezu v Leobersdorfu, přestal Viktor Kaplan v té době informovat odbornou veřejnost o svých výzkumech. Teprve v polovině roku 1913 seznámil se svými výsledky velké turbinářské firmy, nabídl jim uzavření licenčních smluv a pozval je do Brna k předvedení nové turbíny. Dostavili se zástupci z Francie, Švédska, Norska, Německa, Švýcarska a USA. Kaplan jim sice ve své laboratoři předvedl model nové vodní turbíny s lopatkami natáčivými za běhu turbíny, ale byl velmi zdrženlivý při sdělování technických podrobností. Srdce vynálezu – oběžné kolo – bylo očím návštěvníků skryté, přístupná byla pouze měřidla průtoku vody, spádu a otáček. Výsledky měření byly sice ohromující, ale firmy požadovaly zkoušku turbíny ve větším provedení, aby si vynález ověřily. Velké německé a švýcarské turbinářské firmy dokonce založili jakýsi „anti-Kaplanův“ syndikát⁷⁶ a zaútočily na Kaplanovy přihlášené patenty podáváním námitek k teorii, předběžnému uživatelskému právu atd.

Na Německé vysoké škole technické v Brně byl Dr. Ing. Kaplan koncem roku 1913 jmenován mimořádným profesorem strojnictví se zvláštním zřetelem na vodní motory a vedoucím vlastní katedry, takže si mohl začít sám vychovávat vědecké spolupracovníky. O rok později potkal prof. Kaplan tehdy ještě studenta techniky Jaroslava Slavíka a nabídl mu práci na výkresech pro svá četná patentová řízení. Postupně v něm získal loajálního spolupracovníka a věrného přítele.

Prof. Kaplan věděl, že námítky turbinářských firem i všech dalších odpůrců jeho vynálezu by umlčelo praktické uplatnění nové turbíny. Těsně před vypuknutím první světové války se mu podařilo získat zakázku na turbínu od majitele továrny na pletenou přízi v dolnorakouském Velmu. Výrobou turbíny byla pověřena loajální brněnská Storkova ocelárna.

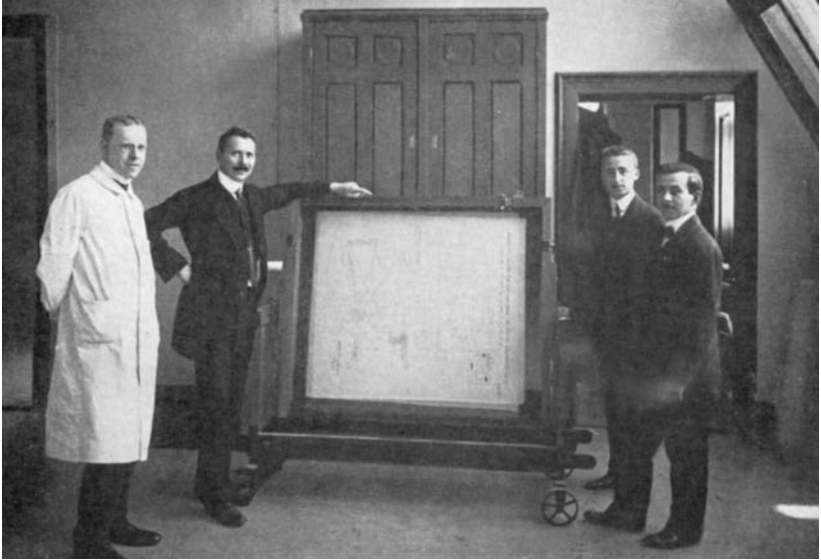
Další vývoj však neblaze poznamenala první světová válka. Válečné události ztěžovaly dodržení termínů, a investor proto uvažoval o stornování objednávky. V březnu 1916 byl navíc Jaroslav Slavík povolán k vojenské službě a dva roky strávil na italské frontě.⁷⁷ Mezitím, v roce 1918, získal Viktor Kaplan na německé technice v Brně řádnou profesuru.

V lednu 1919 se firmě Storek konečně podařilo dodat do Velmu první Kaplanovu turbínu a v červnu, po dokončení montáže, byla její funkčnost přezkoušena se skvělými výsledky. Zkušební provoz první Kaplanovy turbíny ve Velmu zahájil profesor vídeňské techniky Arthur Budau.

---

76 SLAVÍK, Jaroslav. *U kolébky Kaplanovy turbíny*, s. 39. Firmami, které se spojily proti Kaplanovu vynálezu, byli: J. M. Voith z Heidenheimu, Briegleb Hansen & Co. Gotha, Escher Wyss & Co., Curych a Ravensburg, Piccard Pictet v Ženevě a Amme Giesecke & Konegen v Brunšviku.

77 Tamtéž, s. 36. Po návratu a složení druhé státní zkoušky získal Ing. Slavík u prof. Kaplana místo jediného českého asistenta na brněnské německé technice.

Obr. 3 Viktor Kaplan, Alfred Lechner a Jaroslav Slavík před výkresem Kaplanovy turbíny v roce 1914 na německé technice v Brně. TMB, PP Viktora Kaplana, kart. 32, i. č. 12.00-3544.

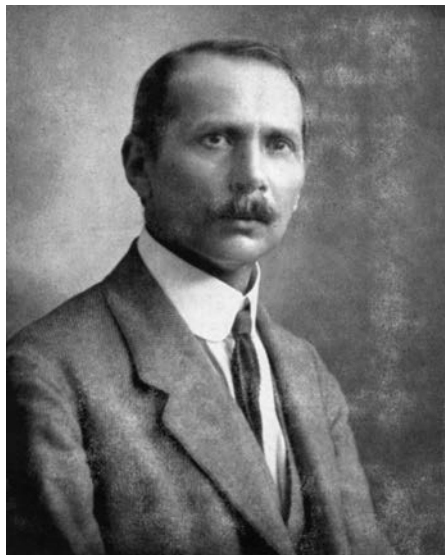
Při průměru oběžného kola 600 mm, spádu 3 m a 800 otáčkách za minutu dosahovala 84% účinnosti a výkonu 26 koňských sil. Vysoká účinnost nové turbíny zůstala zachována dokonce i při polovičním průtoku vody.⁷⁸ V českých zemích byla instalována první Kaplanova turbína v roce 1921 v elektrárně v Poděbradech.

Zveřejnění výsledků turbíny z Velmu pomohlo prosadit Kaplanovy patenty a on konečně obdržel první honoráře za svůj vynález. V roce 1920 tak mohl uskutečnit svůj dlouhodobý soukromý sen – zakoupil venkovskou usedlost Rochuspoint v obci Unterach, ležící mezi solnohradskými jezery Attersee a Mondsee.

Rok 1921 ale přinesl neblahé události. Na jaře neočekávaně zemřel Kaplanův otec Karl a u některých Kaplanových turbín s více než šestimetrovým spádem se objevily během provozu silné otřesy a akustické exploze. Výkon se dramaticky snížil a provoz některých turbín musel být dokonce zastaven. Firma Storek čelila vlně reklamací a finančnímu kolapsu. Aby se mohl soustředit

---

78 WEBER, Gerlind – WEBER, Gunter. *Viktor Kaplan 1876 – 1934*. Brno: Technické muzeum v Brně, 2003, s. 19. Tato první realizovaná Kaplanova turbína pracovala dalších 40 let bez závad a později se stala významným exponátem Technického muzea ve Vídni.

Obr. 4 Viktor Kaplan v roce 1919. TMB, PP Viktora Kaplana, kart. 32, i. č. 12.00-3484.

na vyřešení tohoto problému, požádal prof. Kaplan o uvolnění ze svých vysokoškolských povinností v Brně. Tehdejší československé Ministerstvo školství a národní osvěty projevilo pochopení a poskytlo mu půlroční dovolenou. Začátkem února 1922 však prof. Kaplan z vyčerpání těžce onemocněl a upadl do bezvědomí. Přesnou diagnózu se lékařům nepodařilo stanovit – hovořilo se o nervovém zhroucení či záchvatu mrtvice. V pouhých 46 letech bojoval Kaplan se smrtí a jeho životnímu dílu hrozila zkáza. V poslední den pětileté prekluzivní lhůty⁷⁹ byly totiž v Německu podány dvě zrušovací žaloby proti zásadní části Kaplanova vynálezu.

V této situaci se projevila loajlnost a odborná erudice Kaplanova asistenta Ing. Slavíka, který se ujal řízení jeho patentových záležitostí a spolu s JUDr. Ludwigem Galliou z Vídně i zastoupení u soudu. Ač se to zdá neuvěřitelné, jednání u zrušovacího oddělení patentního úřadu v Berlíně skončilo zamítnutím obou žalob.

Po více než roční mimořádné dovolené se prof. Kaplan na podzim 1922 vrátil ke svým univerzitním povinnostem v Brně i k řešení problému poruchovosti některých turbín. Spolu s asistenty a pracovníky licenčních firem, zejména brněnské firmy Storek a švédské Verkstaden, nakonec zjistili, že zhoršení výkonu způsobuje kavitace, tedy tvorba dutin. Ty vznikají, je-li tlak vody na sací straně oběžného kola velmi nízký. Ve vodě rozpuštěný vzduch se pak uvolňuje a voda v blízkosti lopatek se odpařuje. I při nepatrném opětovném zvýšení tlaku kondenzují vodní páry v kapky, které prudce narážejí

79 SLAVÍK, Jaroslav. *U kolébky Kaplanovy turbíny*, s. 50. Prekluzivní lhůta je období, po jehož uplynutí nemůže být vznesena proti patentu žádná námitka. U důležitého německého patentu č. 300 591, chránícího křídlovitý tvar oběžných lopatek Kaplanovy turbíny, byly v roce 1922, poslední den prekluzivní lhůty, podány dvě zrušovací žaloby – firmou F. Schickau v Elbingu a vysokoškolským profesorem Ing. Alfredem Lawaczekem z Pöckingu v Bavorsku.

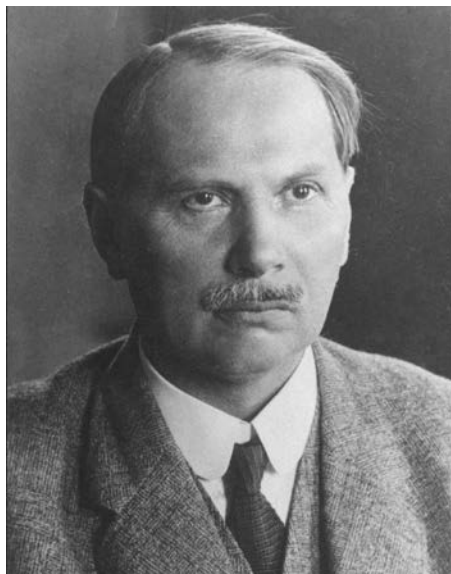

Obr. 5 První Kaplanova turbína, instalovaná ve Velmu v roce 1919, v katalogu firmy Storek. TMB, PP Viktora Kaplana, kart. 32, i. č. 12.00-3464.

na lopatky.⁸⁰ Dochází k silnému mechanickému namáhání materiálu lopatky, který získává houbovitý vzhled. Turbína silně postižená kavitacemi pracuje hlučně a vznikající vibrace jsou natolik silné, že mohou poškodit i betonové stěny stavby. Zatímco u malých laboratorních Kaplanových turbín měla kavitace podobu zdánlivě nepodstatných bublinek a byla stěží pozorovatelná, u velkých turbín se ukázala jako příčina vážného poškození lopatek.

O kavitacích se tehdy již vědělo, ale projevovaly se pouze u lodních vrtulí. Pro Kaplanovu turbínu, jejíž oběžná kola se svým tvarem lodním vrtulím značně podobají, se stala kavitace významným konstrukčním faktorem. V průběhu několika měsíců byly zákonitosti tvorby dutin odhaleny a prof. Kaplan stanovil podmínky, za kterých budou oběžná kola pracovat bez kavitace. Bylo nutné vyvarovat se ostře zakřivených lopatkových profilů a dát lopatkám jen mírně zakřivený tvar při co největší šířce, pokud je to ještě slučitelné s požadavkem velké rychloběžnosti. Záleželo také na správném umístění oběžného kola ve vztahu ke spodní hladině vody. Bylo-li zabudováno těsně nad spodní hladinou,

80 Podrobné vysvětlení viz SLAVÍK, Jaroslav. *U kolébky Kaplanovy turbíny*, s. 44.

Obr. 6 Viktor Kaplan koncem 20. let, po vážné nemoci.
TMB, PP Viktora Kaplana, kart. 32, i. č. 12.00-3464.

nebo dokonce pod ní, pracovalo bezvadně, naopak při umístění vysoko nad touto hladinou, kdy na turbínové kolo působila značná sací výška, vlivem vznikajících kavitací selhávalo.

Na základě těchto poznatků přistoupila firma Storek u dosud dodaných Kaplanových turbín k výměně poškozených oběžných kol a často i k předělání betonových částí vodních děl, což pro firmu znamenalo značné finanční ztráty. Symbolem překonání problémů s kavitací a konečného vítězství Kaplanovy turbíny se stal bezproblémový provoz velkoturbíny postavené švédskou firmou Verkstaden z Kristinehamnu v roce 1925 v Lilla Edet. Měla oběžné kolo o průměru 5800 mm a výkon 11 200 koň-

ských sil⁸¹ (přes 8 MW) a odstartovala celosvětové tažení Kaplanových turbín na toky s nízkými až středními spády mezi 2 a 60 metry.

I přes praktické potvrzení úspěšnosti Kaplanových turbín se vynálezce nevyhnul dalšímu kolu patentových soudních tahanic. Autoři zrušovacích žalob, které byly v Berlíně zamítnuty, podali odvolání k nejvyšší instanci – říšskému soudu v Lipsku, který proces ukončil definitivním Kaplanovým vítězstvím. Boj o prosazení patentové přihlášky na otáčivá oběžná kola v USA ale trval až do roku 1931. To se nakonec ukázalo jako výhoda, protože sedmnáctiletá ochranná lhůta amerických patentů se počítala až ode dne udělení patentu. Tím pádem měl Viktor Kaplan v Americe zajištěnou ochranu svého vynálezu v době, kdy už zahájil svou úspěšnou cestu světem.

Ing. Slavíkovi se postupně podařilo vyhrát všechny patentové spory kolem Kaplanova vynálezu. Jak sám konstatoval, jen písemné podklady k nim představovaly 14 500 stran. Prof. Kaplan mu za toto úsilí byl po zbytek života vděčný a kromě upřímného přátelství a neomezené důvěry se mu odvděčil

81 SLAVÍK, Jaroslav. *U kolébky Kaplanovy turbíny*, s. 53.

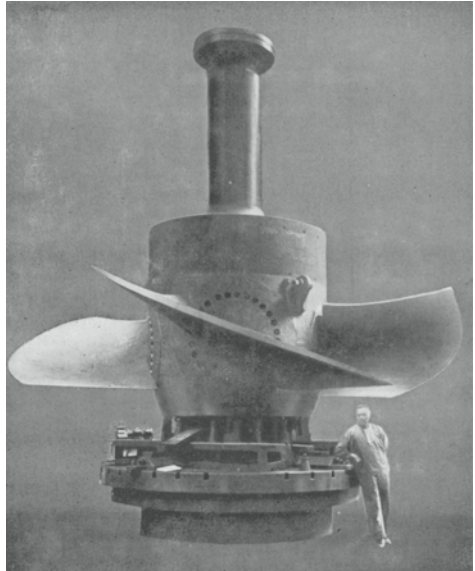
také podílem na licenčním výnosu svých patentů. Kaplanovy vynálezy nakonec získaly 280 patentů ve 27 státech. Jeho výzkumy přispěly k rozvoji řady disciplín – zejména metodiky zkušebnictví modelových turbín, metalurgii, výzkumu kavitace a proudění i výpočtu pevnosti.

V polovině 20. let se prof. Kaplan spolu s profesorem vídeňské techniky Dr. Alfredem Lechnerem pustil do přepracování své první knihy *Stavba racionálních oběžných kol Francisových turbín* a v roce 1931 vyšla publikace *Teorie a stavba rychloběžných turbín* shrnující aktuální poznatky.

Když Kaplanova mladší dcera Gertraud v roce 1931 v Brně odmaturovala, požádal prof. Kaplan o předčasné penzionování a celá rodina se přestěhovala na Rochuspoint. Ve stejném roce se jeho starší dcera Margarette provdala za strojního inženýra a doktora techniky Edwina Krambergera, vysokoškolského pedagoga ve Vídni,⁸² s nímž prof. Kaplan velmi rychle našel společnou řeč. Spolupracovali např. na vývoji elektrické pájky, která se pak v podniku jeho zetě vyráběla.

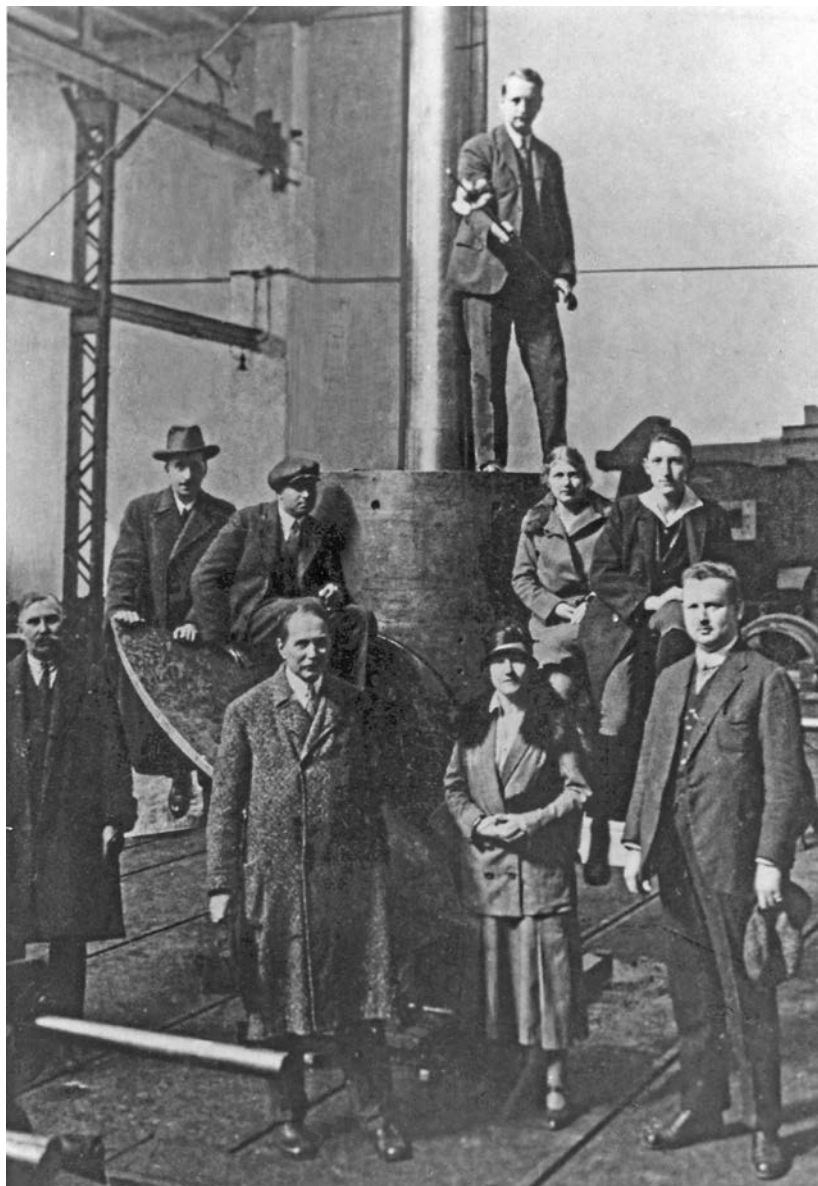
V posledních letech na milovaném Rochuspointu dal prof. Kaplan průchod svým představám o samostatnosti. Choval dobytek, pěstoval včely, založil zeřínářskou zahradu a ovocný sad, na horském potoce vybudoval malou elektrárnu, postavil si zámečnickou dílnu, stolárnu a tavicí pec, pro relaxaci založil rybník, tenisový kurt a vlastní kinosál.

V brzkých ranních hodinách 23. srpna 1934 stihl Viktora Kaplana silný záchvat mrtvice a k večeru téhož dne v náručí své ženy zemřel. Bylo mu pouhých 58 let. O čtyři dny později, 27. srpna, byl pohřben na hřbitově v obci Unterach am Attersee, aby po roce a čtvrt 16. listopadu 1935 byly jeho ostatky převezeny

Obr. 7 Kaplanova turbína pro švédskou elektrárnu v Lilla Edet 1925. TMB, PP Viktora Kaplana, kart. 32, i. č. 12.00-3468.

82 WEBER, Gerlind – WEBER, Gunter. *Viktor Kaplan 1876–1934*, s. 26.

Obr. 8 Viktor Kaplan s manželkou a dcerou Margarettou, Jaroslavem Slavíkem, Gustavem Opluštělem a Heinrichem a Edwinem Storkovými v jejich firmě, 1926. TMB, PP Viktora Kaplana, kart. 32, i. č. 12.00-3523.

Obr. 9 Ing. Jaroslav Slavík. TMB, PP Viktora Kaplana, kart. 32, i. č. 12.00-3539.

do malého mauzolea, které rodina vybudovala na Kaplanově oblíbeném místě blízko usedlosti Rochuspoint.⁸³

Na sklonku života se Viktor Kaplan alespoň na krátkou dobu dočkal uznání odborné veřejnosti i zaslouženého finančního ohodnocení. V roce 1926 mu jako první udělila titul čestného doktora technických věd německá Vysoká škola technická v Praze, krátce před smrtí se dověděl, že i německá technika v Brně ho chce poctít tímto titulem (návrh byl schválen MŠANO v červenci 1934), samotného slavnostního aktu se ale už nedožil. Kaplanovou turbínou se škola pochlubila ve své expozici na výstavě Soudobé kultury na brněnském výstavišti roku 1928. Ve městě, kde

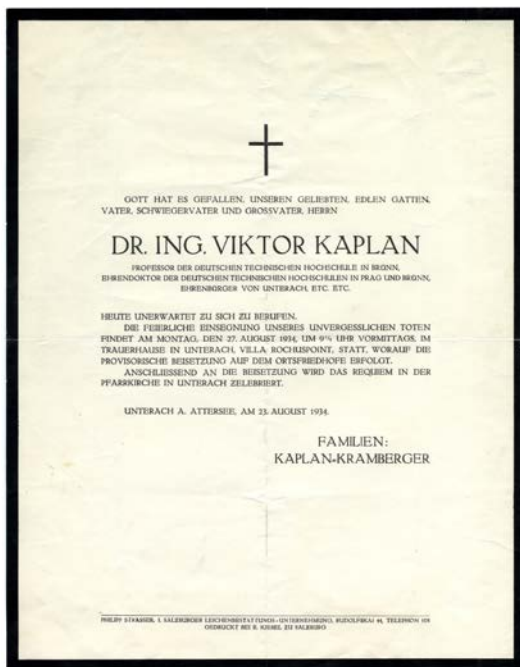
strávil většinu profesního života, byla prof. Kaplanovi v roce 1959 odhalena před budovou techniky na ulici Údolní busta od sochařky Silvy Lacinové-Jílkové, na bývalé Storkově brněnské továrně (pozdějších závodech Bohumíra Šmerala) byla umístěna pamětní deska a jeho jméno nese od roku 1965 ulice v Masarykově čtvrti.

V rakouské obci Neuberg an der Mürz po něm pojmenovali obecnou školu a Margarete Kaplanová zřídila jeho jménem stipendium pro úspěšné studenty technických univerzit ve Vídni a Štýrském Hradci. V letech 1962–1972 se jeho portrét jako výraz uznání rakouského státu objevil na tisícilinkové bankovce i na poštovní známce. Sté výročí jeho narození v roce 1976 bylo z podnětu UNESCO zařazeno mezi světová kulturní jubilea.

Margarete Kaplanová zemřela 11. května 1973 a je pohřbena po boku manžela na Rochuspointu. Starší dcera Grete Krambergerová-Kaplanová žila v Mondsee, mladší dcera Dr. Gertraud Weberová-Kaplanová ve Vídni. Ing. Jaroslav Slavík, Kaplanem důvěrně nazývaný „Sláviček“, musel za okupace odejít

83 TMB, PP Viktora Kaplana, kart. 15, i. č. 12.00-83, SLAVÍK, Jaroslav: Stručná biografie Viktora Kaplana. Zdounky, 18. 6. 1968, s. 7.

z brněnské německé techniky a pracoval v jiných technických oborech. Mimo jiné se stal soudním znalcem v oboru patentové, známkové a vzorkové ochrany i v oboru vodních motorů a v letech 1951–1959 působil jako vědecký pracovník ve Výzkumném ústavu energetickém v Brně. Přitom podle poslední vůle Viktora Kaplana dál pro rodinu spravoval jeho patentové záležitosti. Po odchodu do důchodu se Ing. Slavík odstěhoval do Zdounek u Kroměříže, kde 3. prosince 1986 zemřel.⁸⁴

Obr. 10 Parte Viktora Kaplana.
TMB, PP Leopolda Grimma, kart. 32, i. č. 12.00-3487.

Dokumentaci k vynálezům profesora Viktora Kaplana včetně originálů patentových listin získalo Technické muzeum v Brně od jeho asistenta Ing. Jaroslava Slavíka postupně v 70. a 80. letech 20. století. Materiály v rozsahu 18 archivních kartonů jsou zpracovány včetně inventáře. Významná část Kaplanových dokumentů se nachází také v Technisches museum Wien.

Viktor Kaplan

84 Ing. Jaroslav Slavík. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004. Aktualizováno 4. 11. 2016, [cit. 3. 2. 2023].

Prameny:

TMB, fond Písemná pozůstalost Viktora Kaplana.

Literatura:

FLODROVÁ, Milena. *Brněnské ulice a vývoj jejich názvů od 13. století po dnešek*. Brno: Magistrát města Brna, 1997.

JÍLEK, František. Stvořitel nejlacinějšího robota. *Příloha Rudého práva*, 11. 1. 1964, s. 6.

MARESCH, Gerhard. *Viktor Kaplan 1876-1934*. Wien: Technisches Museum Wien, 1976.

SLAVÍK, Jaroslav. O životě a díle tvůrce Kaplanovy turbíny. *Rovnost*, 22. 8. 1959, s. 4.

SLAVÍK, Jaroslav. *U kolébky Kaplanovy turbíny*. Brno: Technické muzeum v Brně, 1976.

SMUTNÝ, Bohumír. *Brněnští podnikatelé a jejich podniky 1764-1948*. Brno: Archiv města Brna, 2012, s. 426–427. ISBN 978-80-86736-28-0.

WEBER, Gerlind – WEBER, Gunter. *Viktor Kaplan 1876 – 1934*. Brno: Technické muzeum v Brně, 2003. ISBN 80-86413-11-X.

Elektronické zdroje:

Dr. Ing. Viktor Kaplan. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004. Aktualizováno 28. 5. 2020, [cit. 1. 2. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=169

Gertraud Karola Antonia Kaplanová. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004. Aktualizováno 23. 8. 2007, [cit. 1. 2. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=1593

Ing. Jaroslav Slavík. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004. Aktualizováno 4. 11. 2016, [cit. 3. 2. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=28945

KRÁLOVÁ, Magda. Viktor Kaplan. In: *Eduportál*. [online]. Plzeň: Techmania Science Center, 2007. [cit. 3. 2. 2023]. Dostupné z: <http://edu.techmania.cz/cs/encyklopedie/vedec/1203/kaplan>

Margaretta Kaplanová. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004. Aktualizováno 23. 8. 2007, [cit. 1. 2. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=170

Margaretta Reinfrieda Kaplanová. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004. Aktualizováno 23. 8. 2007, [cit. 1. 2. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=1592

Viktor Kaplan. In: *Brno - Slavné osobnosti – Věda, technika*. [online]. Brno: Statutární město Brno, 2023. [cit. 3. 2. 2023]. Dostupné z: <https://www.brno.cz/w/viktor-kaplan>

Prof. Dr. techn. Ing. STANISLAV FRANTIŠEK KRATOCHVIL, DrSc. (1907–1988)

jeden z posledních „polyhydrotechniků“, odborník na stavbu přehrad a využití vodní energie, vysokoškolský pedagog

Stanislav Kratochvil se narodil 6. června 1907 v Brně strojnickému a zámečnickému mistrovi Stanislavu Kratochvilovi a jeho ženě Josefě, rozené Marákové. Pokřtěn byl o deset dní později v kostele Neposkvrněného početí Panny Marie na ulici Křenová jako Stanislav František. Druhé jméno dostal podle kmotra Františka Kratochvila, rolníka z Blučiny, pravděpodobně strýce z otcovy strany. Vyrůstal spolu s o rok a půl mladší sestrou Marií Josefou (narozena 2. prosince 1908).⁸⁵

Po složení maturity na II. českém reálném gymnáziu v Brně zahájil Stanislav Kratochvil v roce 1925 studium na vodohospodářském a kulturním směru odboru inženýrského stavitelství České vysoké školy technické v Brně, které ukončil 2. června 1930 druhou státní zkouškou.

Do praxe nastoupil Ing. Kratochvil už 10. června 1930 jako technický úředník vodohospodářského odboru Zemského úřadu v Brně,⁸⁶ kde po kratším pobytu v hydrologickém oddělení přešel k náročné práci spojené s výstavbou přehrad a vodních elektráren ve Vranově nad Dyjí (1929–1933) a později v Kníničkách u Brna

Obr. 1 Stanislav Kratochvil jako mladý inženýr. TMB, PP Stanislava Kratochvila. Převzato z časopisu Technik, po roce 1945, s. 175.

85 MZA v Brně, E 67 Sběrka matrik, Matrika narozených 1906-1909, Brno, fara kostela Neposkvrněného početí P. Marie na Křenové. [online]. Kniha 17088, sv. XIV, s. 119, záznam č. 194 a s. 329, záznam č. 378. [cit. 13. 3. 2023].

86 AVUT v Brně, Osobní spisy zaměstnanců, kart. K 13, Kratochvil Stanislav, formulář Rektorátu Vysoké školy stavební v Brně, katedra hydrotechniky.

Obr. 2 Dr. Ing. Kratochvil se spolupracovníky.
TMB, PP Stanislava Kratochvila, kart. 106, i. č. 11.00-141.

(1936–1940). Betonové hráze takových rozměrů byly tehdy u nás novinkou, proto bylo třeba řadu problémů řešit pomocí zahraničních zkušeností nebo zcela samostatně.

Přes značné pracovní vytížení obhájil Ing. Kratochvil v roce 1936 disertační práci *Hydrotechnické řešení výpustného potrubí údolních přehrad* a 27. června získal doktorát technických věd. I po dokončení Vranovské a Kníničské přehrady pracoval v Zemském úřadu jako referent pro stavbu přehrad a využití vodní energie na Moravě až do roku 1945.

Dne 25. září 1937 se v chrámu Nanebevzetí Panny Marie na Starém

Brně Dr. Ing. Stanislav Kratochvil oženil s Marií Hořínkovou, narozenou 26. července 1908 v Horní Bobrové a v době sňatku soukromnicí v Brně.⁸⁷ První syn Stanislav se manželům Kratochvilovým narodil 19. února 1939, mladší Jiří pak 24. května 1940.⁸⁸

Po skončení 2. světové války přešel Dr. Ing. Kratochvil z praxe k pedagogické činnosti. Dekretem Povereníctva školstva a osvěty v Bratislavě č. j. 142.264/V-1946 z 21. června 1946 s účinností od 1. října 1945 byl v 38 letech jmenován vysokoškolským profesorem pro obory hydraulika, zakládání staveb, přehrady a využití vodní energie na Slovenské vysoké škole technické v Bratislavě. Současně se stal také vedoucím II. ústavu vodního stavitelství a vodohospodářství na tamní stavební fakultě a po ustanovení kateder byl jmenován vedoucím katedry

87 MZA v Brně, E 67 Sběrka matrik, Matrika oddaných 1936–1939, Brno – Staré Brno, chrám Nanebevzetí P. Marie. [online]. Kniha 17175, sv. XVI, s. 168, záznam č. 200. [cit. 13. 3. 2023].

88 AVUT v Brně, fond Osobní spisy zaměstnanců, kart. K 13, Kratochvil Stanislav, formulář Rektorátu Vysoké školy stavební v Brně, katedra hydrotechniky.

Obr. 3 Kníničská přehrada. TMB, PP Stanislava Kratochvila, kart. 106, i. č. 11.00-140/189.

hydrotechniky. Ve školním roce 1950–1951 zastával funkci proděkana a v roce 1951–1952 funkci děkana Fakulty stavební VŠT.

Ve studijním roce 1951–1952 vyvstala na Fakultě inženýrského stavitelství Vysoké školy stavitelství v Brně (VŠSt, pozdější VUT) naléhavá potřeba posílit učitelský sbor oboru vodních staveb – prof. Jan Bažant dovršil 70 let a pomýšlel na odchod do penze a 27. října 1951 zemřel prof. Dr. Ing. Karel Kostka.⁸⁹ Proto se Rada VŠSt na svém prosincovém zasedání⁹⁰ rozhodla požádat Ministerstvo školství, věd a umění ČSR a Slovenskou vysokou školu technickou o přeložení prof. Stanislava Kratochvila z Bratislavy do Brna. K požadovanému převedení prof. Kratochvila došlo k 1. březnu 1952 pod podmínkou, že do konce studijního roku 1951–1952 bude ještě přednášet i na Slovensku. V Brně se okamžitě ujal přednášek z předmětů přehrady, využití vodní energie a hydraulika a stal se i prvním vedoucím zdejší katedry hydrotechniky.⁹¹ I v Brně zastával prof. Kratochvil funkci děkana (ve studijním roce 1952–1953) a opakovaně funkci

89 Prof. Dr. Ing. Karel Kostka. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004, aktualizováno 25. 10. 2016. [cit. 24. 3. 2023].

90 AVUT v Brně, fond Rektorát VŠSt, kniha 1, Zápis z 2. schůze Rady VŠSt z 10. 12. 1951, s. 3.

91 Tamtéž, Přehled jmenovacích dekretů prof. Dr. Ing. Stanislava Kratochvila, DrSc., pro FAST VUT, po roce 1963. Přeložení prof. Kratochvila z Bratislavy do Brna bylo stanoveno dekretem Ministerstva školství, věd a umění číslo 33.293/52-IV/8 z 3. 7. 1952 s účinností od 15. 3. téhož roku. Viz též KRATOCHVIL, Jiří – MALEŇÁK, Jaroslav – STARA, Vlastimil. *Historie Ústavu vodních staveb*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2004, s. 22.

Obr. 4 Kníničská přehrada – vodní elektrárna. TMB, PP Stanislava Kratochvila, kart. 106, i. č. 11.00-141/188.

proděkana pro pedagogickou a později pro výzkumnou činnost (v letech 1956–1959).⁹²

Současně se stal i vedoucím laboratoře vodních staveb založené již před první světovou válkou jeho učitelem prof. Antonínem Smrčkem, kterou postupně přebudoval ve Vědeckovýzkumný ústav hydrotechnický. Od 1. ledna 1956 byl pověřen vedením tohoto výzkumného ústavu a v březnu pak jmenován jeho ředitelem.⁹³

Roku 1956 dosáhl prof. Kratochvil nově zavedené nejvyšší vědecké hodnosti doktora věd (DrSc.)⁹⁴ a 30. dubna téhož roku obdržel od prezidenta republiky státní vyznamenání „Za vynikající práci“.

Během svého dlouholetého pedagogického i vědeckého

působení prokázal prof. Kratochvil mnohokrát svou odbornou všestrannost. Kromě oborů vodní nádrže a přehrady, využití vodní energie a hydraulika přednášel také zakládání staveb, mechaniku zemin a encyklopedii vodních staveb. Jeho knihy *Hydraulika* (1950), *Podzemné hydroelektrárny a Údolné přehrady* (1952), *Využití vodní energie* (1954) a *Vodní nádrže a přehrady* (1961) byly prvními soubornými díly těchto vědních oborů u nás.

Na stavebních fakultách v Brně, Bratislavě i Praze byl prof. Kratochvil léta členem komisí pro státní závěrečné zkoušky, dvanácti stálých komisí pro obhajobu

92 Tamtéž, Evidenční list ministerstva školství a kultury asi z roku 1965. Proděkanem FIS VUT v Brně byl prof. Kratochvil v období od 1. 9. 1956 do 30. 9. 1959, jak o tom svědčí záznam o vyplácení funkčního přídatku 350 Kč za vykonávání této funkce v evidenční kartě zaměstnance a jeho jméno s funkcí proděkana v zápisech ze schůzí Vědecké rady FIS VUT z let 1956–1960, nikoliv tedy v letech 1954–1957 jak bylo mylně uváděno.

93 Tamtéž, Dekretem ministra školství číslo 3.542/56 z 23. 1. 1956 byl prof. Kratochvil pověřen vedením ústavu a dekretem číslo 17.218/56 z 22. 3. 1956 byl ustanoven ředitelem výzkumného ústavu.

94 Titul DrSc. byl v ČSR zaveden v roce 1953 a byl udělován do roku 2001.

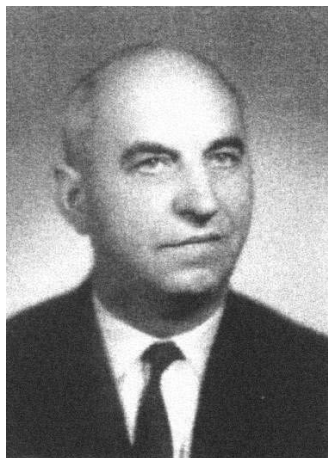
Obr. 5 Dr. Ing. Kratochvil u Kníničské přehrady. TMB, PP Stanislava Kratochvila, kart. 106, i. č. 11.00-141/188.

vědecké hodnosti kandidáta věd a celostátní komise pro obhajobu doktorátu věd.

Přes tyto nesporné úspěchy se ani prof. Kratochvilovi nevyhnuly politické prověrky a čistky, které postihly československé vysoké školy koncem 50. let. Tehdy státní a zejména komunistické stranické orgány obvinění proti němu stáhly,⁹⁵ ale nakonec se jim podařilo prof. Kratochvila od 1. ledna 1964 zbavit funkce vedoucího katedry hydrotechniky i možnosti vyučovat s výjimkou výuky externích aspirantů. Využili k tomu skutečnosti, že v roce 1939 publikoval článek o nové organizaci vodního hospodářství v Německu.⁹⁶

95 Viz PERNES, Jiří. *Kapitoly z dějin Vysokého učení technického v Brně*. Brno: VUT IUM, 2009, s. 216–218.

96 KRATOCHVIL, Stanislav. Vodní hospodářství a jeho nová organisace v Říši. *Zprávy veřejné služby technické*, 21 sv. II, (15, 16), 20. 11. a 1. 12. 1939, 212–214 a 221–222. AVUT v Brně, fond Osobní spisy zaměstnanců, kart. K 13, Kratochvil Stanislav, Dopis děkana FAST rektori VUT č. j. 2977/63 z 10. 12. 1963 a Dekret rektora VUT v Brně č. 8345/63 z 29. 12. 1963.

Obr. 6. Prof. Dr. Ing. Stanislav Kratochvil, DrSc., v pozdějším věku. Převzato z webu VUT.

Bylo ale příznačné, že jeho odborné i organizační schopnosti stát nadále využíval, když mu byla ponechána funkce ředitele Vědeckovýzkumného ústavu hydrotechnického, který pod Vysoké učení technické (VUT) spadal.

Hlavní výzkumná laboratoř (založená prof. Smrčkem) zůstala na Veverí 95, ale od roku 1953 VUT budovalo nové výzkumné pracoviště tzv. na zelené louce v Kníničkách, na adrese Rekreační 1. Když k 1. lednu 1965 došlo k připojení laboratoří katedry meliorací a katedry zdravotního inženýrství, byl ústav přejmenován na Vědeckovýzkumný ústav vodních staveb a hospodářství (VVÚVSH). Práci 45 stálých zaměstnanců často doplňovali svým výzkumem i profesori, docenti a odborní asistenti FAST VUT.⁹⁷ Ústav se věnoval stejným dílem základnímu i aplikovanému výzkumu a přijímal i zakázky z praxe, např. ve

spolupráci s ČKD Blansko se výzkumníci zabývali prouděním vody v Peltonových turbínách. Zisky z této tzv. vedlejší hospodářské činnosti sloužily ústavu k doplnění vybavení výzkumných laboratoří. Ředitelem rozšířeného ústavu nadále zůstal prof. Kratochvil.

On se kromě vedení ústavu intenzivně věnoval vědeckému bádání, byl řešitelem více než 40 státních či rezortních výzkumných úkolů z oboru hydrauliky povrchových i podzemních vod a komplexního výzkumu vodních nádrží a přehrad, včetně progresivních těsnících prvků zemních hrází nebo zimního provozu přehrad. Jedním ze stěžejních státních výzkumných úkolů byla široce pojatá „Mechanika kapalin pro vodohospodářské účely“ či výzkumný úkol č. II-7-4/1 „Mechanické, tepelné a biologické procesy ve vodních nádržích“, u nichž byl odpovědným řešitelem.

Prof. Kratochvil byl také naším předním odborníkem ve využití matematické analogie v hydrotechnice a v otázkách stárnutí vodních staveb. Už od 50. let se výzkumný ústav pod jeho vedením věnoval také vývoji specializovaných měřících přístrojů pro hydrotechnický výzkum např. ELKANu (elektrický kontinuální **an**alog), později elektrickým síťovým analyzátorům, které vyústily v roce

97 Sloučením Fakulty inženýrského stavitelství (FIS) a Fakulty pozemního stavitelství (FAPS) vznikla 1. 9. 1960 Fakulta stavební (FAST).

1960 do zkonstruování přístroje Hydral.⁹⁸ Pracovníci VVÚVSH také jako první v Československu použili počítač pro výpočet dispečerského řízení soustavy vodních děl Vltavské kaskády.⁹⁹

Výsledky výzkumných úkolů prof. Kratochvil pravidelně zpřístupňoval odborné veřejnosti např. v publikacích *Provoz a rekonstrukce vodních staveb* (1965, spoluautoři Václav Paule a Ladislav Votruba), *Plášťové a vnitřní těsnění sypaných hrází asfaltovým betonem* (1973), *Ochrana břehů vodních nádrží a toků proti účinkům vlnobití* (1977), *Využití vodní energie* (1977, spolu s Čestmírem Štollem a Miroslavem Holatou). Ještě roku 1982 v 75 letech vydal práce *Novodobé těsnící a ochranné prvky z umělých hmot* a *Voda v zemědělské krajině* (s Václavem Tlapákem).¹⁰⁰

Vědeckovýzkumnému ústavu vodních staveb a hospodářství se pod vedením prof. Kratochvila podařilo nejen udržet si mezinárodní věhlas, ale k 50. výročí vzniku první brněnské vodní laboratoře také zorganizovat v Brně ve dnech 3. až 5. října 1967 Mezinárodní konferenci o hydraulickém výzkumu, které se zúčastnilo na 250 odborníků, z toho 65 ze zahraničí.¹⁰¹

Prof. Kratochvil spolupracoval s mnoha výzkumnými a projektovými ústavu a angažoval se v řadě našich i mezinárodních odborných a vědeckých organizací mimo jiné např. v Českém svazu stavebních inženýrů, v Československém přehradním výboru při Československé vědeckotechnické společnosti, byl členem Slovenské akademie věd i Československé akademie věd, od roku 1948 byl členem Mezinárodní společnosti pro vědeckou hydrauliku v Delftách¹⁰² a od roku 1952 členem Mezinárodního sdružení pro plavební cesty v Bruselu.¹⁰³

Jako účastník mezinárodních kongresů či zahraničních studijních a pracovních pobytů navštívil Alžírsko, Belgie, Francii, Holandsko, Itálii, Jugoslávii, Maďarsko, Maroko, Mongolsko, Německo, Polsko, Rakousko, SSSR, Švédsko a Švýcarsko. Jako expert byl také zván k řešení složitých problémů vodohospodářské praxe do Německa, Polska a Jugoslávie. Jeho zahraniční působení mu jistě usnadňovala i schopnost hovořit nejen německy, ale také francouzsky a rusky.

98 Hydral sloužil k řešení Laplaceovy, Poissonovy, Fourierovy, Thomsonovy, biharmonické a jim příbuzných rovnic. Viz TMB, PP Stanislava Kratochvila, kart. 102, i. č. 11.00-131/5, Kratochvil, Stanislav: Vodohospodářský výzkum na Vysokém učení technickém v Brně, [1967], strojopis, s. 4.

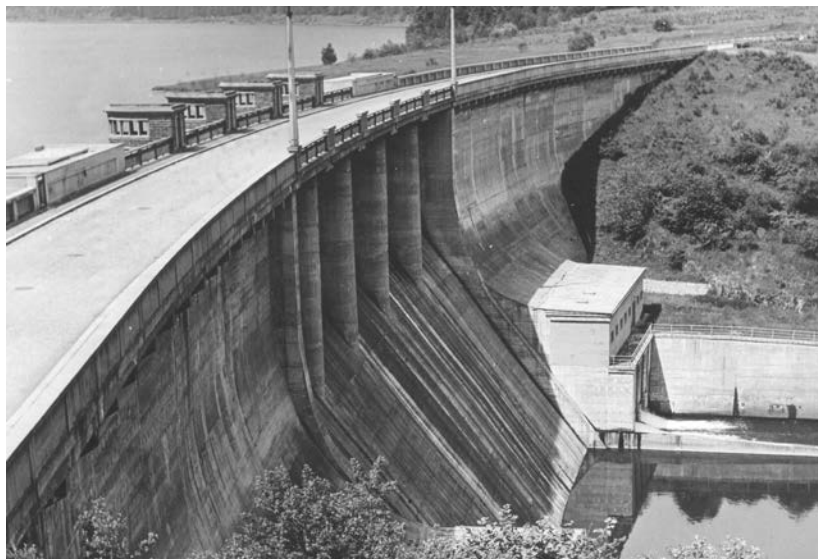
99 Tamtéž.

100 Data vydání jednotlivých děl byla čerpána ze Souborného katalogu NK ČR.

101 TMB, PP Stanislava Kratochvila, kart. 102, i. č. 11.00-132/1, Kratochvil, Stanislav: Mezinárodní konference o hydraulickém výzkumu.

102 Association Internationale des Recherches Hydrauliques (AIRH).

103 Comission International de Navigation.

Obr. 7 Přepraha Kružberk v roce 1966. Převzato z Internetu.

Prof. Kratochvíl je autorem 19 vědeckých publikací a vysokoškolských učebnic a okolo 200 odborných článků v našich i zahraničních časopisech a několika set odborných expertíz, posudků a recenzí. Byl také členem redakční rady Vodohospodářského časopisu Slovenské akademie věd.

První zkušenosti z praxe získané na Moravě při projektování a stavbách Vranovské a zejména Kníničské přehrady¹⁰⁴ prohluboval prof. Kratochvíl prací na řadě dalších menších i velkých vodních děl – např. hydrocentrály a přehrady Vír (1947–1958), Žermanice (1951–1958), Žimrovce (1951–1958), Lipno (1952–1959), Nechanice (1961–1968), Šance (1964–1969), Nýrsko (1965–1969), Želivka (1965–1975) a řady dalších. Věnoval se i problematice soustavného využití řeky Dyje.

Byl předsedou odborných komisí Vládního výboru pro výstavbu, které posuzovaly projekty vodních děl Kružberk (1948–1955), Těrlicko (1955–1964), Mostišťe (1961), Raškovice (1961–1967), Znojmo (1966) a zásobení Prahy pitnou vodou, a předsedou Poradního sboru pro asfaltové betony ve vodním

104 Kníničská přehrada získala své označení podle původní obce Kníničky, která byla přehradou zaplavena. Po připojení obcí Kníničky a Bystrc k Brnu v roce 1957, byla roku 1959 přehrada přejmenována na Brněnskou.

stavitelství. Mimoto se významně podílel na tvorbě 25 základních vodohospodářských norem, např. ČSN Výpočet účinků vln na stavby na vodních tocích.

Už od začátku své pedagogické činnosti na Slovenské vysoké škole technické v Bratislavě měl prof. Kratochvil ke Slovensku silné vazby, ve slovenštině poprvé vydal některé své stěžejní práce, v letech 1948–1952 byl poradcem Povoleníctva techniky pro výstavbu přehrad a hydrocentrál na Slovensku, později expertem při výstavbě vodních děl Nosice (1949–1957), Krpelany a Sučany (1952–1957), Orava (1954), přehrad u Svidníku (1962–1967) a Ružiná (1969–1973), věnoval se problematice využití vodní energie řek Hornád, Nitra, Hron a Poprad a sestavil první vodohospodářský plán na zásobování průplavu Odra – Dunaj vodou.

Jeho práce byla oceněna kromě státního vyznamenání Za zásluhy o výstavbu a Za vynikající práci také Cenou osvobození města Brna, Stříbrnou plakétou VUT v Brně atd.

K 31. srpnu 1971 byl prof. Kratochvil odvolán z funkce ředitele Vědeckovýzkumného ústavu vodních staveb a hospodářství, ale od 1. října téhož roku působil na VUT dál ve funkci vysokoškolského profesora zapojeného do vědeckovýzkumné činnosti a školitele dvou externích aspirantů.¹⁰⁵ Do penze odešel o rok později – 30. září 1972.

V tomto období se prof. Kratochvil začal více věnovat historii svého oboru a stanul v čele týmu odborníků, který vznikl při Technickém muzeu v Brně a jehož cílem bylo zmapovat historii vodních přehrad, koncepcí pojetí vodního hospodářství na Moravě a ve Slezsku a také minulost laboratoře vodních staveb v Brně.¹⁰⁶

Prof. Dr. techn. Ing. Stanislav Kratochvil, DrSc., zemřel 3. března 1988 v Brně ve věku nedožitých 81 let.

Technické muzeum v Brně uchovává ve svých sbírkových fondech písemnou pozůstalost této osobnosti v rozsahu 15 archivních kartonů, která však neobsahuje žádné osobní dokumenty, pouze materiály z jeho odborné činnosti. I k prof. Kratochvilovi najdou badatelé informace hned v několika fondech Archivu Vysokého učení technického v Brně.

105 AVUT v Brně, fond Rektorát VUT, koncepty přípisu rektora č. 6177 ze 4. 10. 1971 (odvolání z funkce ředitele VVÚVSH) a č. j. 4752/72 z 29. 8. 1972 (o ukončení pracovního poměru).

106 AVUT v Brně, Biografické dokumenty, Kratochvil Stanislav, 3× Brnem – Tým odborníků, *Směr*, 3. 12. 1971 a *Voda na Moravě, Rovnost*, 29. 11. 1971 (výstižková služba).

Prameny:

AVUT v Brně, fond Osobní spisy zaměstnanců, kart. K 13, Kratochvil Stanislav.

AVUT v Brně, fond Rektorát Vysoké školy stavitelství, kniha 1–3 Zápisy ze schůzí Rady VŠSt 1951–1956.

AVUT v Brně, fond Fakulta inženýrského stavitelství VUT, Zápisy ze zasedání Vědecké rady 1956–1960.

AVUT v Brně, fond Rektorát VUT, Zápisy z kolegia rektora 1956–1959.

AVUT v Brně, Studijní programy 1954–1971.

TMB, fond Písemná pozůstalost Stanislava Kratochvila.

Digitalizované prameny:

MZA v Brně, E 67 Sběrka matrik, Matrika narozených 1906-1909, Brno – fara kostela Neposkvrněného početí P. Marie na Křenové. [online]. Kniha 17088, sv. XIV, rok 1907, s. 119, záznam č. 194. [cit. 13. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/7974?image=216000010-000253-003381-000000-017088-000000-00-B03591-00600.jp2>

MZA v Brně, E 67 Sběrka matrik, Matrika narozených 1906-1909 Brno – fara kostela Neposkvrněného početí P. Marie na Křenové. [online]. Kniha 17088, sv. XIV, rok 1908, s. 329, záznam č. 378. [cit. 13. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/7974?image=216000010-000253-003381-000000-017088-000000-00-B03591-01650.jp2>

MZA v Brně, E 67 Sběrka matrik, Matrika oddaných 1936-1939, Brno – Staré Brno, chrám Nanebevzetí P. Marie. [online]. Kniha 17175, sv. XVI, rok 1937, s. 168, záznam č. 200. [cit. 13. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/10637?image=216000010-000253-003381-000000-017175-000000-AP-B11527-00950.jp2>

Literatura:

FRANĚK, Otakar a kol. *Dějiny Vysokého učení technického v Brně 1945–1975*. Brno: BLOK, 1975. KRATOCHVIL, Stanislav. Vodní hospodářství a jeho nová organizace v Říši. *Zprávy veřejné služby by technické*, **21**, sv. II, (15, 16), 20. 11. a 1. 12. 1939, 212–214 a 221–222.

KRATOCHVÍL, Jiří – MALEŇÁK, Jaroslav – STARA, Vlastimil. *Historie Ústavu vodních staveb*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2004. Práce a studie Ústavu vodních staveb FAST VUT v Brně, sešit 5. ISBN 80-7204-355-2.

PERNES, Jiří. *Kapitoly z dějin Vysokého učení technického v Brně (cesta moravské techniky 20. stoletím)*. Brno: VUTIUM, 2009. ISBN 978-80-214-3376-2.

Elektronické zdroje:

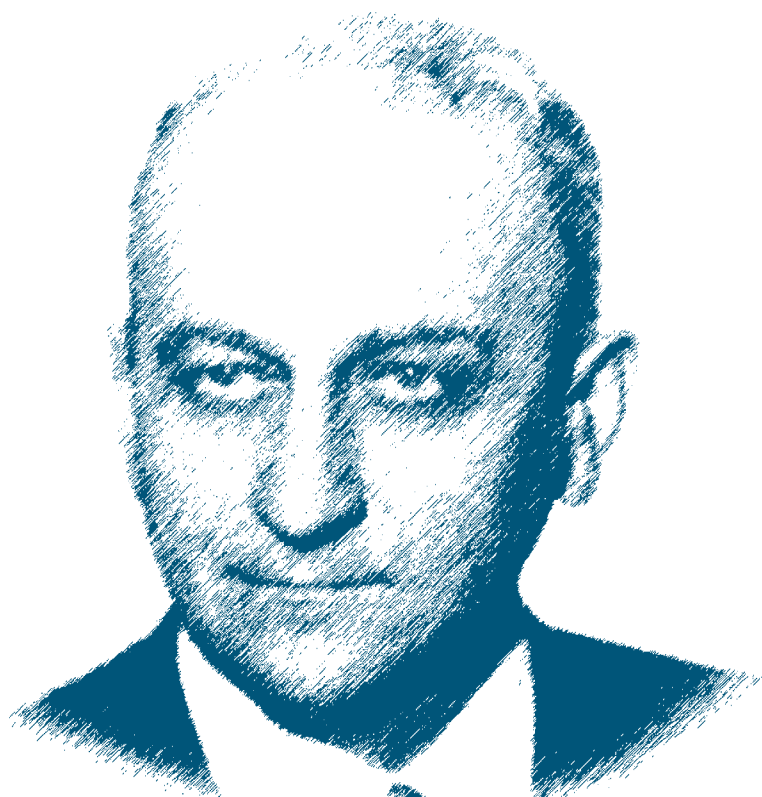
Prof. Ing. Dr. Karel Kostka. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004, aktualizováno 25. 10. 2016. [cit. 24. 3. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=15230

Marie Kratochvílová. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, aktualizováno 6. 12. 2018. [cit. 7. 3. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=33735

Prof. Ing. Dr. Stanislav Kratochvil, DrSc. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, aktualizováno 26. 4. 2022. [cit. 7. 3. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=31106

Prof. Ing. Dr. techn. Stanislav Kratochvil, DrSc. In: *Vysoké učení technické v Brně, Fakulta stavební, Ústav vodních staveb*. [online]. Brno: VUT v Brně, b. d. [cit. 7. 3. 2023]. Dostupné z: <https://vst.fce.vutbr.cz/cs/zamestnanci/vyznamne-osobnosti/prof-ing-dr-techn-stanislav-kratochvil-drsc/>

Souborný katalog České republiky – Kratochvil Stanislav. In: *Databáze Národní knihovny ČR*. [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2014. [cit. 13. 3. 2023]. Dostupné z: <https://aleph.nkp.cz/F/VD17IRQXYRCDVA2TPPCRRIEAGCMCIM3SYFJ68F9UNMT587LIU5-22777?-func=short-jump&jump=000021>

Prof. Dr. Ing. MIROSLAV ČENĚK EMIL NECHLEBA, DrSc. (1908–1996)

odborník na aplikovanou hydrodynamiku, vodní stroje, regulaci turbín
a spoluautor jednosměrné reverzní turbíny HONE

Miroslav Nechleba se narodil 9. března 1908 v Lounech čp. 708 do rodiny českého inženýra Josefa Nechleby, strojního komisaře u c. k. dráhy v Lounech, a jeho ženy Cecilie, rozené Modrochové. Pokřtěn byl 19. dubna 1908 jako Miroslav Čeněk Emil a jeho kmotrem se stal strýc z matčiny strany Emilian Modroch.¹⁰⁷

Po ukončení obecné školy složil 28. června 1919 přijímací zkoušky na Reálnou českou státní školu v Lounech, ale po přestěhování rodiny nakonec navštěvoval První českou státní reálku na ulici Antonínská v Brně, kterou úspěšně ukončil 12. června 1926 maturitou s vyznamenáním.¹⁰⁸

Ve studiu pokračoval na České vysoké škole technické v Brně, obor strojní inženýrství.¹⁰⁹ Jeho profesory byli mj. František Píšek, Leopold Grimm, Karel Ryska či Zdeněk Elger. Během studia vykonával prázdninovou volontérskou praxi v brněnské firmě Ignáce Storka a u Františka Wiesnera v Chrudimi.¹¹⁰ V době vysokoškolských studií zemřel Miroslavu Nechlebovi otec, což ještě posílilo jeho studijní nasazení.¹¹¹ První státní zkoušku ze strojního inženýrství a elektro-

---

107 TMB, PP Miroslava Nechleby, Opis rodného a křestního listu z Matriky Louny, kniha XXII, list 188, poř. č. 87 (nezpracováno).

108 Tamtéž, školní vysvědčení M. Nechleby z let 1914–1926.

109 AVUT v Brně, fond Rektorát ČVŠT, Nationale, kniha č. 20, písmeno M–Ž, 1926–1927, zápis č. 132 z 26. 9. 1926 – zápis M. Nechleby do prvního ročníku strojního inženýrství. Jako bydliště je uvedena ulice Vrchlického č. 3 v Brně-Žabovřeskách. Viz též TMB, PP Miroslava Nechleby, vysokoškolský index (nezpracováno).

110 AVUT v Brně, fond Osobní spisy zaměstnancůkart. N 10, Nechleba Miroslav, Curriculum vitae z roku 1933. TMB, PP Miroslava Nechleby, Potvrzení firmy Ignác Stork o volontérské praxi M. Nechleby z 2. 10. 1928 (nezpracováno).

111 NECHLEBA, Miroslav. Hrst vzpomínek strojního inženýra. In: *Sborník Technického muzea v Brně*. Brno: Technické muzeum v Brně, 1991. Acta Musei technici Brunensi 6, s. 88.

Obr. 1 Vysokoškolský index Miroslava Nechleby, 1926. TMB, PP Miroslava Nechleby.

inženýrství složil 29. října 1928, druhou státní zkoušku ze strojínského inženýrství směru dílenského pak ve dnech 4. května až 13. června 1931.

Od 1. září 1931 následovala vojenská prezenční služba u 7. dělostřeleckého pluku, z níž Ing. Nechleba odešel do zálohy 13. ledna 1933 jako podporučík, od roku 1936 v hodnosti poručíka.¹¹²

V praxi se Ing. Nechleba chtěl původně věnovat slévárenství, ale kvůli trvající hospodářské krizi nakonec nastoupil 1. března 1933 jako volontérský konstruktér obráběcích strojů u firmy J. Kameníček v Praze-Hostivaři s minimálním platem 400 Kč měsíčně. Po dvou měsících se mu nakonec podařilo získat práci u firmy ČKD Praha, závod Blansko, jako konstruktér v oddělení vodních turbín. Jelikož hydromechanika nebyla původním zaměřením Ing. Nechleby, musel si

112 TMB, PP Miroslava Nechleby, jmenovací dekrety MNO čj. 11080 z 20. 12. 1932 a čj. 10159 z 15. 2. 1936 (nezpracováno). Viz též AVUT v Brně, fond Osobní spisy zaměstnanců, kart. N10, Nechleba Miroslav, Výkaz služobných zmluv pre účely národního poistenia, dat. 9. 2. 1957.

potřebné znalosti doplnit „za pochodu“. V roce 1935 už byl firmou vyslán jako vedoucí montáže do hydrocentrály ve Vraném nad Vltavou a ČKD Blansko se stalo jeho působištěm na dalších 19 let.

Aplikovaná hydrodynamika postupně zaujala Ing. Nechlebu natolik, že jí věnoval svou disertační práci *Hydraulické spojení servomotoru s roztěžníkem a jeho vliv na regulaci*, za níž 4. listopadu 1935 získal na brněnské technice doktorát technických věd.¹¹³

Stálé a perspektivní místo umožnilo Miroslavu Nechlebovi uzavřít 20. června 1936 na Starém Brně sňatek s jeho studentskou láskou, o dva roky mladší Ludmilou Megovou (narozena 26. září 1910). Z manželství se 14. dubna 1939 narodila dcera Hana Věnceslava a 8. prosince 1943 dcera Miroslava Marie.¹¹⁴ Mezitím si stejně jako tisíce dalších českých mužů prošel zklamáním z mnichovského diktátu, když v období 24. září až 22. října 1938 marně nastoupil k obraně československých hranic.¹¹⁵

První Ing. Nechlebou vyprojektovaná 3MW turbína byla instalována v malé vodní elektrárně vybudované na řece Vydře pod Srním (1937–1942). Jako výpočtář a konstruktér v oddělení vodních turbín v Blansku zkonstruoval Dr. Ing. Nechleba vysokospádové Francisovy turbíny pro hydrocentrálu ve Štěchovicích, budovanou jako druhý stupeň vltavské kaskády v letech 1938–1944, což ve své době znamenalo velký skok ve výrobě turbín u nás. Další rozvoj odborné kreativity Miroslava Nechleby přibrzdila druhá světová válka, během které nechtěl podporovat výzkum ani produkci pro okupanty.

Za německé okupace byl závod Českomoravských strojíren, a. s., v Blansku (dříve ČKD)¹¹⁶ reorganizován na výrobu granátů a oddělení vodních turbín bylo v roce 1940 přeloženo do Prahy-Vysočan. Dr. Ing. Nechleba byl jmenován zástupcem přednosty tohoto oddělení,¹¹⁷ což znamenalo odtržení od rodiny, která zůstala v Brně a za níž se snažil z Prahy dojíždět alespoň na víkendy. V létě

113 TMB, PP Miroslava Nechleby, Opis dokladu o udělení doktorátu technických věd (nezpracováno).

114 RNDR. Hana Navarová působila na Fakultě stavební VUT; MUDr. Miroslava Řehůrkova byla lékařkou v brněnské fakultní nemocnici.

115 AVUT v Brně, fond Osobní spisy zaměstnanců, kart. N 10, Nechleba Miroslav, osobní výkaz z roku 1947. Viz též TMB, PP Miroslava Nechleby, vojenská knížka Miroslava Nechleby C 125640, s. 10 (nezpracováno).

116 Za druhé světové války byla společnost ČKD přejmenována na Böhmisch-Mährische Maschinenfabrik AG., kvůli židovské národnosti původního majitele Emila Kolbena.

117 TMB, PP Miroslava Nechleby, Potvrzení o národní spolehlivosti M. Nechleby, bytem Praha 8, U Svobodárny 1512, vystavené Českomoravskými strojírnami 30. 7. 1945. Stejně potvrzení z 3. 9. 1945 uvádí jako Nechlebovo bydliště už Brno, ulici Havlíčkova 19. Viz též NECHLEBA, Miroslav. Hrst vzpomínek strojírního inženýra, s. 106.

1945 bylo turbinářské oddělení firmy naštěstí přesunuto zpět do Blanska¹¹⁸ a 28. srpna 1945 se zde Miroslav Nechleba stal přednostou nově zřízeného teoretického oddělení a zkušebny vodních turbín, v němž položil základy budoucího výzkumného ústavu. Počátkem srpna 1948 se Dr. Ing. Nechlebovi dostalo oficiálního poděkování od pražského vedení firmy za návrh nové konstrukce zabezpečovacího zařízení regulace Kaplanových turbín a 10. září byl jmenován vedoucím všech technických kanceláří ČKD. Na tuto funkci ale v roce 1950 rezignoval, jelikož byl plně vytížen výukou na vysoké škole.

Přes vytíženost a úspěchy v praxi neustával Dr. Ing. Nechleba ani v dalším vědeckém růstu a chtěl se také o své vědomosti podělit s nastupující poválečnou generací českých techniků. Už 20. července 1945 podal profesorskému sboru brněnské techniky žádost o udělení venia docendi¹¹⁹ pro stavbu vodních turbín a jejich regulaci a jako habilitační spis přeložil práci *Teorie indirektní regulace rychlosti*. Dne 16. ledna 1947 s úspěchem absolvoval habilitační kolokvium a byl na odboru strojním a elektrotechnickém České vysoké školy technické Dr. Edvarda Beneše v Brně habilitován pro obor stavba vodních motorů a indirektní regulace. Oprávnění přednášet a plat 2000 Kč měsíčně mu bylo potvrzeno výnosem Ministerstva školství a osvěty ČSR 15. července 1947.¹²⁰ Ještě v tomtéž roce byl povolán na strojní fakultu brněnské techniky jako soukromý docent k přednáškám v oboru vodní stroje lopatkové. V letech 1948–1951 působil na škole dlouhodobě jako suplent za nemocného profesora v oboru vodních turbín Jana Kieswettera. Od roku 1949 byl zdejším profesorským sborem několikrát podán návrh na Nechlebovo jmenování profesorem, ale dříve než k udělení profesury došlo roku 1951 k reorganizaci československého vysokého školství a zrušení brněnské civilní techniky. Místo ní vznikla v Brně Vojenská technická akademie a Vysoká škola stavitelství.

Počátkem roku 1952 proto doc. Dr. Ing. Nechleba přijal nabídku Slovenské vysoké školy technické v Bratislavě a nastoupil zde na katedru vodních strojů jako zástupce profesora.¹²¹ Současně ještě externě přednášel předmět strojní vybavení hydrocentrál na Vysoké škole stavitelství v Brně.¹²² Z ČKD Blansko proto k 1. březnu 1952 odešel, aby se na plný úvazek mohl věnovat pedagogické činnosti. Vazby s ČKD Blansko však nikdy zcela nepřerušil, až do roku 1984 pro podnik pracoval jako odborný poradce.

---

118 AVUT v Brně, fond Osobní spisy zaměstnanců, kart. N 10, Nechleba Miroslav, Místopřisežné prohlášení M. Nechleby ze 31. 7. 1945.

119 Venium docendi je oprávnění přednášet na vysoké škole.

120 TMB, PP Miroslava Nechleby, Oprávnění MŠO č. A 56096/V-4 rč. 3979/47 (nezpracováno).

121 AVUT v Brně, fond Osobní spisy zaměstnanců, kart. N 10, Nechleba Miroslav, Dopis Pověření školství, vied a umení v Bratislave ze 6. 2. 1952.

122 TMB, PP Miroslava Nechleby, Zmocnění MŠVU č. 88125/51-IV/8 ze 13. 2. 1951.

Obr. 2 S kolegy v roce 1952, M. Nechleba první stojící zleva. TMB, PP Miroslava Nechleby.

Od 1. září 1952 byl prof. Nechleba pověřen funkcí proděkana Fakulty strojní SVŠT v Bratislavě a k 1. červenci 1953 konečně jmenován řádným profesorem pro obor vodních a regulačních strojů tamtéž.¹²³

V roce 1953 se prof. Nechleba stal i členem-korespondentem ČSAV a prezident republiky mu 9. května udělil Státní cenu II. stupně za teoretické a praktické práce v oboru vodních turbín a jejich regulace. V únoru 1954 byl jmenován vedoucím katedry vodních strojů na SVŠT v Bratislavě a navržen na člena rady technicko-hospodářské expertizy Státního úřadu plánovacího. V březnu 1956 byla prof. Nechlebovi Státní komisí pro vědecké hodnosti udělena nově zavedená nejvyšší vědecká hodnost doktora věd (DrSc.).¹²⁴

Obr. 3 Prof. Miroslav Nechleba. TMB, PP Miroslava Nechleby.

123 Tamtéž, Dopis ministra školství č. j. 103183/53 z 30. 12. 1953 s účinností jmenování od 1. 7. 1953.

124 AVUT v Brně, fond Osobní spisy zaměstnanců, kart. N 10, Nechleba Miroslav, Opatření Státní komise pro vědecké hodnosti č. 18344/56-C, č. j. XI-2-320.

Obr. 4 Nechlebův průkaz člena ČSAV, 1954. TMB, PP Miroslava Nechleby.

Přestože byl značně vytížen svými povinnostmi na akademické půdě, udržoval si prof. Nechleba stálý kontakt s praxí. V tomto období se zrodily jeho originální konstrukční příspěvky k řešení vysokospádových Kaplanových turbín pro hydrocentrály Slapy (1951–1954) a Orlík (1954–1966), které znamenaly pokrok ve světovém měřítku. Turbína navržená Nechlebou pro přehradu Orlík s výkonem 90 MW a spádem 72 m představuje reálnou hranici použitelnosti těchto turbín. Byla oceněna Zlatou medailí na Mezinárodním strojírenském veletrhu v Brně a vystavena byla i před československým pavilonem na EXPU 1958 v Bruselu.¹²⁵ ČKD Blansko ve stejném roce ocenilo Nechlebův přínos udělením Ceny Jiřího Dimitrova I. stupně.

Miroslav Nechleba také vytvořil nový regulátor pro vodní turbíny, který odstranil dříve používaný řemenový pohon a k přenosu informací využil principu laděného tlaku oleje. Nechlebův regulátor byl patentován u nás i v cizině a byl vyráběn a dodáván výhradně podnikem ČKD Blansko.

Profesor Nechleba celý život dbal o udržování a zvyšování svých vědomostí, zejména v oblasti matematiky a jazyků. Domluvil se německy, anglicky, francouzsky i rusky. O své znalosti v oboru hydraulika, konstrukce turbín

125 POCHYLÝ, František – RUDOLF, Pavel. Miroslav Nechleba zasvětil život turbínám. In: *120xFSI*. [online]. Brno: Vysoké učení technické v Brně, 2020. [cit. 3. 3. 2023].

CESKOSLOVENSKÁ SOCIALISTICKÁ REPUBLIKA

URAD PRO PATENTY A VYNÁLEZY V PRAZE

PATENTOVÁ LISTINA

CÍSLO 1 2 7 7 6 4

URAD PRO PATENTY A VYNÁLEZY V PRAZE UDEILIL PODLE § 19 ZÁKONU, Č. 34/1957 Sb. PATENT NA VYNÁLEZ
S NÁZVEM:

Hydraulický stroj pracující jako turbína nebo jako čerpadlo

V ROZSAHU PŘIPOJENÉHO PATENTOVÉHO SPISU

PŮVODCE VYNÁLEZU: Ing.Václav Hosnedl, Erno
ing.dr.Miroslav Nechleba, Erno

PATENT BYL ZAPSÁN DO PATENTOVÉHO REJSTRIKU POD SHORA UVEDENÝM ČÍSLEM

PATENT BYL ODEVZDÁN STATU
K VYUŽITÍ VYNÁLEZU PRISLUŠÍ STATU.

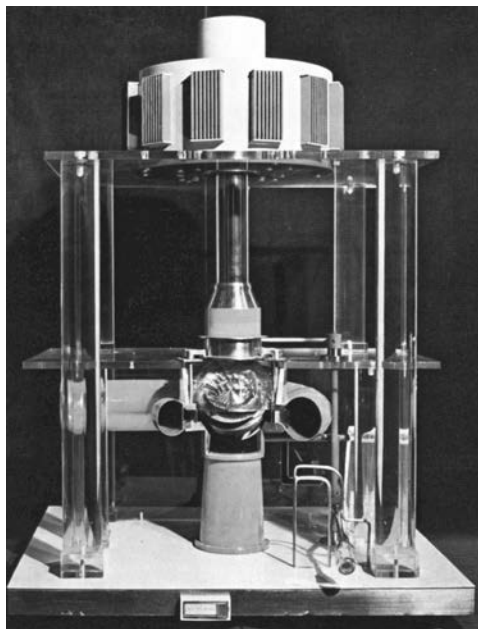
V PRAZE DNE 15.června 1968

PŘEDSEDA:

PRIHLÁŠENÝ VYKONATEL: PV 2607-66

St 25 - 1037-66

Obr. 5 Patent č. 127764 z roku 1968 – turbína HONE. TMB, PP Miroslava Nechleby.

Obr. 6 Model turbíny HONE. TMB, PP Miroslava Nechleby.

a čerpadel, regulace, provoz vodních elektráren a ekonomika se dělil nejen se studenty bratislavské a brněnské techniky, ale přednášel i na kongresech v Evropě, Asii (Indii) a Americe (Chile, Kanada).

V oboru teorie indirektní regulace se věnoval hlavně otázce regulace vodních turbín a své poznatky publikoval zejména ve *Strojnickém obzoru* (1938–1947), *Strojirenství* (1951–1952), *Rozpravách Čs. akademie věd*, *L'Houille Blanche* (1950) či *Maschinenbautechnik* (1955 a 1957). Jeho knihy a vysokoškolské učebnice *Teorie indirektní regulace rychlosti* (1944, 1964), *Vodní turbíny, jejich konstrukce a příslušenství* (1962), *Hydraulické stroje* (1966), *Hydromechanika lopatkových strojů* (1968, 1976) či *Základy regulace vodních turbín* (1984) patří dodnes ke klasice oboru.

Vysoké pracovní tempo prof. Nechleby a neustálé cestování mezi Bratislavou a Brnem, kde žila jeho rodina, se v prosinci 1957 projevilo vážným onemocněním, které si vyžádalo hospitalizaci na nervovém oddělení Fakultní nemocnice u sv. Anny v Brně u MUDr. Kameníka.

I proto Miroslav Nechleba velmi uvítal obnovení Vysokého učení technického v Brně, a když byl 10. prosince 1957 vypsán konkurz na místo profesora vodních strojů pro Energetickou fakultu VUT, neváhal se přihlásit. Rektor SVŠT v Bratislavě prof. Ernest Šišolák však nechtěl odborníka Nechlebova formátu ztratit a jednání o jeho uvolnění se mezi Brnem a Bratislavou vlekla až do února 1959.¹²⁶ K 1. únoru 1959 byl prof. Nechleba jmenován vedoucím nově založené katedry vodních strojů na Fakultě energetické VUT v Brně. I v Brně se

126 TMB, PP Miroslava Nechleby, Dopis prof. Šišoláka Povereníctvu školstva a kultúry z 5. 2. 1959 č. j. 831/1959, v němž vyslovuje neochotný souhlas s přechodem prof. Nechleby do Brna (nezpracováno).

prof. Nechleba aktivně podílel na chodu školy, v období od 1. listopadu 1960 do 30. dubna 1963 zastával funkci prorektora VUT,¹²⁷ 1. září 1966 až 14. ledna 1970 byl pak prorektorem pro vědu a výzkum. Jeho úsilí ocenil prezident republiky 30. dubna 1965 udělením vyznamenání Za zásluhy o výstavbu.

Od září 1963 do ledna 1973 působil jako vedoucí nově zřízené katedry vodních strojů a automatizace, která vznikla spojením dosavadní katedry vodních strojů a katedry automatizace a regulace.

V roce 1967 se prof. Nechleba stal předsedou skupiny pro energetická zařízení ČSAV. Spolupráce s Ing. Václavem Hosnedlem vedla v roce 1968 ke zkonstruování jednosměrné reverzní turbíny typu HONE pro přečerpávací vodní elektrárny, které měly ve spolupráci s jadernými elektrárnami jako zdroji energie mít schopnost přizpůsobovat výkon v rytmu změn denního diagramu zatížení elektrizační soustavy.¹²⁸ Turbína HONE byla oceněna zlatou medailí na Mezinárodní výstavě vynálezů a zlepšovacích návrhů Invex 72 v Brně.

Vedle velkých turbín se prof. Nechleba zabýval také výpočty, návrhy a zkoušením funkčních modelů mechanicko-hydraulického regulátoru pro mikroturbíny, určené pro autonomní provoz např. ve vysokohorských oblastech.

Miroslav Nechleba byl od 9. března 1948 členem Komunistické strany Československa s legitimací č. E128958. To mu ale nebránilo ve veřejném vyjádření vlastních názorů na politickou situaci v roce 1968. Za tento „přečin“ byl potrestán při prověrkách v roce 1970 stranickou důtkou s výstrahou. Nadále byl však vyslán do zahraničí jako reprezentant československé vědy, a dokonce mu byl opakovaně schválen tzv. osobní plat nad rámec tabulkových tarifů. Tehdejší politická garnitura si prostě nemohla dovolit ztratit odborníka jeho formátu. Jeho vynálezy a zlepšovací návrhy přinesly kromě mezinárodní prestiže československému hospodářství také nemalý zisk. V intencích socialistické ekonomiky totiž byly všechny vynálezy autory postupovány výrobním podnikům nebo státu.

Během celé své pedagogické dráhy nezapomínal prof. Nechleba na svůj „domovský“ podnik a už v dubnu 1952 inicioval uzavření smlouvy mezi SVŠT v Bratislavě a ČKD Blansko, která mu umožňovala pracovat pro podnik jako externí odborník. Bližší spojení s praxí v ČKD bylo také jedním z důvodů jeho snahy o návrat do Brna. Dokonce ještě v důchodovém věku si od počátku roku 1971 vyčlenil 4 dny měsíčně na práci experta pro ČKD Blansko.

127 Tamtéž, Dopisy MŠK Františka Kahudy z 30. 12. 1960, č. j. 38560/60-III/5 a z 10. 4. 1963, č. j. 8303/63-III/5.

128 Tamtéž, Patentová listina z 15. 6. 1968 č. 127764 Hydraulický stroj pracující jako turbína nebo čerpadlo. Název HONE vznikl jako složenina z příjmení obou autorů HOsnedi-NEchleba.

Obr. 7 Prof. Nechleba v roce 1974. TMB, PP Miroslava Nechleby.

I když 30. září 1975 odešel prof. Nechleba oficiálně do důchodu, pro VUT dál pracoval na částečný úvazek až do roku 1989 nejprve jako profesor-konzultant, později jako vedoucí vědecký pracovník na katedře hydraulických strojů a zařízení. Dlouholeté místopředsednictví v komisích pro obhajoby kandidátských disertačních prací v oborech Stavba energetických strojů a zařízení a Termomechanika a mechanika tekutin na VUT ukončil dokonce až v květnu 1990.

Za svou práci ve výrobní praxi i v oblasti výzkumu a vzdělávání byl prof. Miroslav Nechleba oceněn řadou státních i odborných medailí a vyznamenání, kromě již výše zmíněných například v roce 1973 Zlatou plakétou Františka Křížníka za zásluhy v technických vědách od ČSAV, o rok později Medailí Josefa Božka od ÚV ČVTS za zásluhy o rozvoj československého strojírenství atd. Rovněž obě vysoké školy, na kterých prof. Nechleba působil, vyjádřily své díky udělením zlatých medailí (VUT 1968, SVŠT 1978). Česká matice technická, jejímž členem byl už od roku 1934, jej v prosinci 1995 zvolila svým čestným členem.

Prof. Dr. Ing. Miroslav Nechleba, DrSc., zemřel 2. dubna 1996 v Brně ve věku 88 let. Podle vzpomínek jeho kolegů a žáků byl kreativním teoretikem, pohotovým praktikem, trpělivým pedagogem a v neposlední řadě celoživotním gentlemanem.

Podle přání prof. Nechleby, vyjádřeného v jeho poslední vůli, věnovaly jeho dcery MUDr. Miroslava Řehůrková a RNDr. Hana Navarová otcovu písemnou

pozůstalost v rozsahu 10 archivních kartonů na podzim 1996 Technickému muzeu v Brně, na jehož odborné činnosti se rovněž léta podílel. Pozůstalost je zpracována pouze částečně, zatím bez inventáře.

Rovněž k této osobnosti lze najít informace ve fondu Osobní spisy zaměstnanců a ve Sbírce biografických dokumentů Archivu Vysokého učení technického v Brně.

Prameny:

AVUT v Brně, fond Osobní spisy zaměstnanců, kart. N 10, Nechleba Miroslav.

AVUT v Brně, Sbírka biografických dokumentů, Nechleba Miroslav.

TMB, fond Písemná pozůstalost Miroslava Nechleby.

Literatura:

BALÁTĚ, Jaroslav. In memoriam. *Události VUT v Brně*, 1996, **6**(10–11), 5.

Kdo je Miroslav Nechleba. *Technický týdeník*, 15. 5. 1973.

KOPECKÝ, Vojtěch. Jak známe profesora Nechlebu. *Rovnost*, 10. 3. 1968, s. 4.

NECHLEBA, Miroslav. Hrst vzpomínek strojního inženýra. In: *Sborník technického muzea v Brně*. Brno: Technické muzeum v Brně, 1991, s. 86–110. Acta Musei technici Brunensis 6. ISBN 80-7030-152-X.

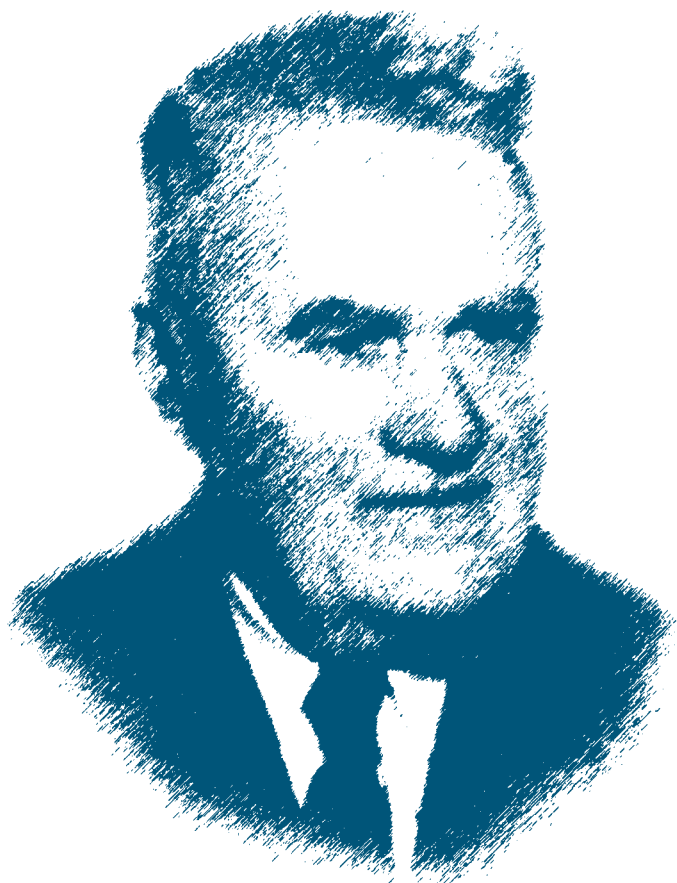
Pět otázek dr. inž. Miroslavu Nechlebovi, DrSc., profesoru Vysokého učení technického v Brně. *Rovnost*, 26. 3. 1967.

Šedesátiny prof. M. Nechleby. *Rudé právo*, 9. 3. 1968.

Elektronické zdroje:

POCHYLÝ, František – RUDOLF, Pavel. Miroslav Nechleba zasvětil život turbínám. In: *120xFSI*. [online]. Brno: Vysoké učení technické v Brně, 2020. [cit. 3. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.fme.vutbr.cz/fakulta/120/68477>

Prof. Ing. Dr. techn. Miroslav Nechleba, DrSc. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, aktualizováno 2. 2. 2020. [cit. 2. 3. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=5379

Prof. Dr. mont. Ing. FRANTIŠEK PÍŠEK, dr. h. c. (1886–1970)

nestor československého hutnictví a slévárenství, akademik, vysokoškolský pedagog, účastník protifašistického odboje

František Píšek se narodil 24. dubna 1886 na tehdejším pražském předměstí Karlín v č. 91 kupci Františku Píškovi a jeho ženě Marii, rozené Papíkové. Pokřtěn byl o tři dny později 27. dubna v katolickém kostele sv. Cyrila a Metoděje jako František Jiří.¹²⁹ Vyrůstal se sestrou Ludmilou.

Po ukončení obecné školy a české vyšší reálné školy v Praze – Starém Městě vystudoval František Píšek v letech 1904–1909 obor strojní inženýrství na C. k. české vysoké škole technické v Praze. Po složení první státní zkoušky v roce 1906 studia přerušil a absolvoval jednoroční vojenskou službu u železničního a telegrafního pluku v Korneuburgu. Poté se vrátil ke studiu a 22. ledna 1910 úspěšně složil druhou státní zkoušku. Už tehdy ho zajímalo hutnictví, ale nepodařilo se mu získat v tomto oboru pracovní místo.

Na radu svého profesora Bohumila Živny tedy nastoupil 14. února 1910 jako výpomocný asistent na stolici horního a hutního strojnictví na K. k. Montanistische Hochschule v Příbrami¹³⁰ za 100 K měsíčně a současně se zde zapsal jako mimořádný posluchač hutnického oboru. Jeho snahu přestoupit po roce na řádné studium zmařili svým protestem zdejší němečtí profesori.¹³¹

---

129 Za kmotry mu byli karlínský krejčí Antonín Papík a jeho žena Marie a sedlář František Líbal z Josefova. Archiv hl. města Prahy, Matrika narozených v Praze X – Karlíně, 1882–1888, fara kostela sv. Cyrila a Metoděje [online], kniha KAR N 12, rok 1886, s. 300. [cit. 31. 5. 2023].

130 K. k. Montanistische Hochschule (C. k. vysoká škola báňská) v Příbrami byla česká vysoká škola s německým vyučovacím jazykem, určená pro severní část rakousko-uherské monarchie. Pro jih byla obdobná škola v rakouském Leobenu. AVUT v Brně, fond Osobní spisy zaměstnanců, kart. P 4, František Píšek: Vzpomínky českého inženýra, zaměstnance Prager Eisen 1913–1917, s. 11.

131 URBÁNKOVÁ, Naděžda. František Píšek – světový slévárenský odborník a český vlastenec. In: SLABOTÍNSKÝ, Radek (ed). *Kapitoly z hospodářských dějin českých zemí. Příspěvky k vybraným tématům*. Brno: Technické muzeum v Brně, 2022, s. 53.

Dne 29. dubna 1911 se Ing. František Píšek oženil s dlouholetou přítelkyní Marií Hencovou¹³² a brzy nato složil závěrečné zkoušky v Příbrami. Sehnat místo v hutním průmyslu se mu ale opět nedařilo. Proto nastoupil 1. listopadu 1911 do oddělení horních a hutních strojů ve Škodových závodech v Plzni jako konstruktér s platem 140 K měsíčně. Po narození syna Jiřího 16. dubna 1912 žádal o zvýšení platu, ale nebylo mu vyhověno. Kromě zklamání z nízkého platu byl Ing. František Píšek nespokojen i se svou pracovní náplní – víceméně mechanickým přebíráním modelů a rozepisováním součástí pro výrobu.

Na doporučení příbramského prof. Ing. Rudolfa Vambéry po čase získal zaměstnání u Pražské železářské společnosti, která překvapivě hledala českého inženýra do slévárny v Králově Dvoře u Berouna, kam se Píšek i s rodinou přestěhoval a 1. září 1913 nastoupil na nové místo. Bohužel, jak bylo v té době u německých firem obvyklé, pohlíželi zde na české inženýry jako na méněcenné kádry a dávali jim to náležitě pocítit profesně i společensky. To se Františku Píškovi, hrdému na svůj český původ, nelíbilo a snažil se svým pracovním nasazením dokázat neoprávněnost takového přístupu.

Po dvou měsících skončilo „seznamovací kolečko“ se všemi provozy a František Píšek nastoupil do slévárny, kde se vyráběly litinové vodovodní a plynové trubky – hrdlové podle norem na sklad a přírubové na objednávku. V květnu 1914 dostal od ředitele Hořovského úkol zjistit, proč mají dva generátory systému Kerpely ve slévárně tak malou výhřevnost, a napravit to. Řešení hledal ve snížení množství vháněné páry a vzduchu. Potřebné přístroje si ale musel půjčit z Příbrami, protože jeho nadřízený Haag mu řekl, že jako vysokoškolák přece musí umět teplotu a množství vzduchu odhadnout. Během pokusů se Ing. Píšek přiotrávil oxidem uhelnatým, ale úkol dokončil. Dosáhl úrovně 26–30 % CO a do 2 % CO₂ v generátorovém plynu.¹³³

I do života Františka Píška a jeho rodiny nemilosrdně zasáhla první světová válka. Už 1. srpna 1914 byl jako záložní nadporučík povolán na frontu k 23. železniční stavební setnině¹³⁴ a jeho paní s malým synkem zůstala v cizím prostředí samotná. Navíc 16. listopadu 1915 přibyla k synovi Jiřímu dcera Ludmila.¹³⁵

I když byl v zázemí citelný nedostatek hutních odborníků a podniky je mohly z vojenského nasazení tzv. vyreklamovat, Pražská železářská společnost se o to u Ing. Píška ani nepokusila. Stála o něj však plzeňská Škodovka, jejíž opakované žádosti bylo v listopadu 1917 konečně vyhověno a František Píšek byl

132 Marie Hencová (21. 3. 1886 – 29. 1. 1967).

133 AVUT v Brně, fond Osobní spisy zaměstnanců, kart. P 4, František Píšek: Vzpomínky českého inženýra, zaměstnance Prager Eisen 1913–1917, s. 26 a 37.

134 Za působení na frontě dostal bronzové a stříbrné Signum laudis, zlatý Záslužný kříž s korunou a Karls-Truppenkreuz.

135 AVUT v Brně, fond Osobní/služební výkazy zaměstnanců, kart. P 4, Píšek František.

z armády uvolněn pro potřeby válečné výroby. V Pražské železářské společnosti dal výpověď a 15. listopadu 1917 podruhé nastoupil do Škodových závodů, tentokrát jako správce slévárny šedé litiny a kovů. V Plzni získal i byt, takže rodina mohla být zase pohromadě.

Po skončení první světové války převzaly Škodovy závody Pražskou akciovou strojírnou v Hradci Králové¹³⁶ a Ing. Píšek tam byl 1. února 1919 přeložen jako vedoucí modelárny a slévárny litiny. Přestože Královéhradecká slévárna litiny byla tehdy jedna z největších a nejmodernějších, dokázal František Píšek jako nový vedoucí ještě zlepšit její organizaci a vytvořit si zde i možnost vědecké práce, i když to znamenalo pořídit potřebné přístroje na vlastní náklady a po večerech osobně provádět chemické rozborů.

I při takovém pracovním nasazení dokázal už v roce 1920 podat disertační práci *Slitiny jako konstrukční materiál litých částí strojových*, ve které předpověděl budoucnost slévárenství v orientaci na jakostní odlitky pro strojírenství. Práci na Vysoké škole báňské v Příbrami obhájil a 12. února 1921 zde byl promován doktorem báňských věd (Dr. mont.).¹³⁷

Čerstvě promován doktor báňských věd František Píšek se jevil jako vhodný kandidát na rozšíření profesorského sboru České vysoké školy technické v Brně, kde rozsáhlý předmět mechanická technologie vyučoval jako jediný profesor Ing. Karel Ryska. Po rychlém vyřízení celé záležitosti Ministerstvem školství a národní osvěty byl k 1. únoru 1921 Dr. mont. Ing. František Píšek jmenován mimořádným profesorem nově zřízené II. stolice mechanické technologie (slévárenství a zpracování kovů na základě tvárnosti) s nástupem 14. března téhož roku.¹³⁸

Ihned po nástupu na brněnskou techniku se prof. Píšek pustil do nesnadného úkolu povznést slévárenství z pouhé empirie na úroveň vědního oboru.¹³⁹ S plným pochopením zákonitostí svého oboru vytvořil koncepci studia postavenou na teoretické výuce doplněné praktickými cvičeními v laboratořích a ověřováním v provozu. K podpoře výuky vybudoval ve škole také autorizovaný Výzkumný a zkušební ústav pro slévárenství a strojírenské materiály s pokusnou slévárnou.

136 Firma měla komplikovanou historii – r. 1874 vznikla jako Märky, Bromovský a Schulz, v r. 1904 se změnila na Bromovský, Schulz a Sohr, 1910 se připojila pražská firma Ruston a 1911 Ringhoffer a vznikla Pražská akciová strojírna. Po spojení se Škodovkou pak vznikly v roce 1921 Spojené strojírně. ZVU strojírně. In: *Wikiwand*. [online]. San Francisco: Wikimedia, 2003. [cit. 11. 5. 2023].

137 TMB, PP Františka Píška, Jan Hučka: Před 120 lety se narodil profesor František Píšek. 2006. Strojopis. (nezpracováno).

138 AVUT v Brně, fond Osobní/služební výkazy zaměstnanců, kart. P 4, František Píšek, zápis o jmenovacím dekretu MŠANO č. j. 4653/1921 z 11. 1. 1921.

139 Do té doby řídili práci sléváren mistři bez vyššího vzdělání jen na základě svých zkušeností. Vysokoškolsky vzdělaní odborníci neexistovali, protože slévárenství nebylo považováno za svébytný vědní obor.

Z dobře nastavené spolupráce s praxí vzešly užitečné výsledky pro konkrétní slévárny, ale také Píškovy odborné studie o řízení výroby.¹⁴⁰ Například aby našel cestu ke zvýšení kvality odlitků, zkoumal v laboratoři pomocí rentgenových paprsků ocelové, litinové, bronzové a hliníkové odlitky s různou tloušťkou materiálu.¹⁴¹ Vypracoval četné projekty nových či návrhy rekonstrukcí starých sléváren u nás i v zahraničí – např. slévárnu ocelové a temperované litiny v Olomouci-Řepčíně, slévárnu šedé litiny pro Československou zbrojovku v Brně, ale také slévárnu litinových trub pro Turecko atd. Za podpory Masarykovy akademie práce se věnoval výzkumu československých slévárenských písků a nevhodnějších metod pro mechanické zkoušení litiny. Zúročil přitom své desetileté zkušenosti z praxe.

Přehled o stavu oboru si prof. Píšek udržoval i pravidelnými exkurzemi do tuzemských a zahraničních závodů, které organizoval i pro své studenty. Na těchto studijních cestách poznal hutní, slévárenské a strojírenské podniky v Německu, Rakousku, Belgii, Švýcarsku, Itálii, Bulharsku, Jugoslávii, Francii, Španělsku i Anglii. Vedle péče o vysokoškolské studenty věnoval pozornost také úrovni znalostí slévárenských techniků, mistrů i samotných slévačů, pro které organizoval doškolovací kurzy.¹⁴²

Vedle rozsáhlých znalostí slévárenského oboru, disponoval prof. Píšek obdivuhodnou jazykovou vybaveností – vedle němčiny ovládal také angličtinu, francouzštinu, později i ruštinu a další slovanské jazyky. Díky tomu se mohl bez problémů aktivně účastnit mezinárodních slévárenských sjezdů, kde propagoval výsledky československého slévárenského výzkumu i praxe. Byl také iniciátorem mezinárodního slévárenského kongresu v Praze v roce 1933.

Píškova novátorská pedagogická a výzkumná činnost byla oceněna získáním řádné profesury s účinností od 1. února 1925¹⁴³ i svěřením akademických funkcí. Již ve školním roce 1923–1924 (a znovu v letech 1934–1935) byl zvolen děkanem odboru strojního a elektrotechnického inženýrství a v roce 1929–1930 také rektorem celé České vysoké školy technické v Brně. V tomto

140 Např. Píškovy práce *Litina, její výroba, vlastnosti a zkoušení* (1926) nebo *Organizace sléváren* (1928).

NĚMCOVÁ, Dagmar. *František Píšek. Personální bibliografie k 100. výročí narození 24. 4. 1886 – 10. 3. 1970*. Brno: Státní vědecká knihovna, 1986.

141 TMB, PP Františka Píška. Diviziev, Vladimír Jordanov: *Akademik Dr. František Píšek. Život a činnost*. Sofia, 1980, s. 4. (nezpracováno).

142 URBÁNKOVÁ, Naděžda. *František Píšek – světový slévárenský odborník a český vlastenec*. In: SLABOTÍNSKÝ, Radek (ed). *Kapitoly z hospodářských dějin českých zemí. Příspěvky k vybraným tématům*. Brno: Technické muzeum v Brně, 2022, s. 55.

143 AVUT v Brně, fond Osobní spisy zaměstnanců, kart. P 4, František Píšek, zápis o jmenovacím dekretu MŠANO, č. j. 1997/IV.

Obr. 1 František Pišek s rektorským řetězem České vysoké školy technické v Brně, 1929. TMB, PP Františka Piška.

pracovně vypjatém období se Píškovým 4. května 1923 narodilo třetí dítě – dcera Libuše.¹⁴⁴

I při své rozsáhlé pedagogické a výzkumné práci dokázal prof. Pišek věnovat nemálo času a energie i odborné spolkové činnosti. Už v roce 1923 založil Československý odborný spolek slévárenský (ČOSS), který sdružoval pracovníky ve slévárenství bez ohledu na stupeň vzdělání a národnost. Pod Píškovým dlouholetým předsednictvím se v něm ke spolupráci spojili Češi, Slováci i Němci, sléváři, mistři i inženýři. Spolek se stal jedním z deseti zakladatelů Mezinárodního výboru technických slévárenských společností (CIATF) v Paříži v roce 1926.¹⁴⁵

V roce 1925 byl profesor Pišek zvolen členem IV. komise Masarykovy akademie práce¹⁴⁶ a členem Mezinárodní komise pro výzkum

litiny. Od roku 1926 byl čestným dopisujícím členem Institute of British Foundrymen a dopisujícím členem Středoevropského hospodářského svazu v Brně. V roce 1933 se stal čestným členem Technické asociace v Paříži, místopředsdou a roku 1934 předsdou Mezinárodního výboru technických slévárenských společností (CIATF).

144 URBÁNKOVÁ, Naděžda. František Pišek – světový slévárenský odborník a český vlastenec, s. 55.

145 Spolu se slévárenskými společnostmi Anglie, Belgie, Francie, Itálie, Německo, Holandsko, Polsko, Španělsko a USA. CIATF = Comité International des Associations Techniques de Fonderie. Československý odborný spolek slévárenský. In: *Česká slévárenská společnost*. [online]. Česká slévárenská společnost, 2022, kap. 3. [cit. 30. 5. 2023].

146 MAP byla zřízena zákonem č. 86/1920 Sb. z. a n. jako vrcholný orgán pro vědecké řízení hospodářského rozvoje Československé republiky. Dětila se na 6 odborů – lékařsko-přírodovědecký, zemědělský a lesnický, stavebně inženýrský, strojní a elektrotechnický, chemicko-technologický a národohospodářský a sociální. Masarykova akademie práce (1920–1950). In: NEŠPOR, Zdeněk R. (ed.) *Sociologická encyklopedie*. [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2017. [cit. 15. 5. 2023].

Obr. 2 Dekret člena Institute of British Foundrymen pro Františka Píška z roku 1926. TMB, PP Františka Píška.

Pro výměnu poznatků mezi pracovníky československého slévárenského a hutního průmyslu usiloval prof. Pišek o vytvoření tiskové platformy. Podle dohody se Spolkem inženýrů a architektů bylo v letech 1925–1938 každé sudé číslo časopisu *Strojnický obzor* věnováno slévárenství. V roce 1938 se Píškovi podařilo začít vydávat časopis *Slévárenské zprávy*, ten však v roce 1944 zanikl.

Od roku 1933 se také datuje práce prof. Františka Píška pro ministerstvo veřejných prací, které ho na základě §11 Zákona o kartelech č. 141 Sb. z. a n. z roku 1933 jmenovalo předsedou komise pro přezkoušení cen podniků železářského průmyslu, o čtyři roky později předsedou komise vyšetřující hospodářskou situaci Státních železáren a oceláren v Podbrezové a v roce 1939 předsedou komise pro vyšetření hospodářské situace závodů spravovaných státním báňským ředitelstvím v Příbrami. V letech 1934–1935 byl členem komise

ministerstva obchodu pro průzkum cen a obchodní konjunktury a působil také jako poradce Patentního soudu v Praze.¹⁴⁷

Společenské ovzduší první republiky umožnilo Píškovi naplno projevit jeho náklonnost k ostatním slovanským národům. V rámci Slovanského hnutí navázal spolupráci s chorvatským profesorem Edou Markovičem a polským profesorem Stanislavem Pilaskim, pro chudé slovanské studenty brněnské techniky zařídil u Slovanského výboru v Brně bezplatné stravování v české menze a poskytnutí školních potřeb.¹⁴⁸ Zvláště vřelé sympatie choval k Bulharům, zejména ke svému studentovi a později kolegovi Cvetkovi Kadijskému. Prof. Píšek se podílel na založení Technické kanceláře, zastupující československé podniky v Bulharsku, jejímž vedoucím se Ing. Kadijskij stal.

Nepříznivá mezinárodní situace, nástup fašismu a následná okupace Československa Velkoněmeckou říší však již podruhé narušila práci Františka Píška. Stejně jako stovky dalších vysokoškolských pedagogů byl prof. Píšek po uzavření českých vysokých škol převeden na dovolenou s čekatelným, což značně snížilo jeho příjem. Začal tedy opět pracovat ve výrobní praxi – pro brněnské strojírenské firmy a jako předseda správní rady pražské firmy Kalcium.

Jako český vlastenec a celožitovní odpůrce německé rozpínavosti nedokázal prof. Píšek zůstat nečinný. Do protifašistického odboje se zapojil hned v několika směrech a využil k tomu svých tuzemských i zahraničních kontaktů.¹⁴⁹ S profesorem Masarykovy univerzity PhDr. Vladimírem Grohem a profesorem obchodní akademie Václavem Burešem vytvořili v Brně buňku napojenou na Obranu národa.¹⁵⁰ Každý z nich navazoval kontakty ve svém prostředí – Bureš v samosprávě a moravských vojenských kruzích, Groh mezi sokoly a Píšek v českém i německém průmyslovém prostředí.

147 URBÁNKOVÁ, Naděžda. František Píšek – světový slévárenský odborník a český vlastenec, s. 56.

148 AVUT v Brně, fond Osobní spisy zaměstnanců, kart. P 4, František Píšek. Kadijskij, Cvetko: Vzpomínky na prof. Píška.

149 Proti Němcům však nebyl slepě zaujatý. O tom svědčí skutečnost, že v roce 1937 pomáhal jako jednatel Společnosti pro kulturní styky v Praze založit Wirtschaftsverband der Deutschen, hospodářskou organizaci, která chtěla být protiváhou henleinovců.

150 Obrana národa byla protinacistická odbojová organizace vytvořená již v březnu 1939 příslušníky zaniklé prvorepublikové československé armády, která měla také civilní složky. V těch se často angažovala česká inteligence (lékaři, inženýři atd.) Podrobněji o Píškově zapojení do odboje URBÁNKOVÁ, Naděžda. František Píšek – světový slévárenský odborník a český vlastenec, s. 57–58.

Přes architekta Vladimíra Grégra se prof. Píšek seznámil s pplk. Josefem Balabánem ze zpravodajsko-sabotážní skupiny Obrany národa, pro kterého vypracoval plány českých a moravských strojírén s vyznačením nevhodnějších cílů pro plánované britské bombardování. Většinou doporučoval vyřadit z provozu pouze nářadovny a neničit zbytečně celé závody. Svými technickými znalostmi také přispěl k řadě sabotáží v plzeňské Škodovce, První brněnské strojárně i Zbrojovce. V laboratorní slévárně na brněnské technice například zkoušel pro sabotážní účely vyrobit slitiny hliníku a hořčíku, které na vzduchu po několika hodinách zoxidovaly a vznítily se.

S pplk. Balabánem se prof. Píšek pravidelně setkával při cestách do Prahy, odkud také vozil na Moravu ilegální tiskovinu *V boj*. Pro případ svého zatčení seznámil pplk. Balabán Píška i se svým zástupcem JUDr. Karlem Bondym. V zimě na přelomu let 1939–1940 naopak spojil prof. Píšek pplk. Balabána s Ing. Karlem Janem Stallerem, známým v odboji pod krycím jménem Ocel. Ing. Staller byl zbrojařský odborník se styky v diplomatických kruzích a technický ředitel brněnské Zbrojovky.

Obr. 3 Delegáti Mezinárodního výboru slévárenských spolků ve Stockholmu – prof. Píšek první zleva ve třetí řadě zdola. TMB, PP Františka Píška.

První vlny zatýkání v řadách Obrany národa se prof. Píškovi vyhnuly, ale v noci z 28. na 29. září 1941 přišla pro Píška do jeho domu na Vondrákové (později Mučednické) ulici Kriminalpolizei. Jeho žena Marie ho však zapřela, takže stihl varovat spolupracovníky a přejít do ilegality. První úkryt našel v rodině Cidlínových v Praze-Bráníku. Po týdnu se přestěhoval k vdově po železničním radovi paní Semotátové a čekal na pas a lístky na cestu do Londýna, které mu měl přinést Karel Bondy, ale ten byl také zatčen. Píšek se poté několik týdnů marně snažil navázat ztracené spojení a nakonec přijal nabídku úkrytu v rodině českého poštovního zřízence Františka Edla v Terezíně. Tady vydržel až do konce války, i přes zostření situace po atentátu na Heydricha a uzavření Terezína pro civilní obyvatelstvo.¹⁵¹ Po celou dobu pobytu u Edlových se snažil získat doklady pro vycestování do Anglie, ale bez úspěchu. Nucený pobyt v úkrytu využil ke studiu ruštiny.

Píškův odchod do ilegality jeho rodinu citelně zasáhl – především manželku a starší dceru Ludmilu. Nejprve musely čelit finančním problémům, protože po výpadku otcových příjmů žily pouze z Ludmilina úřednického platu ze zemského finančního ředitelství v Brně. Počátkem roku 1942 byl navíc zkonfiskován veškerý Píškův majetek. V této situaci dočasně pomohla Matice technická, která zaslala paní Marii Píškové 27 000 korun za vydání Píškova *Slévárství*. Později se musely spolehnout na pomoc příbuzných.¹⁵² Na jaře roku 1943 došla okupačnímu aparátu trpělivost a místo „pohřešovaného“ prof. Píška zatklo jeho starší dceru Ludmilu, která pak strávila sedm týdnů (19. dubna – 9. června 1943) v internačním táboře ve Svatobořicích.¹⁵³ Nakonec ji zachránil otcův profesní známý Waldemar Grűpper, původem baron z Rigy, který měl říšské občanství a Ludmilu z tábora vyreklamoval jako svoji snoubenku. Mladší dcera Libuše unikla totálnímu nasazení, když se brzy po maturitě na gymnáziu, v srpnu 1942, provdala za Ing. Josefa Mejstříka.

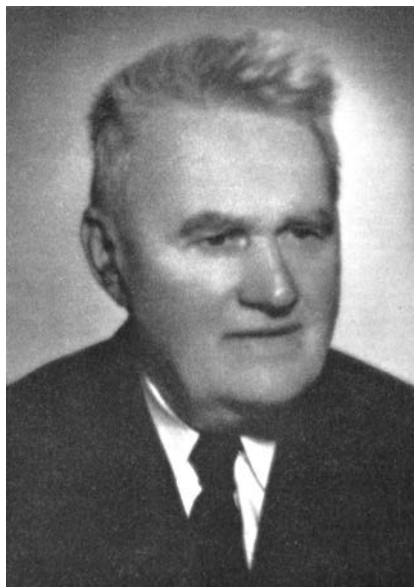
Ihned po osvobození se František Píšek rád zbavil nucené nečinnosti a už 14. května 1945 se dopisem adresovaným Ministerstvu školství a národní osvěty hlásil do služby.¹⁵⁴ Vzápětí se zapojil do obnovy své katedry Mechanická technologie I (později přejmenované na Katedru nauky o materiálech), Ústavu pro zkoušení strojnických a slévárenských materiálů a začal pracovat i na

151 AVUT v Brně, fond Osobní spisy zaměstnanců, kart. P 4, František Píšek, Práce akademika Píška v odboji v r. 1937–1945, zápis vzpomínek, 53 s.

152 URBÁNKOVÁ, Naděžda. František Píšek – světový slévárenský odborník a český vlastenec, s. 58.

153 Internační tábor ve Svatobořicích na Kyjovsku byl určen pro příbuzné odbojářů, uprchlých politiků a vojáků. ŠVARCOVÁ, Jana. Databáze vězňů internačního tábora Svatobořice 1942–1945. In: *Památník Terezín*. [online]. © Památník Terezín 2017, tb. 33. [cit. 17. 5. 2023].

154 AVUT v Brně, fond Osobní spisy zaměstnanců, kart. P 4, František Píšek.

Obr. 4 Prof. František Pišek ve starším věku.
TMB, PP Františka Piška.

obnově Československého odborného spolku slévárenského.¹⁵⁵ Jako řádný profesor byl oficiálně reaktivován 1. srpna 1945.

Pokračovala i jeho práce pro státní orgány – v roce 1946 se prof. Pišek stal členem první delegace zástupců československého průmyslu vyslané do Sovětského svazu, kde bylo jeho úkolem mimo jiné studium organizace GOSplan,¹⁵⁶ sovětské agentury pro centrální ekonomické plánování. V tomtéž roce byl jmenován členem představenstva národního podniku Československé hutě a o něco později členem výzkumné komise K-22 ve Státním plánovacím úřadu. Pod patronací československé vlády inicioval první poválečný, celkově v pořadí 16. mezinárodní slévárenský sjezd, který se uskutečnil 12.–18. září 1948 v Praze.

Prof. Pišek se vrátil i ke svému záměru zajistit pro československé slévárenské odborníky tiskovou platformu. Už roku 1946 dal popud k vydávání *Hutnických listů*, o tři roky později založil Knižnici hutního průmyslu v tehdejším Průmyslovém nakladatelství a navázal spolupráci s redakcí časopisu *Hutník*, určeného pro střední kádry v oboru. Byl také členem ediční komise Státního nakladatelství technické literatury.

Počátkem padesátých let prošlo československé vysoké školství velkou reorganizací. Její součástí bylo i založení Vojenské technické akademie (VTA) v Brně, a to 15. srpna 1951 rozkazem prezidenta republiky. Základem nové školy se staly budovy, materiální vybavení i pedagogický sbor brněnské Vysoké

155 Československý odborný spolek slévárenský byl na doporučení ROH rozpuštěn v roce 1951. Jeho nástupcem se v roce 1955 stala Československá vědecká technická společnost pro hutnictví a slévárství při ČSAV. Její volený ústřední výbor vedl prof. Pišek. Československý odborný spolek slévárenský. In: *Česká slévárenská společnost*. [online]. Česká slévárenská společnost, 2022, kap. 3. [cit. 30. 5. 2023].

156 Gosudarstvennyj plan (Státní plánovací výbor) byl založen v roce 1921 a existoval až do rozpadu Sovětského svazu roku 1991. Jeho hlavním úkolem bylo vytvářet a řídit řadu pětiletých hospodářských plánů, kterými se řídila ekonomika SSSR.

Obr. 5 Prof. Píšek na návštěvě holandských železáren v Ymuidenu 16. 9. 1947.
TMB, PP Františka Píška.

školy technické Dr. Edvarda Beneše.¹⁵⁷ Současně byla v Brně zřízena civilní Vysoká škola stavitelství s fakultou inženýrského stavitelství a fakultou architektury a pozemního stavitelství, k nimž byla přiřčena katedra slévárenství.¹⁵⁸ Prof. Píšek byl převeden na Vysokou školu stavitelství, současně ale zůstal v čele své katedry na VTA jako externí náčelník a vedl zde i dva aspiranty a materiálový výzkum.

V roce 1951 byl prof. Píšek jmenován do vládní komise pro zřízení Československé akademie věd, po jejímž založení o rok později, se stal jedním z prvních členů. Jmenování akademikem přineslo prof. Píškovi další závazky – stal se členem několika komisí pro výstavbu nových závodů a podílel se také na reformě vysokoškolského studia. Svoje názory na výchovu odborníků pro slévárenský a hutní průmysl vyjádřil ve třináctistránkovém materiálu *Výchova ve slévárenství na vysokých školách*, v němž kladl důraz již na vhodnou středoškolskou výuku a efektivní propojení školy s praxí. Zdůvodnil ale také,

157 Podle vládního nařízení č. 80 o organizačních změnách na vysokých školách ze dne 2. 10. 1951.

158 *Historie školy v datech*. [online], s. 4. [cit. 17. 5. 2023].

proč není vhodné se nekriticky řídit vzorem Sovětského svazu – zaměření na příliš mnoho dílčích specializací neodpovídá potřebám mnohem menšího československého hospodářství.¹⁵⁹

Prof. Píšek inicioval také vznik Memoranda československé vládě o rozvoji techniky v Brně a průmyslu na Moravě, které obsahovalo i návrh na založení fakulty energetiky. Ke splnění tohoto požadavku došlo na základě vládního nařízení č. 38 ze dne 24. července 1956, které od 1. září 1956 obnovilo Vysoké učení technické v Brně (VUT). Součástí VUT se kromě fakulty inženýrského stavitelství a fakulty architektury a pozemního stavitelství stala i fakulta energetická se strojním a elektrotechnickým oddělením.¹⁶⁰ Děkanem nově vzniklé fakulty se stal prof. Píšek.

Kromě vlastní výuky byl prof. Píšek samozřejmě také členem státních zkušebních komisí nejen na VUT v Brně, ale i na Vysoké škole strojní a textilní v Liberci a Slovenské vysoké škole technické v Bratislavě i členem komise pro obhajoby kandidátských disertací na VUT a Vojenské akademii Antonína Zápotockého (VAAZ)¹⁶¹ v Brně.

Koncem roku 1953 byl prof. Píšek prezidiem Československé akademie věd jmenován ředitelem její brněnské základny. Z jeho popudu pak jako součást ČSAV vznikly Hutnická laboratoř, Vývojové dílny¹⁶² a na půdě VAAZ Laboratoř pro studium vlastností kovů.¹⁶³ Ve všech uvedených institucích byl prof. Píšek členem vědecké rady. Byl také členem ústřední komise i brněnské odbočky Společnosti pro dějiny přírodních a technických věd při ČSAV.

V roce 1953 dosáhl i jednoho ze svých dlouhodobých cílů – vzniku speciálního odborného časopisu *Slévárenství*, který vycházel jako časopis Ministerstva těžkého a všeobecného strojírenství a Ministerstva hutního průmyslu a rudních dolů. Prof. Píšek byl až do roku 1962 jeho vedoucím redaktorem.¹⁶⁴

---

159 AVUT v Brně, fond Osobní spisy zaměstnanců, kart. P 4, František Píšek. *Výchova ve slévárenství na vysokých školách*, s. 6.

160 *Historie školy v datech*. [online], s. 4. [cit. 17. 5. 2023].

161 Vojenská technická akademie byla v roce 1954 přejmenována na Vojenskou akademii Antonína Zápotockého (VAAZ).

162 Od 1. 1. 1957 přejmenovány na Ústav přístrojové techniky ČSAV. Ústav přístrojové techniky. In: *Wikipedie, otevřená encyklopedie*. [online]. San Francisco: Wikimedia, 2003. Aktualizováno 20. 2. 2022. [cit. 17. 5. 2023].

163 Laboratoře byly v roce 1963 přejmenovány na Ústav vlastností kovů, v roce 1969 na Ústav fyzikální metalurgie a v roce 1994 na Ústav fyziky materiálů AV ČR. Ústav fyziky materiálů. In: *Wikipedie, otevřená encyklopedie*. [online]. San Francisco: Wikimedia, 2003. Aktualizováno 20. 2. 2022. [cit. 17. 5. 2023].

164 URBÁNKOVÁ, Naděžda. František Píšek – světový slévárenský odborník a český vlastenec, s. 62.

Obr. 6 Účastníci přednášky v Hamru nad Jizerou s prof. Píškem uprostřed. TMB, PP Františka Píška.

Poválečná československá vláda využívala schopnosti a znalosti prof. Píška nejen při reorganizaci vysokého školství a vědecké práce, ale i při plánování a řízení průmyslové praxe. Dne 17. listopadu 1953 byl prof. Píšek vládou jmenován do komise pro zpracování generálního plánu rozvoje metalurgického průmyslu do roku 1965, který měl být předložen do 30. září 1954 a 19. srpna 1954 byl jmenován členem rady technickohospodářské expertizy při Státním úřadu plánovacím.

Nedílnou součástí Píškova odborného působení byla samozřejmě také publikační činnost. Během svého profesního života publikoval téměř pět set odborných statí a knih.¹⁶⁵ K těm nejzásadnějším bezpochyby patří první česky psaná odborná publikace o litinách *Litina, její výroba, vlastnosti a zkoušení* z roku 1926, *Organisace sléváren se zvláštním zřetelem k československým slévárnám* vydaná Masarykovou akademií práce v roce 1928, *Československý slévárenský průmysl* předneseno autorem jako inaugurační projev při uvedení do funkce rektora brněnské České vysoké školy technické v roce 1929 či řada

---

165 NĚMCOVÁ, Dagmar. *František Píšek. Personální bibliografie k 100. výročí narození 24. 4. 1886 – 10. 3. 1970.*

jím vypracovaných hesel pro *Technický slovník naučný* vydávaný Vladimírem Teysslerem a Václavem Kotyškou v období první republiky. Pro studenty připravil skripta *Nauka o materiálu* a *Mechanická technologie*. Během německé okupace vyšla roku 1941 Píškova vynikající technická příručka *Slévárství*. Dalším zásadním počinem Františka Píška byla poválečná práce *Konstrukce odlitků* z roku 1956 a jeho patronace nad kolektivem autorů, připravujících osmivazkové dílo *Nauka o materiálu* (1959–1975). Píškova celoživotní snaha o český odborný slévárenský časopis vyústila v jeho práci vedoucího redaktora *Hutnických listů* a později *Slévárství*.¹⁶⁶

Pracovní poměr na VUT ukončil prof. František Píšek 29. února 1960, ale navzdory věku se nadále angažoval v milovaném oboru. V roce 1963 se například podílel na organizování již třetího mezinárodního slévárenského sjezdu v Praze. Od roku 1965 vyhledával mezi techniky a historiky spolupracovníky ke komplexnímu zpracování dějin českého železářství. Výsledku – třídílných *Dějiny hutnictví železa v Československu* (vydáno 1984, 1986 a 1988) – se však již nedožil.

Profesní i osobní zásluhy Františka Píška byly uznávány a oceňovány už v průběhu jeho života. Vedle uznání u příležitosti životních jubileí se prof. Píškovi dostalo i řady oficiálních vyznamenání doma i v zahraničí. Od roku 1926 byl dopisujícím členem Institute of British Foundrymen a čestným členem Iron and Steel Institute v Londýně. Velkého uznání se dočkal ve Francii. Nejprve to byla zlatá medaile Association Technique de Fonderie, kterou dostal jako první cizinec v roce 1936 na slévárenském sjezdu v Lille. Přírodovědecká fakulta tamní univerzity mu současně udělila Lavoisierovu medaili za vědeckou práci. O rok později se stal nositelem Rytířského kříže Řádu čestné legie Republiky francouzské. Dokonce i Akademie věd SSSR Píška ocenila Eulerovou medailí. Na domácí půdě to pak byl zejména Řád republiky v roce 1956 a Zlatá plaketa ČSAV za zásluhy o vědu a lidstvo.

Za zásluhy o rozvoj nauky o kovech, zejména slévárství, a za významný podíl na budování VUT mu byl v roce 1966 udělen čestný doktorát technických věd, další čestné doktoráty obdržel od Vysoké školy technické v Košicích a Bergakademie Freiburg. V roce 1969 přijal čestné předsednictví nově založené Československé slévárenské společnosti a v září se zúčastnil mezinárodního sjezdu v Bělehradě.

Půl roku poté, 10. března 1970, prof. Dr. mont. Ing. František Píšek, dr. h. c., v Brně nečekaně zemřel. Rozloučení pro kolegy se konalo 17. března ve vestibulu VAAZ v Brně, následoval smuteční obřad pro rodinné známé a pohřeb v Praze. Sté výročí Píškova narození bylo v roce 1986 zařazeno mezi

---

166 URBÁNKOVÁ, Naděžda. František Píšek – světový slévárenský odborník a český vlastenec, s. 63.

Obr. 7 Prof. Pišek na slévárenském sjezdu v Londýně 1963. TMB, PP Františka Piška.

výročí UNESCO a Česká slévárenská společnost zavedla Medaili akademika Piška jako nejvyšší uznání za mimořádné zásluhy o rozvoj slévárenství.¹⁶⁷

František Pišek je dnes uznávaným nestorem československého hutnictví. Jako vystudovaný strojní inženýr se rozhodl angažovat v oblasti, která do té doby nebyla považována za hodnou vědecké pozornosti, a měl velkou zásluhu na tom, že se hutnictví a slévárenství povzneslo z pouhé praktické zkušenosti na úroveň vědního oboru. Zvlášť obdivuhodné pak bylo, že takzvaně „nevylil vaničku i s dítětem“, ale dlouhodobě prosazoval spojení vysokoškolského studia i vědeckého výzkumu v této oblasti s průmyslovou praxí. Zasloužil se o založení slévárenské specializace na brněnské České vysoké škole technické jako první v Československé republice a podílel se i na reorganizaci našeho vysokého školství po druhé světové válce. Prof. Dr. mont. Ing. Františku Piškovi, dr. h. c., nepochybnitelně patří místo v galerii významných osobností naší vědecké a technické historie.

¹⁶⁷ TMB, PP Františka Piška. Hučka, Jan: Před 120 lety se narodil profesor František Pišek, Plzeň 2006. (nezpracováno).

V Technickém muzeu v Brně se nachází rozsáhlá písemná pozůstalost prof. Františka Píška,¹⁶⁸ dosud je však zpracována pouze z části. Poměrně rozsáhlý materiál o této osobnosti lze nalézt také v Archivu Vysokého učení technického v Brně.

---

168 Profesor Píšek se angažoval také ve vědecké radě Technického muzea v Brně, kde se mimo jiné zaměřil na obnovu staré huti Františka v Josefovském údolí u Adamova.

Prameny:

AVUT v Brně, fond Osobní spisy zaměstnanců, kart. P 4, František Píšek.

TMB, fond Písemná pozůstalost Františka Píška.

Digitalizované prameny:

Archiv hl. města Prahy, Matrika narozených v Praze X – Karlíně, 1882–1888, fara kostela sv. Cyrila a Metoděje [online]. Kniha KAR N 12, rok 1886, s. 300. [cit. 31. 5. 2023]. Dostupné z: <http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=434374773DEA48569222C624542DC9D2&scan=300#scan300>

Archiv Národního technického muzea, NAD č. 801, evidenční pomůcka č. 303 a 312. [online]. Sběrka školních přednášek a skript I. a II (1818–1961), Živna Bohumil, záznamy 102, 237, 696, 799–802. [cit. 31. 5. 2023]. Dostupné z: https://www.ntm.cz/data/archiv/fondy-sbirky/801_GI.pdf

Literatura:

NĚMCOVÁ, Dagmar. *František Píšek. Personální bibliografie k 100. výročí narození 24. 4. 1886 – 10. 3. 1970*. Brno: Státní vědecká knihovna, 1986.

PERNES, Jiří. *Kapitoly z dějin Vysokého učení technického v Brně (cesta moravské techniky 20. stoletím)*. Brno: VUTIUM, 2009, Profesor Ing. Dr. mont. František Píšek, dr. h. c., s. 112–113. ISBN 978-80-214-3376-2.

URBÁNKOVÁ, Naděžda. František Píšek – světový slévárenský odborník a český vlastenec. In: SLABOTÍNSKÝ, Radek (ed). *Kapitoly z hospodářských dějin českých zemí. Příspěvky k vybraným tématům*. Brno: Technické muzeum v Brně, 2022, s. 53–65. Acta Musei technici Brunensis, sv. 21. ISBN 978-80-7685-024-8.

Elektronické zdroje:

Akademik prof. Ing. Dr. mont. František Píšek, dr. h. c. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004. Aktualizováno 12. 10. 2022. [cit. 20. 5. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2172

Československý odborný spolek slévárenský. In: *Česká slévárenská společnost*. [online]. Česká slévárenská společnost, 2022, kap. 3. [cit. 30. 5. 2023]. Dostupné z: <https://ceskaslevarenska.cz/historie/>

Historie školy v datech. [online], s. 4. [cit. 17. 5. 2023]. Dostupné z: https://www.vut.cz/o-univerzite/organizacni-struktura/rektorat/archiv/historie-skoly/001-historie-skoly-v-datech-p140766?source=post_page

Marie Píšková. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004. Aktualizováno 24. 4. 2011. [cit. 20. 5. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2174

Masarykova akademie práce (1920–1950). In: NEŠPOR, Zdeněk R. (ed.) *Sociologická encyklopedie*. [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2017. [cit. 15. 5. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Masarykova_akademie_pr%C3%A1ce

ŠVARCOVÁ, Jana. Databáze vězňů internačního tábora Svatobořice 1942–1945. In: *Památník Terezín*. [online]. © Památník Terezín 2017, tb. 33. [cit. 17. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/sv-pisek-ludmilla>

Ústav fyziky materiálů. In: *Wikipedie, otevřená encyklopedie*. [online]. San Francisco: Wikimedia, 2003. Aktualizace 20. 2. 2022. [cit. 17. 5. 2023]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/%C3%A9stav_fyziky_materi%C3%A1l%C5%AF_Akademie_v%C4%9Bd%C4%8Cesk%C3%A9_republiky

Ústav přístrojové techniky. In: *Wikipedie otevřená encyklopedie*. [online]. San Francisco: Wikimedia, 2003, aktualizováno 20. 2. 2022. [cit. 17. 5. 2023]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/%C3%A9stav_p%C5%99%C3%ADstrojov%C3%A9_techniky_Akademie_v%C4%9Bd%C4%8Cesk%C3%A9_republiky

ZVU strojírny. In: *Wikiwand*. [online]. San Francisco: Wikimedia, 2003. [cit. 11. 5. 2023]. Dostupné z: https://www.wikiwand.com/cs/ZVU_Stroj%C3%ADrny

Prof. Ing. ANTONÍN SMRČEK, dr. h. c. (1859–1951)

český odborník mezinárodního významu v oblasti vodních staveb a hydromechaniky, vysokoškolský pedagog a vlastenecký politik

Antonín Smrček se narodil 10. prosince 1859 v Brodce u Nezamyslic (dnes Brodek u Prostějova). Spolu se sedmi sourozenci¹⁶⁹ vyrůstal v nemajetné, ale národnostně silně uvědomělé české rodině venkovského ševce Kašpara Smrčka (1814–1908) a jeho ženy Marianny (1817–?), rozené Klučkové.¹⁷⁰

Na doporučení učitelů umožnili rodiče za značných obětí nadanému chlapci studium na soukromé české vyšší reálné škole Matice školské v Prostějově, kam v letech 1871–1878 denně pěšky docházel dvanáct kilometrů tam i zpět. O síle českého vlastenectví v rodině Smrčkových výmluvně hovoří skutečnost, že prostějovští Němci přitom rodičům nabízeli nemalé výhody, když bude jejich syn navštěvovat německou školu. Reálnými skutky dokládané české resp. moravské vlastenectví se pak prolínalo celým životem Antonína Smrčka.

Obr. 1 Antonín Smrček jako vysokoškolský student 24. 6. 1883 v Praze. Rodinný archiv paní Olgy Tiché.

169 Smrčkovi měli celkem devět dětí: Františku (*1840), Karla (*1842), Františka (*1845), Josefa (*1850), Aloise Filipa (*1852), Vincenta (*1854), Mariannu (*1857, zemřela jako tříletá), **Antonína** (*1859) a Adalberta (*1865). Podle vzpomínek a osobního archivu paní PhDr. Olgy Tiché, vnučky Antonína Smrčka.

170 MZA v Brně, E 67 Sbíрка matrik, Brodek u Prostějova, Matrika narozených 1849–1875 [online], č. knihy 8786, strana 63, druhý záznam shora. [cit. 11. 4. 2023]. Osobní archiv paní Olgy Tiché, Kopie křestního listu Antonína Smrčka.

Po maturitě na reálné škole vystudoval v letech 1878–1884 obor vodního a silničního stavitelství na C. k. českém polytechnickém ústavu v Praze,¹⁷¹ jelikož v Brně byla v té době pouze německá technika. Při studiu si vydělával na živobytí kondicemi a pracemi nejrůznějšího druhu. Po složení druhé státní zkoušky absolvoval Ing. Smrček jako dobrovolník roční vojenskou službu u 2. polního dělostřeleckého pluku v Praze, kde složil také důstojnické zkoušky a do zálohy byl převeden v hodnosti poručíka.

Po ukončení vojenské služby se Ing. Smrček vrátil na svou pražskou alma mater, kde působil tři roky jako asistent prof. Ing. Kristiána Petrlíka v ústavu stavitelství vodního a tunelového a současně byl se souhlasem prof. Petrlíka zaměstnán v kanceláři civilního inženýra Viléma Plenknera v Praze-Smíchově. Pro tuto kancelář roku 1886 samostatně vypracoval plány kamenného mostu přes Vltavu v Praze u Národního divadla (i jako důkaz, že jím lze nahradit tehdejší řetězový most), plány a rozpočet na městskou a biskupskou vodárnu v Chrasti u Chrudimi, vodárnu pro Velešín na Šumavě, vltavské nábřeží na Smíchově, úpravu Vltavy s plavebními komorami od Smíchova po Troju atd. Spolupracoval také na Plenknerově knize *Úprava řek metodou kanalisační*¹⁷² a ve vodoprávních sporech zastupoval mlynáře a uživatele vodních sil.

V srpnu 1888 nastoupil Ing. Smrček do podnikatelství Adalberta (Vojtěcha) Lanny v Praze,¹⁷³ firmy s dlouholetou tradicí v oboru vodních a železničních staveb, která ve svém oboru téměř neměla v tehdejší Rakousku konkurenci. Přesto se spojila s hamburskou firmou Vering, zejména kvůli jejímu strojnímu vybavení, aby zvládla všechny své zakázky. Ve firmě Lanna pracoval Ing. Smrček 15 let. Zpočátku prováděl pro firmu podrobné zaměřovací práce na Labi a Vltavě od Českých Budějovic po státní hranice včetně zjištění složení podloží a základových poměrů. Zkoumal půdu nejen pomocí šachet, ale i tehdy novými způsoby – spouštěním studní a vrtanými sondami. Zavedl orientační sondáž zarážením železné tyče se zářezy, čímž získal vzorky horniny a zeminy, kterými tyč prošla.

V roce 1889 se Antonín Smrček oženil s Boženou Kučínovou (1865–1898), dcerou kožešníka z Berouna, a brzy se jim narodily tři děti – Antonín (1890), František (1891) a Božena (1896). V dubnu 1898 však paní Božena zemřela a Ing. Smrček zůstal sám s třemi malými dětmi. I sám Smrček velmi vážně onemocněl¹⁷⁴ a jen díky své silné tělesné konstituci nakonec nemoc překonal. Osud

171 TMB, PP Antonína Smrčka, kart. 110, i. č. 11.00-101, vysokoškolský index Antonína Smrčka.

172 Profesor Ing. Antonín Smrček sedmdesátníkem. *Časopis československých inženýrů – Technický obzor*, 1929, **37**(22), 395.

173 Vojtěch rytíř Lanna ml. (1836–1909).

174 Podle vzpomínek paní Olgy Tiché se měli manželé Smrčkovi silně nachladit během výletu na lodi.

mu naštěstí brzy přivedl do cesty rovněž ovdovělou, dosud bezdětnou Boženu Kúsovou, rozenou Vejříkovou (1872–1953), která se stala laskavou matkou všem jeho dětem. Sňatek uzavřeli 8. ledna 1900 v Praze v kostele Nejsvětější Trojice ve Spálené ulici a z tohoto manželství se narodilo dalších šest dětí – Marie Terezie (1901, která však v roce a půl zemřela na záškrt), Marie Božena (1902), Antonie (1905), Jiří (1906) a dvojčata Jaroslav a Ladislav (1911).¹⁷⁵ Pro všechny bez rozdílu vytvořili rodiče harmonické prostředí a poskytli jim vzdělání odpovídající jejich schopnostem.¹⁷⁶

Dne 4. září 1890 postihla Prahu povodeň, která poškodila i Karlův most a způsobila zřícení čtyř jeho oblouků. Ing. Smrček, který právě stavěl jeden z pražských přístavů, byl pověřen řízením záchranných a zabezpečovacích prací na Vltavě. Pohotovým využitím dělníků i materiálu zajistil zbylé oblouky Karlova mostu před zřícením. Účastnil se pak jednání o rekonstrukci

Obr. 2 Ing. Smrček s druhou manželkou a dětmi Antonínem, Františkem a Boženou v červnu 1900, Praha. Rodinný archiv paní Olgy Tiché.

175 Tamtéž. Viz též URBÁNKOVÁ, Naděžda. Profesor Ing. Antonín Smrček – stavitel, výzkumník, učitel, politik. In: ČAPKA, František – SLABOTÍNSKÝ, Radek – STÖHROVÁ, Pavla (eds.). *Průmysl, technika a exaktní vědy na Moravě a ve Slezsku. Vybrané kapitoly z 19. a 20. století*. Brno: Technické muzeum v Brně, 2014, s. 172.

176 Syn František se stal otcovým pokračovatelem jako stavitel, Jiří byl soudním znalcem v oboru strojírenství a zakladatelem Ústavu soudního inženýrství v Brně, Antonín se dal na vojenskou dráhu, Ladislav vystudoval chemickou a Jaroslav stavební fakultu. Dcery se realizovaly jako středoškolské profesorky. Podle vzpomínek paní Olgy Tiché. Viz též *Internetová encyklopedie dějin Brna*.

mostu, řídil odstranění trosků z řeky a později i výstavbu nových pilířů. Spolu s prezidentem České akademie arch. Josefem Hlávkou projednával způsob vyvednutí a záchrany vzácných sousoší spadlých do řeky.¹⁷⁷

Ing. Smrček měl hluboké teoretické znalosti a přehled, ale byl také vynikajícím a iniciativním praktikem. Zaváděl a řídil práce plovoucími i pozemními bagry, drapáky a elevátory a dohlížel i na jejich údržbu a opravy. Vypracoval plány na stavbu speciálních lodí, které dopravovaly materiál a stroje, vylepšil Priestmanův drapák a typy beranidel pro speciální účely. Sestrojil kružní pilu s parním pohonem k řezání pilot a štětových stěn pod vodou a také ji poprvé použil – při stavbě karlínského přístavu v Praze.¹⁷⁸ Před nákupem nového vybavení pro firmu Lanna zajížděl do ciziny, aby stroje viděl při práci, dříve než je objedná. K obsluze nových strojů a realizaci nových stavebních postupů bylo třeba zaškolit a koordinovat nejen stavební dělníky, ale veškerý personál. Ing. Smrček byl šéf přísný, ale spravedlivý a svých spolupracovníků na všech úrovních včetně dělníků si vážil a dbal o jejich prospěch. Proto byl mezi nimi vážený a oblíbený.

Důležitou kapitolou Smrčkovy profesní dráhy byla labsko-vltavská vodní cesta. Po několika letech se Ing. Smrček stal ve firmě Lanna samostatným šéfem oddělení, které navrhol i provedlo plavební stupně na Vltavě pod Prahou a poté i na Labi.

Ing. Smrček byl firmou Lanna pověřen také provedením státního projektu na splavnění Vltavy uvnitř Prahy od Vyšehradu do Podbavy. Tato stavba představovala začátek velkých vodohospodářských prací, které měly být v Čechách realizovány, a byla prezentována jako velký úspěch českého poselstva v Říšské radě. Projekt byl schválen všemi potřebnými instancemi a měl zajištěno i financování. Na jeho realizaci se dost spěchalo. Ing. Smrček tedy zahájil přípravné práce – najal personál a začal navážet materiál. Mezi přípravami podrobně studoval projektové plány a odhalil vážné nedostatky, které by se projevíly zejména při průtoku velkých vod. Ty by napáchaly velké škody zejména na ostrově Štvanici a v níže položených částech města. Ing. Smrček proto doporučil firmě Lanna zastavení prací a vypracování nových plánů. Firma se však od problému distancovala, a tak Smrček vše vyřizoval na vlastní zodpovědnost, riskující přitom své postavení. Vypracoval vlastní projekt, který spolu s argumentací předložil technickému odboru c. k. místodržitelství v Čechách. Důsledkem bylo zastavení prací podle původního projektu z roku 1891 a roku 1895 přijetí

---

177 SMRČEK, Miroslav: *Antonín Smrček – Život a dílo*. Brno: Vysoké učení technické v Brně, [1992], s. 6.

178 ZAVADIL, Jan. O životě a díle profesora Ing. Antonína Smrčka. *Věstník pro vodní hospodářství*, 1929, 8(11), 193.

Smrčkových návrhů.¹⁷⁹ Smrček tak přispěl k účelnému řešení prvních velkých úprav na řece Vltavě.

Když se budování vodních cest v Rakousku-Uhersku a především v Českých zemích rozproudilo, vypracoval Ing. Smrček z vlastní iniciativy pro spojené firmy Lanna-Vering návrh plavebního spojení Labe přes Vltavu k Dunaji. Tento projekt posléze zvítězil v soutěži vypsané roku 1893 průplavním komitétem na vypracování generálního návrhu dunajsko-vltavsko-labského průplavu pro 600tunové lodě. Roku 1895 byl Smrčkův projekt schválen ministerstvem vnitra a stal se podkladem pro regulační práce na Vltavě a částečně i na Labi od Prahy do Ústí nad Labem. Kvůli vedení kanalizačních staveb na Vltavě přestěhoval Smrček svou rodinu z Karlína do Roztok.

Ing. Smrček navrhl a realizoval také libeňský, karlínský a zčásti i holešovický přístav v Praze, vltavská zdymadla u Klecan, Libčic, Troje, Miřejovic a Vraňan i desetikilometrový laterální kanál Vraňany – Hořín včetně hořínského komorového plavidla. Stavby byly realizovány i z dnešního pohledu v rekordních časech, a to díky Smrčkovým technickým a organizačním schopnostem.¹⁸⁰ Většina těchto staveb navíc probíhala v období, kdy čelil ztrátě první manželky a vlastní těžké nemoci.

Na vlastní náklady vypracoval a v roce 1902 předal ministrovi obchodu obsáhlý generální projekt průplavu Labe – Dněstr obsahující přes 120 plánů, technickou zprávu a odůvodnění vedení trasy po stránce technické, národohospodářské i finanční. Pro překonávání výškových rozdílů navrhoval v té době ještě neobvyklé plavební komory o spádu 10 m. Stavby projektované Ing. Smrčkem se časem staly cílem studijních cest inženýrů z celé Evropy.

Prováděl také dopravní stavby, a to od projektů přes rozpočty a komisionální projednávání až po dozor nad vlastními stavbami. Byly to například okresní a městské silnice včetně opěrných zdí a mostů v Karlíně, Libni, Troji, Roztokách či Klecanech. Vypracoval i plány na ústřední nádraží v Praze, na tunel pod Letnou atd.

Když byla v září 1899 založena česká technika v Brně, byl Ing. Smrček vyzván, aby se na nové škole ucházel o profesuru. To znamenalo rozhodování mezi dosavadním zaměstnáním, kde měl výjimečně dobré postavení a těšil se velké důvěře zaměstnavatele, a možností vrátit se na Moravu a podpořit tady českou věc. Šéf firmy Vojtěch Lanna nechtěl Smrčka ztratit, proto mu nabídl místo ústředního ředitele, které dosud zastávali jen Němci.

179 TMB, PP Antonína Smrčka, kart. 110, i. č. 11.00-101, Osobní tabulka inženýra Antonína Smrčka z 12. 4. 1913, s. 6.

180 Klecanské zdymadlo (červenec 1897 až konec roku 1898), následovaly Libčice (srpen 1898 až duben 1901), Troja (1899 až červenec 1902), Miřejovice (říjen 1900 až 1903) a Vraňany-Hořín (červen 1902 až září 1905).

Obr. 3 Sdružená komorová plavidla v Hoříně 1905. TMB, PP Antonína Smrčka, kart. 134, i. č. 11.00-124/15.

I když mu byla nabízena také profesura na vídeňské technice, Ing. Smrček dal nakonec přednost rodné Moravě a na podzim roku 1902 přijal profesuru vodního stavitelství v Brně. Protože se jednalo o jednu z profesur placených zemí moravskou, musel návrh schválit nejprve Moravský zemský sněm a teprve potom došlo k jmenování vídeňským ministerstvem kultu a vyučování. Dekretem z 31. října 1902 se tak Ing. Smrček stal řádným profesorem vodního stavitelství na C. k. české technické vysoké škole Františka Josefa v Brně.¹⁸¹ Svého učitelského úřadu se ujal ihned, ale na výslovné přání místopředsedy vlády českého Karla hraběte Coudenhovea přitom ještě celý rok dál řídil kanalizační práce na Vltavě – dokud se nenašel a nezpracoval jeho nástupce.¹⁸²

Ve své učitelské funkci vedl přednášky z předmětů zakládání staveb, regulace vodních toků, zásobování vodou, stavby vodních cest, jezů a údolních

181 Jmenován Jeho cís. a král. Apoštol. Veličenstvem nejv. rozhodnutím ze dne 31. 10. 1902 dle dekretu c. k. ministerstva kultu a vyučování čís. 35 004 ze dne 10. 11. 1902, definitivně potvrzen v úřadě učitelském výnosem c. k. ministerstva kultu a vyučování čís. 48171/1905 ze dne 9. 1. 1906. TMB, PP Antonína Smrčka, kart. 110, i. č. 11.00-101, Osobní tabulka inženýra Antonína Smrčka z 12. 4. 1913, s. 1.

182 ZAVADIL, Jan. O životě a díle profesora Ing. Antonína Smrčka, s. 194.

Obr. 4 Na kongresu v USA 1912. Rodinný archiv paní Olgy Tiché.

nádrží a využití vodních sil. Protože začal budovat Ústav vodního stavitelství prakticky z ničeho, musel vynaložit mnoho úsilí na vypracování přednášek, písemných a grafických pomůcek a pro potřeby ústavu použil značnou část vlastní knihovny a projektových plánů.¹⁸³

Za svého pedagogického působení na české technice v Brně zde prof. Smrček podle pražského vzoru zavedl každoroční vědecké exkurze s posluchači na vodní i jiné inženýrské stavby doma i v cizině. Přehled o nejčerstvějších novinkách v oboru považoval totiž za nezbytnost. Sám podnikal, většinou na vlastní náklady, už od roku 1882 (tedy ještě jako student) každoročně delší studijní cesty po celém Rakousku-Uhersku, Německu, Francii, Belgii, Nizozemí, Itálii a dalších státech. Spojení se světovým vývojem svého oboru udržoval prof. Smrček také zasvěcenou účastí na mezinárodních plavebních a energetických konferencích v Evropě, Americe i Africe.¹⁸⁴

183 URBÁNKOVÁ, Naděžda. Profesor Ing. Antonín Smrček – stavitel, výzkumník, učitel, politik, s. 178.

184 Tamtéž. Kromě jiných se zúčastnil např. kongresů v Miláně 1905, Petrohradu 1908, Filadelfii 1912, Londýně 1923, Káhiře 1926 či v Benátkách 1931.

Od roku 1903 byl předsedou komise pro II. státní zkoušku v oboru stavebního inženýrství. Později se jako poslanec zasazoval o rozšíření české techniky v Brně o pět dalších odborů i o zahájení výstavby školních budov, schválených již roku 1905 i přes odpor brněnských Němců ovládajících radnici. Byl to právě prof. Smrček, kdo 18. července 1907 osobně prosadil u ministra financí Korytowského podepsání aktu o zadání stavby budovy pro českou techniku v Brně na Veveří 95.¹⁸⁵

Pro školní rok 1913–1914 byl prof. Smrček zvolen rektorem. Za jeho působení v této funkci byla zahájena také výstavba chemického pavilonu na Žižkově ulici. Ve stejné době docílil i schválení výstavby vodní laboratoře. V červnu 1914 však proti sobě nebezpečně popudil německé šovinisty, když jako rektor povolil ubytování tisícovky slovanských sokolů v budově české techniky během Sokolského sletu konaného v Brně¹⁸⁶ a svými národnostními požadavky při následném zabránění budov techniky pro potřeby Červeného kříže.

Smrčkovým počinem evropského významu bylo vybudování hydrotechnické laboratoře při české technice v Brně. Téma vodních laboratoří ho zaujalo dlouho před přijetím profesorského místa. Během své praxe dobře poznal, jak obtížné je navrhnout správný tvar a velikost různých vodních staveb. Proto už při budování vltavské vodní cesty začal experimentovat s vodním žlábkem, který si v roce 1896 postavil na Korunním ostrově v Praze. Hned po příchodu do Brna začal usilovat o vybudování laboratoře pro vědeckou práci i pro výuku.

Plány na její výstavbu vypracoval prof. Ing. Smrček za pomoci inženýrů Karla Kostky, Čenka Vorla a Františka Okáče. Šlo o první laboratoř tohoto druhu v celém Rakousku-Uhersku, technika ve Vídni ani německé techniky v Praze a Brně podobná pracoviště neměly. Navíc někteří činitelé považovali laboratorní pokusy za neúčelné hraní. To všechno dohromady vedlo roku 1903 k odmítnutí Smrčkovy žádosti o finance na laboratoř. Prof. Smrček pochopil, že boj o laboratoř bude dlouhý, proto si na chodbě svého ústavu zařídil alespoň provizorní hydraulický žlábek 250 cm dlouhý, 75 cm široký a 15 cm hluboký. Vodu do něj přiváděl z vodovodu a zachycoval do velké nádoby. Mohl tak alespoň v omezené míře a na malých modelech demonstrovat studentům účinky proudící vody na dno, břehy a objekty postavené v korytě.

„Vodní pokusnictví v přírodě vyžaduje (...) velikého nákladu a tak dlouhého času, že zřídka kdy může jednotlivec poznatků při tom získaných plně využít pro odborné, vědecké jich zpracování. Byla proto snaha napodobit to, co se děje v přírodě, v měřítku menším, pohodlnějším – na modelu – a opakovatí výjev určitého pohybu vodního několikrát za sebou, aby oko

---

185 SMRČEK, Miroslav: *Antonín Smrček – Život a dílo*, s. 9.

186 Tamtéž. Sokolský slet v Brně (konkrétně v tehdy ještě samostatném Králově Poli) se konal ve dnech 17.–29. 6. 1914, s hlavními akcemi plánovanými na poslední tři dny. 28. 6. byl slet po ohlášení atentátu na následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este přerušen.

Obr. 5 Exkurze se studenty 1928, Veltrusy. Rodinný archiv paní Olgy Tiché.

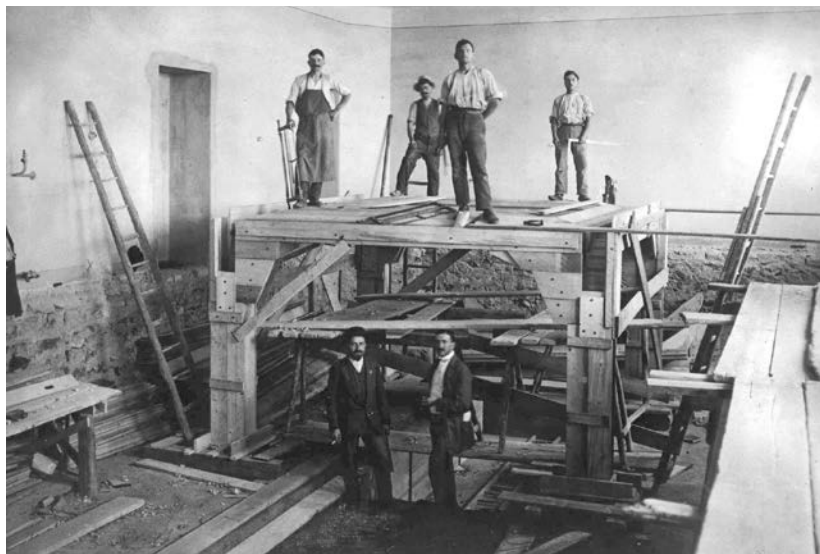
pozorovatele se zbystřilo a dovedlo postřehnouti, čeho třeba určitě znáti a co v případě zraku snadno unikne, zejména tehdy, opakuje-li se dotčným výjev pouze v delších, nepravidelných intervalech. V zájmu jak vědy, tak praxe je nezbytno, aby se o pohybu vody a jejím účinku na vodní stavby a konstrukce konaly systematické pokusy srovnávací v pokusných ústavech čili laboratořích vodních, tak aby se seznal a našel naprosto bezpečný, spolehlivý zákon podobnosti mezi modelem a skutečností...“¹⁸⁷

V roce 1904 byla vypsána soutěž na lodní zdvihadlo pro kanál Dunaj – Odra u Újezda. Pokusné zdvihadlo mělo být postaveno, ačkoliv o průplavu ještě nebylo definitivně rozhodnuto. Profesor Smrček v roce 1906 podal na žádost ministerského předsedy Paula Gautsche posudek o bezúčelnosti této stavby. Tehdy mu ministr financí slíbil, že pokud se mu podaří zamítavé stanovisko obhájit, má u něho úvěr do výše ušetřených nákladů.

Po schválení posudku požádal prof. Smrček s odvoláním na daný slib o částku, potřebnou k vybudování laboratoře. Jako říšský poslanec se obrátil i na ministra kultu a vyučování hraběte Stürghka a 15. února 1912 dosáhl schválení alespoň minimálních finančních prostředků.¹⁸⁸ S budováním laboratoře se

187 TMB, PP Antonína Smrčka, kart. 128, i. č. 11.00-115/84, SMRČEK, Antonín: Laboratoř vodních staveb při České vysoké škole technické v Brně. Praha: vl. nákl., 1923. Zvl. otisk: *Zprávy veřejné služby technické*, 5(1–3), 8.

188 SMRČEK, Miroslav: *Antonín Smrček – Život a dílo*, s. 12.

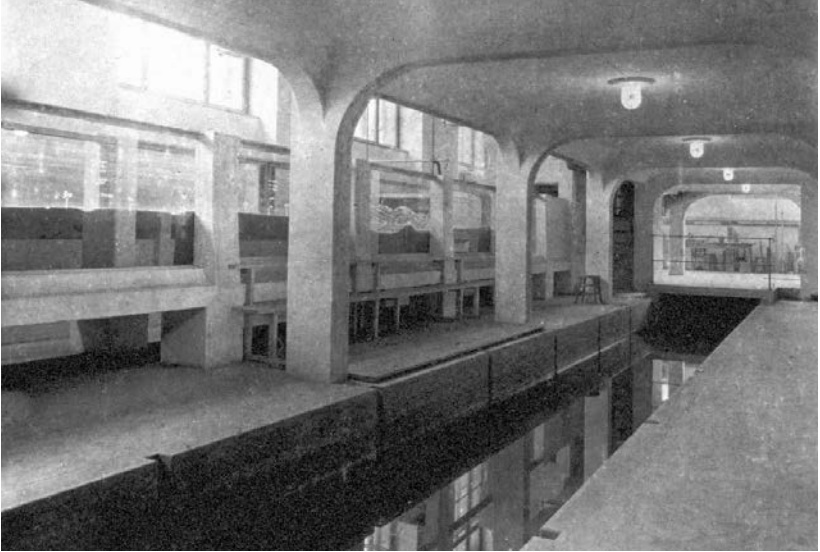
Obr. 6 Výstavba laboratoře 11. 7. 1914, část betonového žlabu. TMB, PP Antonína Smrčka, kart. 109, i. č. 11.00-126.

začalo v květnu 1914 ve dvou sklepních místnostech v novostavbě techniky na ulici Veveří 95. Bohužel vypuknutí první světové války záhy přineslo stavební zákaz. Prof. Smrček zákaz obešel použitím vlastních prostředků a ve stavbě laboratoře pokračoval. V lednu 1917 mohl začít s prvními pokusy – aktuálním výzkumem příčin protržení zemní hráze na Bílé Desné v Čechách.¹⁸⁹ Teprve v roce 1919 ale byla laboratoř zcela dokončena namontováním čerpadel a dalšího kovového vybavení a mohly začít pokusy s proudící vodou.

Prof. Smrčkem založená laboratoř se stala jednou z prvních a nejvýznamnějších výzkumných hydrotechnických laboratoří ve střední Evropě. Odtud vyšly Smrčkovy známé pokusy s přepadem přes jezové koruny, s vymíláním podjezí, s násoskami, s přepadem přes rozestavěné přehrady atd. Zde konal zkoušky pro ministerstvo veřejných prací a ministerstvo zemědělství, pro zemské výbory a stavební úřady, ale také pro zájemce ze zahraničí – například laboratorní zkoušky zabezpečení francouzské údolní přehrady Pizançon či pokusy s násoskami amerického inženýra J. R. Freemana. Ve spolupráci s Masarykovou akademií práce pořídil prof. Smrček dokumentární fotografie a filmy o průběhu

¹⁸⁹ Ke katastrofálnímu protržení necelý rok staré sypané hráze na řece Bílá Desná v Jizerských horách došlo v pondělí 18. 9. 1916. Kromě obrovských materiálních škod přišlo o život více než 60 lidí (údaje se pohybují mezi 62 a 65 osobami).

Obr. 7 Hotová vodní laboratoř 1919. TMB, PP Antonína Smrčka, kart. 109, i. č. 11.00-126.

pokusů a tyto materiály pak s úspěchem využíval při svých přednáškách doma i v zahraničí. Velký ohlas měla také zde vzniklá Expozice živé vody na Výstavě soudobé kultury v Brně v roce 1928. Až do roku 1930, kdy byly vybudovány hydraulické laboratoře Státního hydrologického ústavu Tomáše G. Masaryka v Praze s přednostou Ing. Čeňkem Vorlem, byla brněnská laboratoř jediným zařízením svého druhu v ČSR. Byla v ní zkoumána většina větších vodních staveb v republice i stavby zahraniční.¹⁹⁰

Prof. Smrček byl autorem obdivuhodného počtu rozsáhlých i menších projektů. Z těch nejvýznamnějších to byl např. projekt labsko-dněsterského průplavu se spojkami k Dunaji a Odře a s připojením k Brnu, Olomouci, Prostějovu, Opavě a Krakovu; generální projekt tří variant přerovsko-pardubického průplavu a přerovského přístavu; pět variant průplavu Moravská Ostrava – Kozlů nad Odrou (město v Horním Slezsku, dnes v Opolském vojvodství, na soutoku řek Odry a Klodnice), projekt průplavu Plzeň – Řezno; průplav Svratka – Sázava; návrh na průplavní spojení Váhu a Moravy přes Vlárů, ale také projekty mezinárodního dosahu jako např. projekt úpravy dunajských kataraktů od Moldavy po Železná vrata, projekt Wilsonovy přehrady v USA atd.

¹⁹⁰ URBÁNKOVÁ, Naděžda. Profesor Ing. Antonín Smrček – stavitel, výzkumník, učitel, politik, s. 179.

Díky Smrčkově pověsti na slovo vzatého odborníka mu byly mnoha institucemi a organizacemi nabízeny posty konzultanta či znalce. Byl například technickým znalcem Moravské průplavní rady v Brně, konzultantem při C. k. ředitelství pro stavbu vodních cest ve Vídni, členem poradního sboru C. k. technického pokusného úřadu ve Vídni, kurátorem zemského Františkova muzea v Brně, stálým znalcem C. k. zemského soudu v Brně a krajského soudu v Uherském Hradišti, technickým expertem při pražském místodržitelství, rakouském ministerstvu veřejných prací a rakouském ministerstvu obchodu i při Komisi pro kanalizování Vltavy a Labe v Čechách, technickým poradcem Městské rady král. hl. města Prahy a Městské rady v Kolíně.¹⁹¹ Jako stálý technický expert moravského zemského výboru se podílel na stavbách Luhačovické, Plumlovské, Vranovské a Kníničské přehrady. Vypracoval také zásadní posudek tzv. „Vysokých Štěchovic“, v němž z bezpečnostních důvodů zamítl stavbu sedmdesátimetrové sypané hráze a doporučil stavbu betonové přehrady.

Vedle spolupráce s odborníky věnoval prof. Smrček hodně času také osvětové činnosti pro širší veřejnost. Už od roku 1888 často přednášel ve Spolku architektů a inženýrů v Praze a ve své veřejné činnosti pokračoval i na Moravě, kde chtěl vzbudit zájem laické veřejnosti o vodohospodářské a dopravní otázky. Poukazoval na možnosti, jak zlepšit síť silnic a železnic i jak upravit vodní toky ve prospěch zemědělství i průmyslu. Zvláštní pozornost věnoval úpravě řek Moravy a Dyje, zřízení meliorační kostry v jejich údolích, výstavbě přehrad k zadržení záplavových vod a využití vodní síly pro výrobu elektřiny.

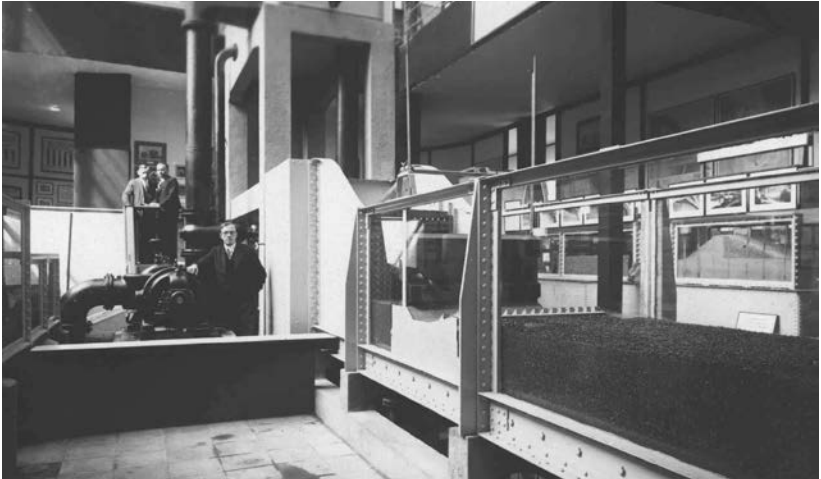
Kromě veřejných přednášek působil prof. Smrček také svou rozsáhlou a fundovanou publikační činností, čítající okolo 300 titulů, a to nejen v jazyce českém, ale také v němčině, francouzštině a v anglických překladech. Publikovat začal již v roce 1885 pod pseudonymem Sapin,¹⁹² a to v *Národních listech*. V letech 1888–1889 byl odpovědným, ale nehonorovaným redaktorem *Technických listů* v Praze, podílel se na tvorbě hesel do *Ottova slovníku naučného*, také své přednášky a tabulky k nim vydal tiskem atd.¹⁹³

Prof. Ing. Antonín Smrček byl nejen vynikající odborník, ale také obětavý veřejný činitel a později i odpovědný český politik. O tom svědčí i jeho práce v celé řadě zájmových organizací, například byl členem a od roku 1913 předsedou Moravského říčního a průplavního spolku v Přerově, členem vědecké rady Masarykovy akademie práce, místopředsedou Melioračního svazu pro Moravu, místopředsedou Středoevropského ústavu ku podpoře hospodářského

191 TMB, PP Antonína Smrčka, kart. 110, i. č. 11.00-101, Osobní tabulka inženýra Antonína Smrčka z 12. 4. 1913, s. 1–2.

192 Sapin = Smrček Antonín posluchač inženýrství

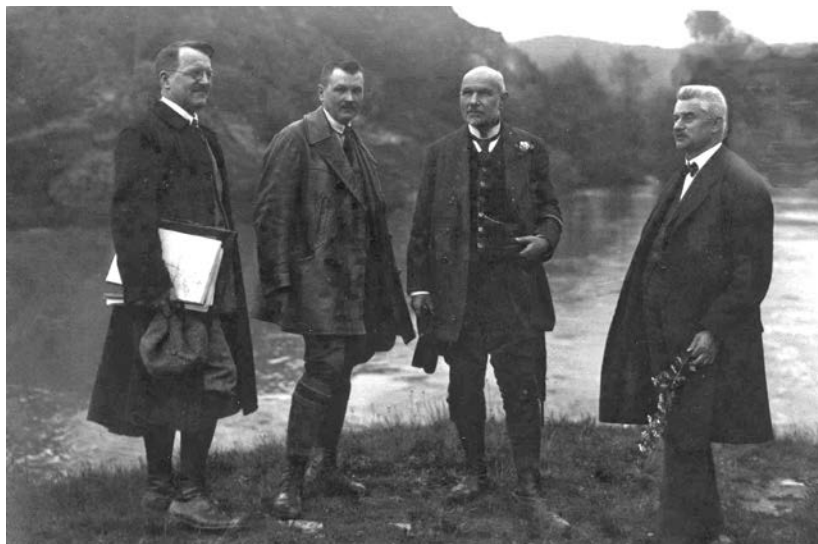
193 URBÁNKOVÁ, Naděžda, Profesor Ing. Antonín Smrček – stavitel, výzkumník, učitel, politik, s. 182.

Obr. 8 Expozice Živá voda na výstavě v Brně 1928 – malý hydraulický žlab. TMB, PP Antonína Smrčka, kart. 134, i. č. 11.00-124.

Obr. 9 Na staveništi Vranovské přehrady 2. 8. 1927. TMB, PP Antonína Smrčka, kart. 134, i. č. 11.00-124/47.

Obr. 10 Na budoucím staveništi Kníničské přehrady. TMB, PP Antonína Smrčka, kart. 134, i. č. 11.00-124/17.

a kulturního sblížení v Brně, a v letech 1911–1912 dokonce prezidentem elektrické dráhy Matulji–Opatija–Lovran.¹⁹⁴ Osvětová činnost byla jednou z příčin toho, že v roce 1906 byl prof. Smrčkovi nabídnut mandát do Moravského zemského sněmu. Kandidoval v 5. (všeobecné) volební kurii na Slovácku, ale zvolen byl v užší volbě v Olomouci jako společný poslanec národních stran. Roku 1913 byl do Moravského zemského sněmu zvolen znovu, tentokrát jako kandidát lidové pokrokové strany.

V roce 1907 a znovu pak v roce 1912 se stal i poslancem Říšské rady. Zde byl členem Českého klubu a později Klubu neodvislých poslanců, jehož předsdou byl tehdy poslanec Tomáš Garrigue Masaryk.

Na obou postech působil prof. Smrček jako znalec a zastánce hospodářských i kulturních potřeb českých zemí, zejména tehdy zanedbávané Moravy. Po zkušenostech s velkými záplavami navrhl zavedení varovné služby pro případ povodní na moravských řekách, jako referent ve školských záležitostech se zasloužil o rozšíření brněnské české techniky o odbory zemědělský, architektury, chemický, elektrotechnický a všeobecný i o novostavbu této vysoké školy na

194 Profesor Ing. Antonín Smrček sedmdesátníkem, s. 401.

ulici Veveří 95, která byla slavnostně otevřena 25. listopadu 1911.¹⁹⁵ Předložil také návrh na upravení platu profesorů, asistentů a konstruktérů vysokých škol technických a na zřízení státních stipendií na české technice v Brně. Byl také první, kdo navrhl ministrovi kultu a vyučování ve Vídni přípuštění žen jako mimořádných i řádných posluchaček na vysoké technické školy. Během první světové války mu hrozilo zatčení za energickou obhajobu tzv. kyjovských vlastizrádců,¹⁹⁶ kteří i díky jeho intervenci u ministerského předsedy Stürgghka, ministra zeměbrany Georgiho a ministra vnitra Heinolda unikli trestům smrti.

Obr. 11 Mezispojenecká dunajská komise v Paříži 1920. Prof. Smrček druhý sedící zprava. TMB, PP Antonína Smrčka, kart. 134, i. č. 11.00-125/6.

195 SMRČEK, Miroslav: *Antonín Smrček – Život a dílo*, s. 9.

196 Ve druhé polovině roku 1914 se v Kyjově objevily letáky s provoláním k českému národu, jejichž opisování a rozšiřování se trestalo jako velezrada. Na udání byli 10. 12. zatčeni všichni, kteří přišli s letáky do styku. Sedm občanů bylo obžalováno ze zločinu velezrady a odsouzeno k trestům smrti. Až po intervencích poslanců jim byly tresty zmírněny na dlouholeté žaláře. Viz POKORNÁ, Blanka. *Historie Kyjova*. In: *Kyjov*. [online]. Kyjov: Město Kyjov, 2011. [cit. 12. 4. 2023].

Obr. 12 Prof. Smrček s řádem Polonia restituta, 1931.
Rodinný archiv paní Olgy Tiché.

Prof. Smrček se podílel i na přípravách vzniku samostatného československého státu, a to na celostátní úrovni i ve svých volebních okresech – na Břeclavsku, Kyjovsku a Uherskohradištsku. Po vzniku republiky spolupracoval na přípravách materiálů pro obhajobu československých požadavků na mírových jednáních v Paříži a v roce 1919 byl vládou jmenován delegátem ČSR v Mezinárodní dunajské komisi, kde působil až do roku 1938 (od roku 1930 jako zástupce hlavního československého delegáta).¹⁹⁷

Svou bohatou odbornou činnost neuzavřel odchodem do penze v roce 1930, ale laboratoř vedl až do podzimu 1933 a dále přednášel jako čestný profesor. Dokonce i po 2. světové válce po znovuotevření vysokých škol v úctyhodném věku

86 let přednášel pro studenty vodního hospodářství na různá zajímavá témata, například o bombardování přehrad za války a jeho důsledcích. Celý profesní život také udržoval četné osobní i písemné kontakty s kolegy po celém světě – namátkou třeba se zakladatelem vodní laboratoře v Petrohradě prof. Timonovem, prof. Rehbockem z Karlsruhe, prof. Engelsem z Drážďan, prof. Matakiewiczem ze Lvova, prof. Czerwinskim z Krakova, Ing. J. R. Freemanem z USA a mnoha dalšími.¹⁹⁸

197 URBÁNKOVÁ, Naděžda. Profesor Ing. Antonín Smrček – stavitel, výzkumník, učitel, politik, s. 183.

198 Viz TMB, PP Antonína Smrčka, kart. 111, i. č. 11.00-105, Zahraniční korespondence.

Za veřejnou a odbornou činnost se prof. Smrčkovi dostalo mnoha uznání. Zřejmě nejvýznamnějším z nich bylo jmenování členem-korespondentem Akademie nauk technických ve Varšavě v roce 1923 a v lednu 1931 udělení tehdy nejvyššího polského vyznamenání – Rytířského komanderského řádu Polonia restituta prezidentem Polské republiky.¹⁹⁹

Obr. 13 Prof. Smrček při projevu na promoci čestným doktorem, 1948. Rodinný archiv paní Olgy Tiché.

Jako výraz uznání odborných i pedagogických kvalit udělila profesoru Smrčkovi Vysoká škola technická Dr. Edvarda Beneše v Brně 31. ledna 1948 za zásluhy o školu a vědu titul Doktor technických věd honoris causa.

Prof. Ing. Antonín Smrček, dr. h. c., zemřel ve spánku 17. února 1951 ve věku 91 let.

Písemná pozůstalost této nepřehlédnutelné osobnosti českého technického i politického života v rozsahu 32 kartenů je součástí sbírek Technického muzea v Brně. Materiály získalo muzeum během let 1978–1991 darem převážně od Ing. Miroslava Smrčka, prof. Dr. Ing. Miroslava Druckmüllera a paní Olgy Tiché. Fond je zpracován včetně inventáře. Další zajímavé informace lze najít v Archivu Vysokého učení technického v Brně ve fondu Osobní spisy zaměstnanců a Sbírcce biografických dokumentů.

¹⁹⁹ Meziválečný polský prezident Ignacy Mościcki (1. 12. 1867 – 2. 10. 1946) pocházel ze šlechtické rodiny a byl také absolventem techniky.

Prameny:

AVUT v Brně, fond Osobní spisy zaměstnanců, kart. S 5, Smrček Antonín.

AVUT v Brně, Sběrka biografických dokumentů, Smrček Antonín.

Osobní archiv a vzpomínky paní PhDr. Olgy Tiché, vnučky Antonína Smrčka. Paní Tichá je dcerou Marie Boženy Smrčkové, provdané Maderové (17. 12. 1902 – 14. 2. 1986). Poznámky z rozhovorů byly pořizeny v listopadu a prosinci 2009 v Lulči u Vyškova.

TMB, fond Písemná pozůstalost Antonína Smrčka.

Digitalizované prameny:

MZA v Brně, E 67 Sběrka matrik, Brodek u Prostějova, Matrika narozených 1849-1875 [online], č. knihy 8786, strana 63, druhý záznam shora. [cit. 11. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/5512?image=216000010-000253-003375-000000-008786-000000-AP-B11379-00320.jp2>

Literatura:

JEŽDÍK, Theodor. Profesor Ing. dr. h. c. Antonín Smrček devadesátníkem. *Věstník Masarykovy akademie práce*, 1949, **16**(2–4), 84–89.

KRATOCHVÍL, Jiří – MALEŇÁK, Jaroslav – STARA, Vlastimil. *Historie Ústavu vodních staveb*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2004. Práce a studie Ústavu vodních staveb FAST VUT v Brně, sešit 5. ISBN 80-7204-355-2.

KRATOCHVÍL, Stanislav. Stoleté výročí narozenin prof. Ing. dr. h. c. Ant. Smrčka. *Sborník Vysokého učení technického v Brně*, 1959, (3–4), 355–356.

Prof. Ing. Antonín Smrček. In: BLATNÁ, Alžběta – VÁGNER, Radek (eds.). *Profesoři VUT v Brně 1899–1918*. Brno: VUTIUM, 2019, s. 192–196. ISBN 978-80-214-5736-2.

Profesor Ing. Antonín Smrček sedmdesátníkem. *Časopis československých inženýrů – Technický obzor*, 1929, **37**(22), 395–401.

Prof. Ing. Antonín Smrček, přední československý průkopník vodohospodářský, sedmdesátníkem. *Věstník pro vodní hospodářství*, 1929, **8**(11), 191–204.

SMRČEK, Miroslav. *Antonín Smrček – Život a dílo*. Brno: Vysoké učení technické v Brně, [1992]. ISBN 80-214-0392-6.

URBÁNKOVÁ, Naděžda. Profesor Ing. Antonín Smrček – stavitel, výzkumník, učitel, politik. In: ČAPKA, František – SLABOTÍNSKÝ, Radek – STÖHROVÁ, Pavla (eds.). *Průmysl, technika a exaktní vědy na Moravě a ve Slezsku. Vybrané kapitoly z 19. a 20. století*. Brno: Technické muzeum v Brně, 2014, s. 176–186. Acta Musei technici Brunensis, sv. 6. ISBN 978-80-87896-12-9.

ZAVADIL, Jan: O životě a díle profesora Ing. Antonína Smrčka. *Věstník pro vodní hospodářství*, 1929, **8**(11), 192–201.

Elektronické zdroje:

Antonie Smrčková [*24. 6. 1905 Brno]. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004. Aktualizováno 1. 12. 2020, [cit. 11. 4. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=12447

Antonín Smrček světový odborník v oboru vodních staveb a hydromechanika, vysokoškolský pedagog. In: *Magistrát města Brna – O Brně – Slavné osobnosti*. [online]. Brno: Statutární město Brno, © 2023. [cit. 11. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.brno.cz/w/antonin-smrcek>

- Antonín Smrček ml. [*2. 12. 1890 Praha-Karlín]. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004. Aktualizováno 1. 12. 2020, [cit. 11. 4. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=12441
- Božena Rosíková [roz. Smrčková, *18. 2. 1896 Praha]. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004. Aktualizováno 1. 12. 2020, [cit. 11. 4. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=12445
- Božena Smrčková [roz. Kučínová, 1865–1898]. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004. Aktualizováno 1. 12. 2020, [cit. 11. 4. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=12443
- Božena Smrčková [roz. Vejříková, ovdovělá Kůsová, 15. 8. 1872 – 19. 7. 1953]. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004. Aktualizováno 1. 12. 2020, [cit. 11. 4. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=12442
- Ing. František Smrček [*14. 11. 1891 Praha-Karlín]. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004. Aktualizováno 1. 12. 2020, [cit. 11. 4. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=12444
- Ing. Jaroslav Smrček [*18. 12. 1911 Brno]. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004. Aktualizováno 1. 12. 2020, [cit. 11. 4. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=12449
- Ing. Jiří Smrček [30. 12. 1906 Brno – 13. 6. 1987 Brno]. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004. Aktualizováno 6. 12. 2020, [cit. 11. 4. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2702
- Ing. Ladislav Smrček [18. 12. 1911 Brno – 27. 1. 2000]. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004. Aktualizováno 8. 6. 2014, [cit. 11. 4. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=12448
- Marie Smrčková [17. 12. 1902 Praha – 1986]. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004. Aktualizováno 1. 12. 2020, [cit. 11. 4. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=12446
- Marie Terezie Smrčková [1901–1902]. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004. Aktualizováno 1. 12. 2020, [cit. 11. 4. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=18925
- POKORNÁ, Blanka. Historie Kyjova. In: *Kyjov*. [online]. Kyjov: Město Kyjov, 2011. [cit. 12. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.mestokyjov.cz/historie-kyjova/ms-32256/p1=32256>
- Prof. Ing. Antonín Smrček, dr. h. c. In: *Vysoké učení technické, Fakulta stavební, Ústav vodních staveb* [online]. Brno: [b. d.]. [cit. 11. 4. 2023]. Dostupné z: <https://vst.fce.vutbr.cz/cs/zamestnanci/vyznamne-osobnosti/prof-ing-antonin-smrcek-dr-h-c/>
- Prof. Ing. dr. h. c. Antonín Smrček, dr. h. c. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004. Aktualizováno 12. 10. 2020, [cit. 11. 4. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2198

Prof. PhDr. JOSEF SUMEC, dr. h. c. (1867–1934)

český elektrotechnik světového formátu, tvůrce elektrotechnické terminologie a metodologie, vynálezce, odborník na akustiku a vysokoškolský pedagog

Josef Sumec se narodil 26. srpna 1867 v Žalkovicích u Kroměříže do rodiny malorolníka Pavla Sumce a jeho ženy Florentiny, rozené Markové. Měl čtyři sourozence,²⁰⁰ tři z nich však brzy zemřeli, zůstala jen sestra Rafaela. Když otec následkem úrazu v roce 1873 předčasně zemřel a matka se podruhé provdala,²⁰¹ přibyla Josefovi nevlastní sestra Marie.

Protože byl Josef od kolébky určen pro kněžskou dráhu,²⁰² odešel po dokončení jednotřídky v Žalkovicích na arcibiskupské gymnázium v Kroměříži. Po maturitě v roce 1886 začal na přání své matky studovat bohosloví v Olomouci. Po roce přešel na Universitas Gregoriana v Římě, kde za další čtyři léta ukončil studia doktorátem filozofie. Jako výraz úcty k otčímovi Josefu Stokláskovi se vzdal svého dědického podílu na hospodářství ve prospěch nevlastní sestry

---

200 Florentina Sumcová, rozená Marková, (4. 5. 1843 – 1907) měla s prvním manželem Pavlem Sumcem (29. 12. 1836 – 12. 5. 1873) děti Josefu (2. 5. 1862 – ?), Františka (31. 12. 1863 – 11. 11. 1872), Josefa (26. 8. 1867 – 9. 7. 1934), Methoda (18. 11. 1871 – 12. 9. 1872) a Rafaelu (13. 10. 1873 – 1906). MZA v Brně, E 67 Sběrka matrik, Matrika oddaných Rymice 1850–1878, [online], ŘK církev, č. knihy 8377, folio 38 [cit. 25. 5. 2023] a MZA v Brně, E 67 Sběrka matrik, Matrika narozených Žalkovice 1862–1900, [online], ŘK církev, kniha č. 8602, folio 1, 7, 18, 34 a 42 [cit. 25. 5. 2023].

201 Druhým manželem Florentiny Sumcové se 8. 2. 1876 stal Josef Stoklásek, s nímž měla děti Leonarda (28. 10. 1876 – 26. 5. 1877), Antona (17. 1. 1878 – 16. 2. 1881) a Marii (26. 9. 1879 – 1916). Dospělosti se vedle Josefa dožily už jen Rafaela a Marie. MZA v Brně, E 67 Sběrka matrik, Matrika oddaných Žalkovice 1785–1899, [online], ŘK církev, č. knihy 8605, s. 161, [cit. 25. 5. 2023] a MZA v Brně, E 67 Sběrka matrik, Matrika narozených Žalkovice 1862–1900, [online], ŘK církev, kniha č. 8602, folio 57, 64 a 72, [cit. 25. 5. 2023].

202 V matrice je uveden jako Josef Calas, což zřejmě značí Kalasánský. Sv. Josef Kalasánský (1557–1648) byl španělský římskokatolický kněz, zakladatel piaristického řádu, svatořečený v roce 1747. MZA v Brně, E 67 Sběrka matrik, Matrika narozených Žalkovice 1862–1900, [online], ŘK církev, kniha č. 8602, folio 18, [cit. 25. 5. 2023].

Obr. 1 Josef Sumec jako seminarista v Olomouci. TMB, PP Josefa Sumce, kart. 14, i. č. 14.00-94/1.

Obr. 2 Josef Sumec jako jednoroční dobrovolník. TMB, PP Josefa Sumce, kart. 14, i. č. 14.00-94/2.

Marie. Rodina počítala s tím, že jej služba církvi dostatečně zabezpečí. V roce 1891²⁰³ se však Josef Sumec rozhodl kněžské povolání opustit, protože dospěl k názoru, že nenaplní jeho touhu po pravdě. Tento krok rodinu velmi roztrpčil a narušil vzájemné vztahy.

Poté, co si u 28. pluku v Praze odbyl roční vojenskou službu, se Josef Sumec zapsal na Filozofickou fakultu C. k. Karlo-Ferdinandovy univerzity, aby tu v letech 1892–1895 vystudoval matematiku a fyziku. Od školního roku 1893–1894 si přivydělával jako druhý asistent fyzikálního ústavu u profesora Vincence (Čeňka) Strouhala spolu s Vladimírem Novákem. Už tady se projevila Sumcova vynalézavost při překonávání praktických obtíží plynoucích z nedostatečné vybavenosti fyzikální laboratoře sídlící tehdy v areálu Klementina.

Na jaře 1895 požádal prof. Strouhala jeho kolega a přítel, ředitel elektrotechnického ústavu v Darmstadt, profesor Erasmus Kittler, aby mu doporučil vhodného asistenta. Volba nakonec padla na Josefa Sumce, mimo jiné i pro jeho dobrou znalost němčiny. Půlroční pobyt v Darmstadt rozhodl o Sumcově dalším profesním zaměření na elektrotechniku. Profesor Kittler ocenil Sumcovu vynalézavost a badatelskou zručnost a snažil se jej přimět k habilitaci. Sumec však

203 Tamtéž. U záznamu v matrice narozených je dokonce pozdější poznámka: „Farní úřad na Starém Brně 2. 1. 1917, dle městské rady v Brně dne 31. 10. 1916 oznámil svůj výstup z církve ř. katol.“ Také v osobním výkazu pro brněnskou techniku uváděl J. Sumec v kolonce náboženství „žádné (bez konfese)“. AVUT v Brně, fond Osobní spisy zaměstnanců, kart. S 10, Sumec Josef, Osobní tabulka/výkaz.

byl zapřísáhlým nepřítelem zkoušek a navíc jeho finanční prostředky byly vyčerpány.

Rád tedy přijal nabídku brněnské elektrotechnické firmy Bartelmus, Donát & spol. a 1. dubna 1896 nastoupil na místo vedoucího jejich zkušební laboratoře, později se zde stal „šéfelektrikem“.²⁰⁴ Práce v továrně vyžadovala řešení důležitých praktických úkolů, a ovlivnila tak i zaměření pozdější Sumcovy vědecké práce. Vedoucí místo ho vedlo k samostatnému rozhodování a řešení problémů a naučilo ho i odpovědnosti, často až úzkostlivé. Neomezoval se pouze na teoretické navrhování a výpočet elektrických strojů, ale diskutoval o konkrétním řešení i s pracovníky přímo v provozu. Za sedm a půl roku tu získal rozsáhlou praxi v různých oblastech elektrotechnického průmyslu. Stálé místo mu také umožnilo založit rodinu.

Dne 23. listopadu 1896 uzavřel Josef Sumec v kostele sv. Tomáše v Brně manželství s Hortensíí Woneschovou (narozena 9. srpna 1878).²⁰⁵ Manželé Sumcovi bydleli ve Špilberské ulici č. 4 v Brně, kde se jim 25. října 1899 narodila první dcera Karla a 30. listopadu 1900 druhorozená Ludmila.

Na přelomu 19. a 20. století probíhal intenzivní rozvoj silnoproudého elektrotechnického průmyslu, zejména výroby točivých i netočivých elektrických strojů a také rozvodných soustav elektrické energie. Tento boom se však potýkal s typickými nedostatky nových oborů – nevyjasněností pojmů, vycházením z rozdílných, nahodile získávaných empirických poznatků a snahou vysvětlit zákonitosti elektrických jevů pomocí složitých matematických konstrukcí. Sumcovým profesním cílem

Obr. 3 Manželé Hortensie a Josef Sumcovi.
TMB, PP Josefa Sumce, kart. 14, i. č. 14.00-94/4.

204 NOVÁK, Vladimír. *Josef K. Sumec*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1935, s. 8–9.

205 Ke sňatku 29letého Sumce a 18leté Hortensie, dcery c. k. berního úředníka v Brně Františka Wonesche, musel dát otec souhlas před svědky, protože nevěsta byla podle tehdejších zákonů ještě nezletilá. Svědky byli c. k. úč. offic. Karel Wonesch a Čeněk Prahla, inženýr u firmy Bartelmus v Brně.
MZA v Brně, E 67 Sběrka matrik, Matrika oddaných, Brno – sv. Tomáš 1894–1899, [online], ŘK církev, kniha č. 17032, pag. 280, [cit. 25. 5. 2023].

bylo vnést do rodícího se oboru empiricky dostatečně podložená a teoreticky jasně a srozumitelně formulovaná pravidla.

Své poznatky z praxe postavené na promyšlený teoretický základ začal publikovat už roku 1898. Jeho první práce *Zur Berechnung elektrischer Maschinen*²⁰⁶ vznikla vlastně jako „metodický“ návod pro začátečníky k výpočtům potřebným pro stavbu elektrických strojů. Sumec přitom vycházel z předem jasně vymezených pojmů a platných fyzikálních zákonů, zvolil jednoduchý způsob odvození a pomohl si názornou geometrickou konstrukcí. Později prohloubil teorii elektrických strojů osvětlením vztahu mezi jejich rozměry a výkonností. Díky svému neotřelému přístupu k řešení úkolů dokázal již roku 1900, tři roky po vynálezu trojfázového asynchronního motoru, naprojektovat pro firmu Bartelmus, Donát a spol. první dobré indukční motory.²⁰⁷

Sumcovo předchozí vzdělání a praxe – asistentura fyziky u profesora Strouhala a elektrotechniky u profesora Kittlera, práce ředitele laboratoří a šéfelektrika ve firmě Bartelmus, Donát a spol. mu daly skvělý základ pro jeho pozdější vědeckou práci.

Jako odborník i jako člověk byl Josef Sumec u svých spolupracovníků a podřízených velmi vážený. O tom svědčí i skutečnost, že mu bylo nabídnuto, aby pro strojní odbor C. k. české vysoké školy technické Františka Josefa v Brně přednášel obecnou a speciální elektrotechniku, jejímž mimořádným profesorem byl ministerstvem kultu a vzdělávání jmenován 14. října 1902.²⁰⁸ Ve stejné době nastoupil na školu jako profesor také Sumcův přítel z mládí PhDr. Vladimír Novák (1869–1944).

Radost z posunu v kariéře kalila prof. Sumcovi smutná rodinná situace – mladá paní Sumcová brzy po narození druhé dcery koncem roku 1900 onemocněla tuberkulózou a přes veškerou snahu lékařů i manžela, který se neváhal kvůli jejímu léčebnému pobytu v Opatii zadlužit, v září 1903 nemoci podlehla. Pohřbena byla ve Vranově nad Dyjí. Josef Sumec zůstal sám s dvěma malými dcerkami – pětiletou Karlou a tříletou Ludmilou. Aby splatil dluhy, žil i s rodinou velmi skromně, na vzdělání dětí ale nešetřil. Proto do rodiny docházela slečna Lucie Šrůtková, učitelka na školách brněnské Vesny, aby vyučovala starší dceru Karlu. V následujících letech ztratil Josef Sumec další blízké – v roce 1906 zemřela jeho sestra Rafaela, o rok později ztratil matku a v roce 1916 i nevládní sestru Marii.

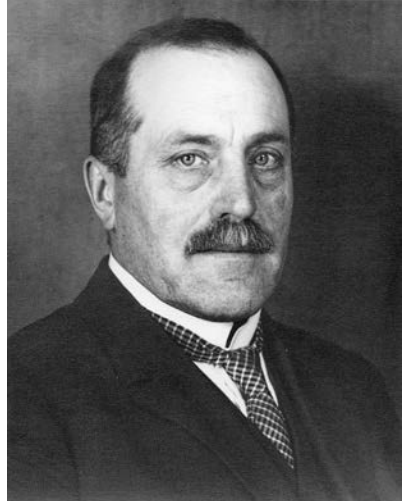
---

206 SUMEC, Josef. *Zur Berechnung elektrischer Maschinen*. *Zeitschrift für die Elektrotechniker*, 1898, s. 654.

207 BÁRTA, Vladimír. Dílo profesora Sumce. *Elektrotechnický obzor*, 1927, **16**(34), 547.

208 Výnosem ministerstva kultu a vyučování č. 32619 ze 14. 10. 1902. AVUT v Brně, fond Osobní spisy zaměstnanců, kart. S 10, Sumec Josef, Osobní tabulka z let 1912 a 1921.

Navzdory těmto osobním ztrátám se prof. Sumec pustil do práce na brněnské technice s plným nasazením. Jako tehdy na všech technických vysokých školách i v Brně byla elektrotechnika původně součástí strojního odboru, kde byla pouze vedlejším předmětem pro druhou státní zkoušku ze strojního inženýrství. První samostatnou stolicí obecné a speciální elektrotechniky zde vedl od roku 1902 právě prof. Sumec, který usiloval o vybudování celého elektrotechnického oddělení. Už v červnu 1903 předložil profesorskému sboru při jednání o nové školní budově podrobný plán elektrotechnického oddělení včetně laboratoří. Když pak Vídeň rozhodla o stavbě pouhých tří budov z původně plánovaných sedmi, museli se elektrotechnici opět podělit o prostory se strojaři. Profesor Sumec se však nevzdal, v březnu 1907 podnítil ustavení zvláštní komise, jejímiž členy byli vedle něj také profesoři Grimm, Řehořovský, Zahradník, Novák a Smrček. Tato komise připravila podrobný plán rozmístění oddělení i rozvrh

Obr. 4 Prof. Sumec. TMB, PP Josefa Sumce, kart. 14, i. č. 14.00-229.

Obr. 5 Prof. Sumec ve své pracovně. AVUT v Brně, Sběrka fotografií.

studia elektrotechniky, které vycházely z podrobných znalostí organizace elektrotechnického studia na evropských technikách. 30. září téhož roku byl Josef Sumec jmenován řádným profesorem brněnské techniky.²⁰⁹

Ministerstvo kultu a vyučování povolilo rozdělit strojní odbor na brněnské české technice na oddělení strojního inženýrství a oddělení elektroinženýrství až výnosem z 10. února 1910. V roce 1911 tvořily elektrotechnické oddělení čtyři ústavy: ústav obecné a speciální elektrotechniky, vedený profesorem Sumcem, ústav konstruktivní elektrotechniky, vedený prof. Listem, ústav slaboproudé elektrotechniky a ústav technické elektrochemie. Všechny uvedené ústavy měly v nové budově na ulici Veverí společná ústřední zařízení – posluchárnu pro 42 posluchačů, přípravnu a sbírky. Kromě toho měl každý ze dvou hlavních ústavů vlastní laboratoře. Vzhledem k malým ročním dotacím byly ústavy odkázány na dary elektrotechnických firem a elektrárenských společností.²¹⁰

Josef Sumec podstatně zasáhl do vývoje světové elektrotechniky v letech, kdy nazírání na elektrotechnické zákonitosti a jejich využití v praxi, zejména při konstrukci elektrických strojů, bylo velmi nejasné. V protikladu k množství těžkopádných matematických teorií (reprezentovaných tzv. Arnoldovou školou) se prof. Sumec díval na elektrické jevy logicky a prostě jako na přírodní fyzikální zákony a k jejich objasnění používal jednoduchých postupů. V letech 1903–1911 se značnou měrou podílel na vytvoření základní elektrotechnické terminologie a metodologie. Jeho objasnění elektrických jevů bylo obdivuhodně jednoduché, ucelené a precizně formulované. Místo pouhých tzv. praktických zkušeností zavedl fyzikálně odůvodněná pravidla a podal výstižné a elegantní řešení, které zůstalo přes svoji přesnost dokonale jednoduché.

U elektrických stejnosměrných strojů se zabýval výpočtem reluktance vzduchové mezery, magnetizace zubů a komutace magnetického toku, pro synchronní stroje provedl rozbor reakce kotvy. Hodně se věnoval komutátorovým střídavým motorům a asynchronním motorům – dokončil úplné kruhové diagramy pro jednofázové a trojfázové motory. Sumcovou zásluhou se kruhový diagram na dlouhou dobu stal oblíbenou pomůckou evropských elektrotechniků.

Věnoval se i problematice generátorů na střídavý proud a vypracoval definici rozptylu (dvojspřežného, různospřežného i diferenčního). V oblasti elektrických rozvodů a sítí propracoval výpočet indukčnosti a kapacity venkovních

---

209 Výnosem ministerstva kultu a vyučování č. 39249 z 30. 9. 1907. AVUT v Brně, fond Osobní spisy zaměstnanců, kart. S 10, Sumec Josef, Osobní tabulka z let 1912 a 1921.

210 FRANĚK, Otakar. *Dějiny České vysoké školy technické v Brně. 1. díl – do roku 1945*. Brno: Vysoké učení technické v Brně, 1969, s. 312–313.

vedení. Stanovil také jednoduchý postup jak určit střední svítivost z dat fotometrické křivky.²¹¹

Vydal desítky odborných prací k problémům elektrických strojů, elektrického osvětlení, vedení a rozvodového napětí, ale také k otázkám akustiky a matematiky. Zcela mimochodem tak vlastně založil „Sumcovu vědeckou školu“. Zejména jeho přičiněním se elektrotechnický ústav české techniky v Brně stal jedním ze středisek světové elektrotechniky.

Profesor Sumec vedl přednášky a cvičení v předmětech obecná elektrotechnika, střídavé proudy a oscilace, elektrická měření, osvětlování a elektrické sítě. Mezi posluchači byl oblíben díky svým velmi kvalitním přednáškám pronášeným spatra a doprovázeným brilantním výpočty a také díky sice náročnému, ale spravedlivému hodnocení jejich výkonů u zkoušek. Od studentů vyžadoval především porozumění problému a jasnou formulaci. Otázky pokládal pomocí kartiček s čísly, které vždy zamíchal a nechal zkoušeného vybrat. K číslům na kartičkách měl předem připravený seznam s otázkami.²¹²

Obr. 6 Prof. Sumec při přednášce. AVUT v Brně, Sbirka fotografií.

211 NOVÁK, Vladimír. *Josef K. Sumec*, s. 36–39.

212 AVUT v Brně, Sbirka biografických dokumentů, záznam rozhovoru s Ing. Dytrichem, asistentem prof. Sumce v letech 1922–1928. Datováno 23. 10. 1968.

Profesor Sumec se podílel také na organizačním vedení školy, celkem třikrát působil jako děkan odboru strojíního a elektroinženýrského (v letech 1905–1906, 1915–1916 a 1926–1927) a ve školním roce 1912–1913 zastával funkci rektora, v níž mimo jiné usilovat o vybudování odboru chemického inženýrství. V roce 1912 byl na pětileté období jmenován předsedou komise pro druhou státní zkoušku v odboru elektrotechnickém na C. k. české vysoké škole technické Františka Josefa v Brně.²¹³

Krátce před vypuknutím první světové války se Josef Sumec znovu oženil. Jeho druhou ženou se 2. května 1914 stala Lucie Šrůtková, domácí učitelka jeho dcer.²¹⁴ Spolu s druhou chotí podporoval profesor Sumec chudé studenty a studentky, přispívali také podpůrným a vzdělávacím spolkům. Do válečné mašinerie našťestí nebyl zatažen, v osobní tabulce pro brněnskou techniku uvedl „1915–1918 prostý voják s trvalou dovolenou“.²¹⁵

Svoji spolupráci s praxí profesor Sumec nepřerušil ani jako vysokoškolský profesor. Od roku 1915 byl členem české sekce zkušební komise pro uchazeče o oprávnění civilních inženýrů pro elektrotechniku při místodržitelství markrabství moravského²¹⁶ a během první světové války zpracoval pro brněnskou firmu MEAS (Moravská elektrotechnická akciová společnost) projekt na dokonalé využití trojfázových indukčních motorů. Tatáž firma vyráběla od roku 1922 své stroje podle Sumcova patentu č. 2904 *Synchronní generátor pro zapínání na plné napětí bez symfazování*²¹⁷ a patentové přihlášky o kompenzovaných motorech.²¹⁸

Profesor Sumec byl přesvědčeným vlastencem, což dokazoval i svým pracovním nasazením pro samostatný československý stát, kterému musela

213 AVUT v Brně, fond Rektorát ČVŠT, kart. 37, i. č. 781, vyhláška c. k. místodržitelství na Moravě č. 52703 ze dne 23. 6. 1912.

214 Lucie Šrůtková, narozená 25. 5. 1883 v Náchodě, byla původně učitelkou v brněnské Vesně. Sňatek byl uzavřen u sv. Mořice v Olomouci, a to na základě povolení farního úřadu u sv. Tomáše v Brně č. 1294 ze dne 1. 5. 1914. Snoubencům byly prominuty také dvoje ohlášky, a to církevním dispensem biskupského ordinariátu v Brně č. 709 ze dne 23. 4. 1914 a politickým dispensem od městské rady v Brně č. 42 389 ze dne 21. 4. 1914. Obřad vykonal vrchní kaplan Jan Lachman. Z tohoto svazku se narodilo další děvčátko, které však ve třech měsících zemřelo. MZA v Brně, E 67 Sběrka matrik, Matrika oddaných, Brno – sv. Tomáš 1913–1919, [online]. ŘK církev, kniha č. 17036, sv. XII, rok 1914, pag. 110. [cit. 25. 5. 2023].

215 AVUT v Brně, fond Osobní spisy zaměstnanců. kart. 5 10, Sumec Josef, Osobní tabulka/výkaz.

216 SAMSON, Ivo. K památce profesora Sumce, *Elektrotechnický obzor*, 1987, **76**(12), 751..

217 Patent z roku 1920 řešil jednoduchým způsobem připojování generátorů malých vodních elektrárn k síti a později byl označován jako „samosynchronizace“. MAYER, Daniel. Profesor J. Sumec, významný český elektrotechnik. *Dějiny vědy a techniky*, 1985, **18**(1), 1–9.

218 *Úprava vinutí pro kompenzované indukční motory*. NOVÁK, Vladimír. *Josef K. Sumec*, s. 43–44.

ustoupit i jeho vědecká práce. Jak se sám vyjádřil krátce po vzniku ČSR: „Nyní, když máme vlastní stát, je nutné pomoci získávat hospodářské hodnoty k jeho posílení. Věda musí trochu počkat.“²¹⁹

Velmi rychle pochopil význam normalizace pro průmysl i pro stát a intenzivně pracoval v normalizačních komisích Elektrotechnického svazu československého. Podílel se na normalizaci indukčních motorů, rotorových napětí, transformátorů, rozvodů vysokého napětí, je autorem čs. normy *Výpočet jímavosti a indukčnosti* atd. Normalizace byla v československém elektrotechnickém průmyslu dokončena jako první.

Sumcovo vlastenectví se projevovalo také v jeho poněkud svérázném pojetí čistoty českého jazyka. Při psaní používal pravopisné „korektury“, které vyvolávaly spory s redaktory (Jozef, motór, baláda apod.). Každou svou novou odbornou definici piloval k dokonalosti nejen po stránce obsahové, ale také jazykové. Stěžoval si, že se v technické sféře věnuje jazykové čistotě a správnosti příliš malá pozornost.

V roce 1919 byla v Sumcově ústavu obecné a speciální elektrotechniky na brněnské České vysoké škole technické zřízena cejchovací stanice elektroměrů, první na území Československa. Předtím se elektroměry musely posílat do Vídně, kde byla jediná cejchovací stanice pro území celé bývalé rakousko-uherské monarchie. Teprve později byl zřízen Ústřední cejchovací inspektorát v Praze.²²⁰

Po dlouhých přípravách postavil prof. Sumec v letech 1923–1924 pro rodinu v Brně na Helceletově ulici vlastní dům. Začátkem roku 1924 ho však krutě zasáhla sebevražda mladší dcery Ludmily.²²¹ Josef Sumec se tehdy rozhodl přenechat brněnský dům rodině starší dcery Karly²²² a uchýlit se do klidnějšího prostředí. V roce 1927 proto koupil za 280 000 korun bývalou myslivnu ve Vranově u Brna č. 13, upravenou jako vilku, a s druhou manželkou se tam natrvalo přestěhoval. Dceři Karle pořídil automobil, kterým ho pak pravidelně vozila v pondělí do Brna, kde plnil své profesorské povinnosti, a ve čtvrtek zpět do Vranova.²²³

219 BÁRTA, Vladimír. Vlastenectví prof. Sumce. *Elektrotechnický obzor*, 1927, **16**(34), 552.

220 FRANĚK, Otakar. *Dějiny České vysoké školy technické v Brně. 1. díl – do roku 1945*, s. 316.

221 Ludmila Sumcová se v únoru 1924 v pouhých 23 letech zastřelila, důvod její sebevraždy zůstal neobjasněn.

222 Karla Sumcová se stala jednou z prvních absolventek elektroinženýrství na české technice v Brně, druhou státní zkoušku složila 30. 6. 1923. Do praxe však nenastoupila, 11. 8. téhož roku se totiž provdala za Ing. Karla Zikana, s nímž měla dceru Lidmilu a syny Pavla a Karla.

223 AVUT v Brně, Sběrka biografických dokumentů, Sumec Josef, Vzpomínky Ing. Karly Zikanové ze dne 23. 11. 1968. Viz též NOVÁK, Vladimír. *Josef K. Sumec*, s. 16.

Obr. 7 Prof. Sumec s manželkou Lucií a přáteli ve Vranově. TMB, PP Josefa Sumce, kart. 14, i. č. 14.00-94/10.

Od roku 1925 působil prof. Sumec jako vědecký poradce Akciové společnosti (dříve Škodovy závody) se sídlem v Plzni pro její elektrotechnickou továrnu v Doudlevcích pro oblast turboalternátorů, vodních alternátorů a těžních strojů. Továrna založená roku 1920 se dostala kvůli licenční smlouvě s francouzskou firmou Schneider et Cie Creuzot a její nekvalitní dokumentaci do neutěšené hospodářské situace, kterou se vedení podniku z podnětu mladých techniků, často Sumcových žáků, rozhodlo řešit oslovením prof. Sumce s nabídkou pozice odborného poradce.²²⁴ Díky Sumcovi a jeho žákům se meziválečné Československo zařadilo mezi přední výrobce elektrických strojů.

Ve školním roce 1925–1926 došlo k reorganizaci studia elektroinženýrství tak, aby zaměření absolventů více odpovídalo požadavkům praxe. Příprava na druhou státní zkoušku tak byla rozdělena na skupinu silnoproudou, slaboproudou a provozovací (projekčně-hospodářskou).

224 MAYER, Daniel. Profesor J. Sumec, významný český elektrotechnik. *Dějiny vědy a techniky*, 1985, **18**(1),7.

Na České vysoké škole technické v Brně působil prof. Sumec až do konce školního roku 1931–1932, kdy ze zdravotních a rodinných důvodů²²⁵ požádal o penzionování. Do výslužby byl přeložen dnem 30. září 1932 opatřením MŠANO čj. 66437/32 IV/3 ze dne 13. září 1932.²²⁶ Jako nástupce si prof. Sumec vybral svého bývalého asistenta Dr. tech. Ing. Milana Krondla. Protože však jednání o Krondlově jmenování do funkce trvalo delší dobu, obětavě suploval svůj předmět a zúčastňoval se i práce ve zkušební komisi pro II. státní zkoušku až do června 1934.

Aby usnadnil studium svého oboru, vydal prof. Sumec spolu se svým asistentem Ing. Štěpánem Macků skripta *Návody ke cvičením z obecné elektrotechniky a elektrických měření* (1920), *Obecná elektrotechnika a Střídavé proudy a oscilace* (1921). Po odchodu do penze plánoval dokončit své životní dílo *Obecná elektrotechnika*, k tomu ale bohužel již nedošlo.

Obr. 8 Josef Sumec s vnoučaty. TMB, PP Josefa Sumce, kart. 14, i. č. 14.00-94/9.

Josef Sumec celý život miloval hudbu a s přáteli Leošem Janáčkem a prof. Graciánem Černušákem vedl diskuze o teoretických hudebních otázkách. Akustika mu vděčí za cenné příspěvky k definování a znázornění tónových poměrů. Jeho zvláštní schopnost přesně vyjádřit abstraktní pojmy se prokázala zejména stanovením 612tónové stupnice, jež vychází z nepatrně modifikovaného rozdílu kvinty temperované a čisté. Tento rozdíl je v hudbě nejmenším intervalem, který se v ní prakticky vyskytuje. Jinou Sumcovou novinkou bylo vyjadřování intervalu poměrem kmitočtů obou jeho tónů, převedených na rozdíl kmitů.

225 Paní Lucie Sumcová trpěla onemocněním ledvin, které jí zůstalo jako památka po prodělané spále, a prof. Sumec se o ni láskyplně staral.

226 AVUT v Brně, fond Osobní spisy zaměstnanců, kart. S 10, Sumec Josef, Osobní tabulka/výkaz.

Velmi cennou pomůckou pro praktické znázornění základních akustických jevů je Sumcovo pětiaktové enharmonium o 24 klávesách s tónem čistým a s 12 tóny temperovanými.²²⁷ Josef Sumec je také autorem československého patentu č. 17671 *Klávesnice s více než 12 klapkami v oktávě*, která umožňuje praktické užití čistého ladění klávesových nástrojů. Prof. Sumec si nechal v Hradci Králové vyrobit celkem čtyři různá harmonia, dvě z nich byla prezentována i na Výstavě soudobé kultury v roce 1928 a ještě koncem 60. let minulého století byla používána v Janáčkově akademii múzických umění.²²⁸ V letech 1919–1921 prof. Sumec dokonce výpomocně přednášel na hudební a dramatické konzervatoři v Brně hudební akustiku. Po odchodu do penze zamýšlel vydat základní příručku akustiky pro hudebníky.

Práce profesora Sumce si cenila nejen brněnská technika, ale také řada vědeckých institucí tuzemských i zahraničních. Od roku 1909 byl dopisujícím členem Královské společnosti nauk v Praze, po vzniku Československa se stal členem matematicko-přírodovědeckého poradního sboru při ministerstvu školství (1919), technickým členem Patentního soudu (1921), členem Československé národní rady badatelské (1924) a Moravské přírodovědecké společnosti v Brně (1924), čestným členem Elektrotechnického svazu československého (1927) a řádným členem České akademie věd a umění v Praze (1928).²²⁹

Na mezinárodním poli se o jeho práce ucházela řada renomovaných odborných periodik a byl členem mnoha odborných korporací – např. odborného poradního sboru Technického muzea ve Vídni (1907), rakouské IEC (1907),²³⁰ Société française de physique (1908), Illumination Engineering Society v Londýně (1910), Elektrotechnische Verein Berlin, kde byl v letech 1908–1910 a 1915–1917 i členem výboru, Deutsche Beleuchtungstechnische Gesellschaft Berlin (1921) atd.²³¹ Byl žádán o přednášky či referáty po celém světě včetně USA.

Profesor Josef Sumec byl autorem téměř sedmdesáti odborných studií, čtyř patentů a dvou patentových přihlášek,²³² ale svá plánovaná souborná díla Obecnou elektrotechniku a Příručku akustiky pro hudebníky dokončit nestihl.

Při příležitosti jeho 60. narozenin bylo vydáno „Sumcovo číslo“ Elektrotechnického obzoru a z iniciativy západočeské pobočky Elektrotechnického svazu

227 SAMSON, Ivo. K památce profesora Sumce, *Elektrotechnický obzor*, 1987, **76**(12), 751.

228 AVUT v Brně, Sběrka biografických dokumentů, Sumec Josef, záznam rozhovoru s Ing. Karlou Zikanovou.

229 NOVÁK, Vladimír. *Josef K. Sumec*, s. 13.

230 International Electrotechnical Commission.

231 NOVÁK, Vladimír. *Josef K. Sumec*, s. 13.

232 Tamtéž, s. 54. Jednalo se o československé patenty č. 2904 *Synchronní generátor pro zapínání na plné napětí bez symfazování*, č. 2907 *Úprava nápolku pro sinusové magnetické pole*, č. 16023 *Dvojodporové shunty ke galvanoměrům pro konstantní tlumení* a č. 17671 *Klávesnice s více než 12 klapkami v oktávě* a o patentové přihlášky *Dynamo s přibližně stálým napětím proměnné rychlosti* a *Úprava vinutí pro kompenzované indukční motory*.

československého v Plzni byl založen Sumcův fond, jehož účel měl určit sám jubilant. Rozhodl se jej věnovat propagaci práce československých elektrotechniků v zahraničí, tzn. na náklady spojené s uveřejněním prací, příspěvky na překlady původních prací do jiných jazyků atd. Přestože byl profesor Sumec spíše introvert, ocenění jeho zásluh ho velmi potěšilo, i když skromně konstatoval: „Nezasloužil jsem si tolik chvály – vím to – a přece mne to těší!“

Na jaře roku 1934 se rozhodlo České vysoké učení technické v Praze udělit prof. Sumcovi čestný doktorát technických věd u příležitosti podzimních oslav 50. výročí zahájení přednášek o elektrotechnice. Toto ocenění profesoru Sumcovi udělalo velkou radost a na slavnost se těšil. Ještě 23. června 1934 v bolestech odzkoušel studenty u státních zkoušek a začátkem července nastoupil do zemské nemocnice v Brně, aby se tam podrobil vyšetření a popřípadě i operaci. Jeho paní mezitím 3. července podlehla dlouhodobému onemocnění ledvin a o čtyři dny později byla zpopelněna. Sumec se o jejím skonu dozvěděl až po pohřbu a sám zemřel o dva dny později – 9. července večer. Teprve poté vyšlo najevo, že jeho zdravotní problémy měla na svědomí pokročilá rakovina střev. Pohřeb se konal ve Vranově u Brna 14. července 1934 za velké účasti kolegů a studentů z Brna i obyvatel Vranova. Čestný doktorát technických věd, jehož udělení prof. Sumce tak potěšilo, za něj v Praze 27. října 1934 převzala jeho dcera Ing. Karla Zikanová.

Písemnou pozůstalost v rozsahu dvou archivních kartonů a několika pouzder s diplomy získalo Technické muzeum v Brně v roce 1967 od Ing. Karly Zikanové a od Sumcova žáka a spolupracovníka Ing. Vladimíra Barty z Plzně. Důležité materiály k jeho osobě se nacházejí také v Archivu Vysokého učení technického v Brně a Archivu Karlovy univerzity v Praze.

Obr. 9 Pohřeb prof. Sumce ve Vranově u Brna. TMB, PP Josefa Sumce, kart. 14. i. č. 14.00-94/14.

Prameny:

AVUT v Brně, fond Osobní spisy zaměstnanců, kart. S 10, Josef Sumec.

AVUT v Brně, Sběrka biografických dokumentů, Sumec Josef.

AVUT v Brně, fond František Jiří Pavelka, kart. 1, i. č. 39, Korespondence Sumec – Pavelka.

AVUT v Brně, fond Rektorát ČVŠT, kart. 37, i. č. 781, Zápisy z 30. let 20. století.

TMB, fond Písemná pozůstalost prof. Josefa Sumce.

Digitalizované prameny:

MZA v Brně, E 67 Sběrka matrik, Matrika oddaných Rymice 1850–1878. [online]. ŘK církev, č. knihy 8377, folio 38, [cit. 25. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/9141?image=216000010-000253-003374-000000-008377-000000-00-B06308-00200.jp2>

MZA v Brně, E 67 Sběrka matrik, Matrika oddaných Žalkovice 1785–1899. [online]. ŘK církev, č. knihy 8605, s. 161, [cit. 25. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/9255?image=216000010-000253-003374-000000-008605-000000-00-B05714-00830.jp2>

MZA v Brně, E 67 Sběrka matrik, Matrika narozených Žalkovice 1862–1900. [online]. ŘK církev, kniha č. 8602, folio 1, [cit. 25. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/9254?image=216000010-000253-003374-000000-008602-000000-00-B05713-00010.jp2>

MZA v Brně, E 67 Sběrka matrik, Matrika narozených Žalkovice 1862–1900. [online]. ŘK církev, kniha č. 8602, folio 7, [cit. 25. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/9254?image=216000010-000253-003374-000000-008602-000000-00-B05713-00040.jp2>

MZA v Brně, E 67 Sběrka matrik, Matrika narozených Žalkovice 1862–1900. [online]. ŘK církev, kniha č. 8602, folio 18, [cit. 25. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/9254?image=216000010-000253-003374-000000-008602-000000-00-B05713-00100.jp2>

MZA v Brně, E 67 Sběrka matrik, Matrika narozených Žalkovice 1862–1900. [online]. ŘK církev, kniha č. 8602, folio 34, [cit. 25. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/9254?image=216000010-000253-003374-000000-008602-000000-00-B05713-00180.jp2>

MZA v Brně, E 67 Sběrka matrik, Matrika narozených Žalkovice 1862–1900. [online]. ŘK církev, kniha č. 8602, folio 42, [cit. 25. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/9254?image=216000010-000253-003374-000000-008602-000000-00-B05713-00220.jp2>

MZA v Brně, E 67 Sběrka matrik, Matrika narozených Žalkovice 1862–1900. [online]. ŘK církev, kniha č. 8602, folio 57, [cit. 25. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/9254?image=216000010-000253-003374-000000-008602-000000-00-B05713-00350.jp2>

MZA v Brně, E 67 Sběrka matrik, Matrika narozených Žalkovice 1862–1900. [online]. ŘK církev, kniha č. 8602, folio 64, [cit. 25. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/9254?image=216000010-000253-003374-000000-008602-000000-00-B05713-00420.jp2>

MZA v Brně, E 67 Sběrka matrik, Matrika narozených Žalkovice 1862–1900. [online]. ŘK církev, kniha č. 8602, folio 72, [cit. 25. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/9254?image=216000010-000253-003374-000000-008602-000000-00-B05713-00500.jp2>

MZA v Brně, E 67 Sběrka matrik, Matrika oddaných, Brno – sv. Tomáš 1894–1899. [online]. ŘK církev, kniha č. 17032, pag. 28, [cit. 25. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/7931?image=216000010-000253-003381-000000-017032-000000-00-B03578-01460.jp2>

MZA v Brně, E 67 Sběrka matrik, Matrika oddaných, Brno – sv. Tomáš 1913–1919. [online]. ŘK církev, kniha č. 17036, sv. XII, pag. 110, [cit. 25. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/7935?image=216000010-000253-003381-000000-017036-000000-00-B01919-00570.jp2>

Literatura:

Elektrotechnický obzor, 1927, **16**(34).

FRANĚK, Otakar. *Dějiny České vysoké školy technické v Brně. 1. díl – do roku 1945*. Brno: Vysoké učení technické v Brně, 1969.

MAYER, Daniel. Profesor J. Sumec, významný český elektrotechnik. *Dějiny vědy a techniky*, 1985, **18**(1), 1–9.

NOVÁK, Vladimír. *Josef K. Sumec*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1935.

Prof. PhDr. Josef Sumec. In: BLATNÁ, Alžběta – VÁGNER, Radek (eds.). *Profesoři VUT v Brně 1899-1918*. Brno: VUTIUM, 2019, s. 215–219. ISBN 978-80-214-5736-2.

SAMSON, Ivo. K památce profesora Sumce. *Elektrotechnický obzor*, 1987, **76**(12), 751.

STRNKOVÁ, Zuzana. Nezasloužil jsem si tolik chvály – vím to – a přece mne to těší! *Události na VUT v Brně*, 2014, **24**(6), 28-29.

Elektronické zdroje:

Anton Stoklásek. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004. Aktualizováno 23. 2. 2018, [cit. 11. 5. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=32590

Florentina Stoklásková. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004. Aktualizováno 26. 2. 2018, [cit. 11. 5. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=22188

František Sumec. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004. Aktualizováno 23. 2. 2018, [cit. 11. 5. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=32585

Josefa Sumcová. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004. Aktualizováno 26. 2. 2018, [cit. 11. 5. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=32588

Leonard Stoklásek. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004. Aktualizováno 23. 2. 2018, [cit. 11. 5. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=32589

Marie Stoklásková. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004. Aktualizováno 25. 6. 2018, [cit. 11. 5. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=32591

Method Sumec. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004. Aktualizováno 23. 2. 2018, [cit. 11. 5. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=32586

Pavel Sumec. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004. Aktualizováno 25. 6. 2018, [cit. 11. 5. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=22187

Prof. PhDr. Dr. h. c. Josef Sumec. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004. Aktualizováno 1. 3. 2022, [cit. 11. 5. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=761

Rafaela Sumcová. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004. Aktualizováno 26. 2. 2018, [cit. 11. 5. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=32587

Prof. Dr. Ing. VÍTĚZSLAV VÁCLAV VESELÝ, DrSc. (1877–1964)

významný představitel druhé generace československých organických chemiků, vysokoškolský pedagog a mezinárodně uznávaný vědec

Vítězslav Václav Veselý se narodil 29. prosince 1877 v Molitorově u Kouřimi Hubertovi Veselému a jeho druhé ženě Marii, rozené Vydrové.²³³ Byl v pořadí čtvrtým z pěti dětí v rodině, měl sestru Emilii a tři bratry – Karla, Jaroslava a Richarda.²³⁴

Jeho otec, JUDr. Hubert Veselý, byl majitelem velkostatku a zámečku v Molitorově, váženým poslancem Říšské rady a regionálním politikem. V období 1872–1884 působil jako starosta města Kouřimi, mezi lety 1873–1892 stál v čele kouřimského okresu a měl výrazný podíl na zakládání cukrovarů na Kouřimsku a Kolínsku.²³⁵ Rodina měla silnou kulturní tradici, mimo jiné byla spřízněna s malířem Jaroslavem Čermákem a Josefem Václavem Fričem (první manželkou JUDr. Huberta Veselého byla Karolina Fričová). Bylo tedy samozřejmostí, že se dětem dostalo kvalitního vzdělání.²³⁶

Vítězslav Veselý, v rodině oslovovaný jako Viktor, absolvoval C. k. reálné a vyšší gymnázium ve Spálené ulici v Praze, kde roku 1896 odmaturoval.

---

233 Marie Veselá (1848–1933), druhá manželka JUDr. Huberta Veselého (1842–1914), byla dcerou pražského lékaře Václava Vydry.

234 Nejstarší bratr Karel Rafael (25. 12. 1870 – 1909) byl synem první manželky JUDr. Veselého Karolíny (1847–1871), dcery zemského advokáta a profesora na pražské univerzitě JUDr. Josefa Friče. Další děti se narodily z druhého manželství – Emilie Marie Kristina (22. 10. 1874 – 1916), Jaroslav Rafael (5. 6. 1876–1948), **Vítězslav Václav** (29. 12. 1877 – 7. 6. 1964) a Richard Václav (8. 3. 1880 – 24. 7. 1933).

Rodinný archiv prof. Aleny Štěpánkové Veselé, Úplný rozrod Václava Veselého a Anny, rozené Žižkové, sestavil v letech 1919–1939 Otakar Veselý. Viz též Státní oblastní archiv v Praze, Kouřim 36, Kniha narozených 1864–1905. [online], strany 80, 131, 147, 159 a 181, [cit. 26. 4. 2023].

235 POKORNÝ, Adolf a kol. *Vítězslav Veselý. Mozaika jeho životního příběhu ve spojitosti s rozvojem vysoké školy a Chemické společnosti*. Uloženo v TMB, strojopis, s. 5.

236 Emilie se stala profesorkou matematiky na střední škole, Richard byl hudebním historikem, Jaroslav se ujal rodinného statku.

Obr. 1 Zleva Richard, Vítězslav, Karel, Emilie a Jaroslav Veselí.
Rodinný archiv prof. Aleny Štěpánkové Veselé.

Obr. 2 Vítězslav Veselý jako maturant,
1896. TMB, PP Vítězslava Veselého,
kart. 36, i. č. 27.00-152/1.

Nadaný chlapec se od mládí věnoval také studiu cizích jazyků, hudbě (hrál na klavír, housle a violu) a sportu, které zůstaly jeho zálibami po celý život.

Díky rodinnému zázemí a otcově podpoře mohl Vítězslav Veselý po maturitě pokračovat ve studiu na zahraničních univerzitách. Absolvoval sedm semestrů oboru technická chemie na Vysoké škole technické v Curychu, v letech 1898 a 1900 zde složil obě diplomové zkoušky a získal titul Technischer Chemiker. Další dva semestry strávil na přírodovědecké fakultě ženevské univerzity, kde v laboratoři organické chemie u profesora Friedricha Kehrmana²³⁷ dokončil svou disertační práci *Příspěvek ke studiu*

237 Johann August Ludwig Friedrich Kehrman (1864–1929) byl německý chemik, který žil a pracoval převážně ve Švýcarsku. Věnoval se zejména studiu chinonů a chinonových barviv – azinům, oxazinům a thiazinům.

thiazinových barviv. V únoru 1901 byl promován doktorem fyzikálních (přírodních) věd²³⁸ a jeho disertační práce byla později v Ženevě vydána tiskem. Na švýcarských univerzitách tehdy působili vynikající profesoři, průkopníci ve svých oborech.

Obr. 3 Večírek polytechniků Ruder Clubu v Curychu, 1898.
Rodinný archiv prof. Aleny Štěpánkové Veselé.

Po dokončení zahraničních studií se Dr. Ing. Veselý vrátil do Prahy a věnoval se výzkumu aromatických aldehydů v laboratoři organické chemie C. k. české vysoké školy technické u docenta Emila Votočka. Své poznatky shrnul ve studii *Zlepšený způsob přípravy oxybenzaldehydů*.

Od října 1901 do října 1902 přerušil svou výzkumnou činnost, aby absolvoval jednoroční vojenskou službu u c. k. 8. dělostřeleckého pluku v Praze, kde také složil důstojnické zkoušky.²³⁹

238 TMB, PP Vítězslava Veselého, i. č. 27.00-10, Diplom Technischer Chemiker z univerzity v Curychu z 24. 3. 1900 a i. č. 27.00-11, Diplom doktora fyzikálních věd z 12. 2.1901. Uloženo volně.

239 Rodinný archiv prof. Aleny Štěpánkové Veselé, Curriculum vitae V. Veselého, s. 1. Viz též: POKORNÝ, Adolf a kol. *Vítězslav Veselý*, s. 16

Obr. 4: Vítězslav Veselý s kolegy před laboratoří v Curychu, 1898.
Rodinný archiv prof. Aleny Štěpánkové Veselé.

Poté se vrátil na českou techniku do laboratoře profesorů Karla Preisse a Emila Votočka, kde se zaměřil na oblast dehtových barviv. Spolu s prof. Votočkem²⁴⁰ získali patent na rafinaci antracenu (v Německu patent č. 164508 z roku 1904, v Rakousku patent č. 25199 z roku 1906),²⁴¹ který Vítězslava Veselého na krátkou dobu zavedl do Německa, kde dva měsíce jako dobrovolník v praxi ověřoval společný patent v továrnách na zpracování dehtu. Současně od ledna 1904 pracoval jako chemický konzultant i pro sklárnu Kavalier v Sázavě.²⁴²

240 Prof. E. Votoček se stal nejen kolegou, ale také celoživotním přítelem V. Veselého, s nímž ho kromě práce spojovala také láska k hudbě.

241 POKORNÝ, Adolf. *Vítězslav Veselý*, příloha č. 6 a 7.

242 URBÁNKOVÁ, Naděžda. Prof. Dr. Ing. Vítězslav Veselý, DrSc., významný představitel druhé generace československých organických chemiků. In: ČAPKA, František – SLABOTÍNSKÝ, Radek – STÖHROVÁ, Pavla (eds.). *Hospodářské dějiny Moravy a Slezska. Vybrané kapitoly z 20. století*. Brno: Technické muzeum v Brně, 2016, s. 143.

V září 1905 přešel Dr. Ing. Veselý z univerzitního prostředí do průmyslové praxe a začal pracovat nejprve jako chemik, později jako technický správce ve firmě Monopol, akciová svíčkárna, voskárna a mýdlárna v Mladé Boleslavi. Zde získal první zkušenosti s rafinací parafinu, ceresinu a dalších druhů vosků a olejů, výrobou stearinu, mýdel a svíček.

Od 1. října 1907 se ale vrátil do sázavské sklárny Kavalier a z jejího pověření zkoumal složení nových laboratorních a optických skel. V létě 1908 se Dr. Ing. Veselý rozhodl využít své znalosti výroby skla a přihlásil se pražské obchodní a živnostenské komoře, která hledala inženýra pro čínskou sklářskou firmu Yao Hsu Glass Comp. v Sutsieniu (Su-čchieniu). Během přípravy na nové zaměstnání prostudoval sklárny v Čechách a Pruském Slezsku a jako dobrovolník pracoval dva měsíce v keramické továrně firmy F. Slavik v Hrochově Týnci, kde se obeznámil i s výrobou cihel a hliněných krytin.

Až 5. prosince 1908 se Dr. Ing. Veselý konečně vydal na cestu z Prahy do Sutsieniu. Ruské území projel vlakem po tzv. transsibiřské magistrále – přes Moskvu, Ural, kolem pouště Gobi, přes Mandžurii a Charbin do Vladivostoku. Dál pokračoval lodí přes japonský přístav Nagasaki do čínské Šanghaje, odkud 6. ledna 1909 vyrazil na poslední část cesty. Nejprve opět vlakem do Čching-tiangy a pak parnikem po Velkém neboli Císařském kanále do cílové stanice. Během svého putování si psal zajímavé poznámky, plné laskavého humoru, které vyšly tiskem u příležitosti 125. výročí jeho narození v nakladatelství VUTIUM pod názvem *O mé cestě do Číny*.

„V červenci roku 1908 četl jsem náhodou v kavárně v Národních listech anonci, že pražská obchodní komora hledá pro řízení velké sklárny v Číně inženýra. Jelikož jsem byl tehdy zaměstnán ve sklárnách Kavalierových v Sázavě, a to bez zvláštních vyhlídek pro budoucnost, zdála se mi tato nabídka svůdnou, takže jsem šel hned druhého dne do obchodní komory, abych se o této záležitosti něco podrobnějšího dozvěděl. Tam mně předložili psaní od rakousko-uherského konsulátu v Šanghaji, z něhož jsem se dozvěděl, že se sklárna nachází v Su-čchieniu, patří čínské společnosti, která má dosti prostředků, aby sklárnu zvětšila, že část továrny byla vystavěna Angličany, kteří však Čínu právě opouštějí. Hledaný inženýr má tam jet co nejdříve.“²⁴³

Po několikátýdenní namáhavé cestě převzal Vítězslav Veselý zodpovědnost za rozlehlou, ale primitivně zařízenou a neprosperující sklárnu. S pomocí několika zkušených sklářských dělníků z Čech zde vystavěl dvě nové sklářské pece a zavedl výrobu tabulového skla, lahví, lampových cylindrů a ozdobného skla dle přání čínských majitelů. Přesto sklárna nebyla ve srovnání s japonskými výrobky obchodně příliš úspěšná. Ekonomické potíže, politické

243 VESELÝ, Vítězslav. *O mé cestě do Číny*. Brno: VUTIUM, 2003, s. 11–12.

nepokoje i nepříjemné podnebí jej přimělo po 20 měsících k návratu domů. Do Čech se vrátil na konci roku 1910.²⁴⁴ V době pobytu Dr. Ing. Veselého v Číně se tato velká země nacházela v hluboké politické, společenské i ekonomické krizi. Zemi si rozdělily zahraniční koloniální mocnosti a bezostyšně z ní těžily. Poslední císařská mandžuská dynastie byla brzy po jeho odjezdu domů svržena a 1. ledna 1912 došlo k vyhlášení Čínské republiky a období vnitřních bojů.

Po návratu do Čech začal Vítězslav Veselý opět vědecky pracovat na C. k. české vysoké škole technické v Praze, tentokrát u profesora Karla Andrlíka. Po roce a půl, kdy ještě prohloubil své znalosti o viskozitě skla, se 2. května 1912 habilitoval jako soukromý docent pražské techniky v oboru technologie skla a silikátů. Přesto se nevzdal zájmu o organickou chemii a už během přípravy na habilitaci absolvoval kurz kvasné biologie ve Výzkumném ústavu pro průmysl pivovarnický v Čechách (10. července – 5. září 1911) a dobrovolnickou praxi v barvírně a tiskárně Farbwerke vorm. Meister Lucius & Brüning in Höchstu v Německu (2. října – 18. listopadu 1911).²⁴⁵

Obr. 5 Sklárna v Sutsien, vpravo vila pro správce, únor 1909. Rodinný archiv prof. Aleny Štěpánkové Veselé.

Obr. 6 Docent Vítězslav Veselý, kolem roku 1914. TMB, PP Vítězslava Veselého, kart. 36, i. č. 27.00-152/5.

244 URBÁNKOVÁ, Naděžda. Prof. Dr. Ing. Vítězslav Veselý, DrSc., významný představitel druhé generace československých organických chemiků, s. 145.

245 Rodinný archiv prof. Aleny Štěpánkové Veselé, Vysvědčení z 5. 9. 1911 o absolvování kurzu kvasné biologie a potvrzení o praxi ve Farbwerke in Höchstu z 25. 11. 1911.

Navzdory oboru své první habilitace se Vítězslav Veselý rozhodl pro definitivní příklon k organické chemii a ještě roku 1912 se vrátil do laboratoře prof. Votočka, aby se opět věnoval problematice organických barviv. V prosinci 1913 byl jmenován asistentem při stolici obecné experimentální chemie C. k. české vysoké školy technické v Praze a 24. srpna následujícího roku rozšířil svoji habilitaci o obor organická chemie a technologie tuků, dehtů a barviv.²⁴⁶

Na začátku 20. století byla výroba syntetických barviv nejvýznamnějším a nejatraktivnějším využitím poznatků organické chemie v průmyslové praxi. K ní zaměřil Vítězslav Veselý již svou disertační práci o thiazinových barvivech z roku 1901, později několika pracemi o novém způsobu čištění antracenu, který také patentoval a zavedl do průmyslové výroby. Tyto poznatky spolu s výzkumem barevných heterocyklických sloučenin, na kterém spolupracoval s prof. Votočkem, byly jeho základním vědeckým zaměřením před první světovou válkou.

Přestože se tedy Vítězslav Veselý původně habilitoval v oboru technologie skla a silikátů, publikoval několik prací o laboratorních sklech a dva roky vedl sklárnu v Číně, lze považovat toto období v jeho odborném zaměření za pouhou epizodu.²⁴⁷

Brzy po vypuknutí první světové války narukoval Vítězslav Veselý k dělostřelectvu na italskou frontu, ale roku 1916 byl převelen k 9. pěší (pražské) divizi jako důstojník pro ochranu proti otravným plynům a zde zůstal až do listopadu 1918. Divize byla tvořena převážně vojáky české, polské a ruské národnosti, i když důstojnický sbor byl tvořen většinou Maďary a Rakušany. Vítězslav Veselý se stal členem tajného Českého klubu a řadoví vojáci u něj měli zastání i jako u přísedícího vojenského soudu. Za své působení na frontě obdržel vyznamenání *Signum laudis*.²⁴⁸

Po skončení první světové války pracoval doc. Dr. Ing. Veselý rok jako asistent prof. Votočka, než v listopadu 1919 přijal nabídku z Brna, aby na zdejší Vysoké škole technické převzal úvazek po profesoru Cyrilu Krauzovi, který byl povolán ministerstvem národní obrany do Prahy.²⁴⁹ Přednášky z organické chemie a chemické technologie tuků, dehtů a barviv vedl doc. Veselý nejprve

246 AVUT v Brně, fond Osobní spisy zaměstnanců, kart. V 4, Vítězslav Veselý, Osobní (služební) výkaz.

247 URBÁNKOVÁ, Naděžda. Prof. Dr. Ing. Vítězslav Veselý, DrSc., významný představitel druhé generace československých organických chemiků, s. 147.

248 POKORNÝ, Adolf a kol. *Vítězslav Veselý*, s. 7. Viz též Rodinný archiv prof. Aleny Štěpánkové Veselé, Potvrzení setníka dr. Ladislava Krále, předsedy Českého klubu 9. pěší divize.

249 Prof. Dr. Ing. Cyril Krauz (1883–1942) od roku 1913 mimořádný profesor organické chemie na brněnské technice, byl roku 1918 povolán MNO do Prahy a od roku 1920 působil jako řádný profesor technologie výbušných látek, trhací techniky a technologie silic, pryskyřic, kaučuků a laků na ČVUT v Praze.

jako suplent, ale již 30. ledna 1920 byl jmenován mimořádným a 1. července 1921 řádným profesorem obou předmětů.²⁵⁰ Téhož roku založil na chemickém odboru brněnské techniky Výzkumnou stanici pro průmysl tukový.

V Brně dosáhla odborná práce prof. Veselého největšího tvůrčího rozmachu. Pod jeho vedením vyrostl na brněnské technice fundovaný chemický ústav s rozsáhlou pedagogickou a výzkumnou činností a spoluprací s průmyslem. V letech 1921–1922, 1932–1933 a 1938–1939 byl prof. Veselý děkanem chemického odboru, po náhlém úmrtí prof. Dr. Ing. Františka Ducháčka byl pro zbytek školního roku 1930–1931 poprvé zvolen rektorem Vysoké školy technické v Brně.²⁵¹

Na Moravě došlo k významné změně nejen v profesním, ale také v osobním životě profesora Veselého. Dne 27. března 1920 uzavřel manželství s Helenou Polákovou (1889–1969), 25. října 1921 se jim narodil syn Karel a 7. července 1923 dcera Alena.²⁵²

Obr. 7 Vítězslav a Helena Veselí se synem Karlem, 1921. Rodinný archiv prof. Aleny Štěpánkové Veselé.

250 Dekrety MŠANO čj. 7810/20 a čj. 4886/21. AVUT v Brně, fond Osobní spisy zaměstnanců, kart. V 4, Vítězslav Veselý, Osobní (služební) výkaz.

251 Tamtéž.

252 Tamtéž. Viz též URBÁNKOVÁ, Naděžda. Prof. Dr. Ing. Vítězslav Veselý, DrSc., významný představitel druhé generace československých organických chemiků, s. 148.

Profesor Veselý se zapojil také do brněnského veřejného života – 13. prosince 1923 založil s kolegy Chemické kvarteto ve složení prof. Vítězslav Veselý (první housle), prof. Rudolf Vondráček (druhé housle), R. Doušek (viola) a prof. Antonín Šimek (cello), na které později hrával také syn prof. Veselého Karel. Kvarteto se scházelo pravidelně až do března 1939. Kromě hudby relaxoval prof. Veselý i při sportu – v létě hrál tenis, v zimě lyžoval, mimoto jezdil na koni, sportovně střílel a byl také dlouholetým předsedou brněnské Ligy motoristů.²⁵³

Svou odbornou pozornost nyní věnoval prof. Veselý zcela organické chemii, zejména tukům, voskům, organickým barvivům a barvářským meziproduktům. V Brně se zaměřil na studium reakcí aromatického uhlovodíku naftalenu o sumárním vzorci $C_{10}H_8$ a získal uznání za práci o jeho dinitroderivátech. Se spolupracovníky našel nové nitrační postupy, účinnější a vhodnější než dosud známé reakce, a pomocí těchto nových postupů připravil do té doby neznámé nitrované sloučeniny naftalenu.²⁵⁴ O nové sloučeniny obohatil také chemii methylnaftalenu a jejich derivátů. Získané poznatky zobecnil a spolu se svým žákem Miloslavem Jakešem (1898–1943) odvodil důležité pravidlo, jímž se řídí nahrazování vodíku v molekule naftalenu jinými atomy nebo skupinami atomů. Nově připravené sloučeniny nejen že rozšířily a potvrdily poznatky teoretické chemie, ale posloužily také jako výchozí báze pro průmyslovou výrobu nových syntetických barviv.

Druhou oblastí zájmu v organické chemii byla pro prof. Veselého chemie tuků a vosků a jejich průmyslové zpracování. Zaměřil se zejména na nenasycené mastné kyseliny, vznikající při hydrolytickém štěpení tuků, a vypracování vhodných metod k analytickému stanovení těchto složitých látek v průmyslové praxi. V této práci se významně uplatnila i Veselým roku 1921 založená Výzkumná stanice pro průmysl tukový, která se stala základním pracovištěm pro vývoj zkušebních metod a norem pro potřeby tukového průmyslu.²⁵⁵

Dalším důležitým cílem prof. Veselého bylo sjednocení zkušebních metod a norem v československém tukovém průmyslu. Když byl v roce 1919 zvolen předsedou 6. skupiny Československého svazu pro výzkum a zkoušení techniky důležitých látek a konstrukcí, dal podnět k vypracování jednotných metod pro zkoušení tuků. Výsledkem bylo v letech 1921 a 1924 vydání dvoudílných *Jednotných metod ke zkoušení tuků, olejů, vosků a výrobků průmyslu tukového,*

253 Rodinný archiv prof. Aleny Štěpánkové Veselé, deník komorního kvarteta a vzpomínky paní A. Štěpánkové Veselé.

254 Nitrace je chemická reakce, při níž vznikají působením kyseliny dusičné (obvykle ve směsi s různě koncentrovanou kyselinou sírovou – tzv. nitrační směs) z organických sloučenin nitrosloučeniny (např. nitroglycerin, nitrobenzen, nitrotoluen atd.) Nitrace vyžaduje kvůli riziku toxicity, koroze a explozí náročné provozní podmínky.

255 URBÁNKOVÁ, Naděžda. Prof. Dr. Ing. Vítězslav Veselý, DrSc., významný představitel druhé generace československých organických chemiků, s. 148.

Obr. 8 Cvičení specialistů 1926–1927 (prof. Veselý první sedící zleva). TMB, PP Vítězslava Veselého, kart. 36, i. č. 27.00-152/6.

kteří měly široký mezinárodní ohlas. Dalším logickým krokem byla snaha o vypracování jednotné mezinárodní metodiky.

V roce 1930 byla v Ženevě společnými silami Československa, Francie, Německa a Itálie založena Mezinárodní komise pro studium tuků, jejímž byl prof. Veselý v letech 1936–1938 předsedou. Roku 1936 se tato komise organizačně přičlenila k Mezinárodní unii pro chemii čistou a užitou (IUPAC).²⁵⁶ Další zásadní prací prof. Veselého a kolektivu se stala nejen pro výzkum ale i pro průmyslovou praxi rozsáhlá monografie *Výroba a zpracování tuků a vosků* vydaná v roce 1933.

Vítězslav Veselý byl členem celé řady odborných organizací. Členem České společnosti chemické v Praze se stal již roku 1909, léta pracoval v jejím výboru a později spoluvytvářel její brněnskou pobočku. Roku 1924 se stal členem 5. odboru chemicko-technologického Masarykovy akademie práce, 1926 členem Československé národní rady badatelské a Moravské přírodovědecké společnosti v Brně. V roce 1921 byl zvolen dopisujícím a roku 1929 přesporním členem Královské české společnosti nauk,²⁵⁷ roku 1938 dosáhl ocenění mimořádného člena

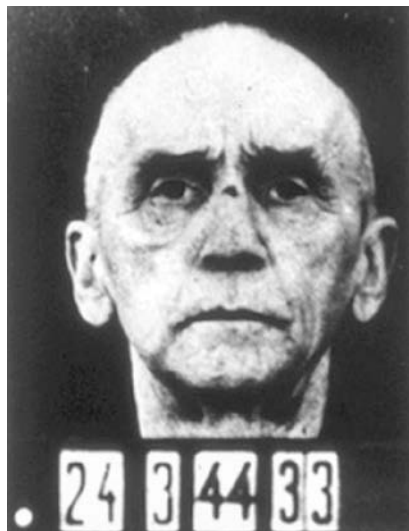
256 International Union of Pure and Applied Chemistry

257 TMB, PP Vítězslava Veselého, i. č. 27.00-18, Dekret Královské české společnosti nauk z 9. 1. 1929 jmenující Vítězslava Veselého přesporním členem. Uloženo volně.

České akademie věd a umění. V letech 1923–1938 působil jako stálý delegát Československa v radě Mezinárodní chemické unie. Od roku 1923 pravidelně jezdil na konferenci Mezinárodní chemické unie, kde byl i členem komise pro reformu názvosloví tuků.

Mezinárodní styky prof. Veselému usnadňovalo jeho nevšední jazykové vybavení – hovořil německy, anglicky, francouzsky, italsky, španělsky a rusky. To mu umožnilo také spolupracovat na vydávání odborného měsíčníku *Collection*, který ve francouzském a anglickém jazyce informoval svět o dění v československém chemickém výzkumu. Kromě vlastních odborných studií přispíval prof. Veselý svými precizními překlady do francouzštiny.

Období úspěšné výzkumné i pedagogické práce prof. Veselého v Brně bylo v listopadu 1939 přerušeno uzavřením českých vysokých škol nacisty. Stejně jako řada jeho kolegů se Vítězslav Veselý od 31. července 1940 ocitl na tzv. dovolené s čekatelným a po dosažení 63 let byl od dubna 1941 penzionován.²⁵⁸ V září téhož roku proto přijal místo vědeckého poradce u firmy Baklax, továrny na plastické hmoty v Praze-Libni, u které byl zaměstnán do 26. ledna 1944. Toho dne byl spolu se svou ženou zatčen gestapem a do konce války vězněn na Pankráci a v koncentračních táborech Terezín a Buchenwald kvůli tomu, že podporoval domácí odboj (poskytnutím úkrytu hledaným členům komunistické strany). Jeho paní byla poslána do Ravensbrücku.²⁵⁹ Obě již dospělé děti zůstaly věznění naštěstí ušetřeny.

Obr. 9 Vítězslav Veselý jako vězeň v Buchenwaldu, datováno 24. 3. 1944. TMB, PP Vítězslava Veselého, kart. 36, i. č. 27.00-152/7.

258 TMB, PP Vítězslava Veselého, kart. 35, i. č. 27.00-15, Dopis MŠANO ze 4. 3. 1941 o převedení do výslužby dnem 31. 3. 1941. Viz též AVUT v Brně, fond Osobní spisy zaměstnanců, kart. V 4, Vítězslav Veselý, Osobní (služební) výkaz.

259 Rodinný archiv prof. Aleny Štěpánkové Veselé, dopisy rodičů z Buchenwaldu a Ravensbrücku. Viz též URBÁNKOVÁ, Naděžda. Prof. Dr. Ing. Vítězslav Veselý, DrSc., významný představitel druhé generace československých organických chemiků, s. 149.

Obr. 10 Prof. Vítězslav Veselý. Rodinný archiv prof. Aleny Štěpánkové Veselé.

Navzdory vězněním podlomenému zdraví a důchodovému věku se prof. Veselý po skončení druhé světové války na Vysokou školu technickou Dr. Edvarda Beneše v Brně vrátil. V červnu 1945 byl dopisem ministra školství a národní osvěty reaktivován a podruhé pověřen funkcí rektora.²⁶⁰ V této funkci se nemálo zasloužil o znovuoživení školy nejen organizační, ale i pedagogickou prací. V roce 1947, ve svých sedmdesáti letech, zavedl na brněnské technice jako první u nás přednášky z nového samostatného oboru – technologie plastických hmot a v roce 1949 vydal naše první vysokoškolská skripta pro tento obor. Už od dvacátých let sledoval prof. Veselý průkopnické výzkumy Hermanna Staudingera

v oboru makromolekulární chemie a během uzavření českých vysokých škol si rozšířil tyto poznatky praxí u firmy Baklax.

Pokračoval i v publikační činnosti, vedl skupinu, která revidovala a rozšířila práce *Jednotné analytické metody pro průmysl tukový* a *Směrnice pro chemický rozbor a hodnocení novodobých pracích prostředků, emulgátorů, smáčedel a pěnidel* (obě byly vydány v roce 1949 a znovu 1954). Ještě v roce 1953 byl spoluautorem dvoudílné učebnice organické chemie.²⁶¹

V prosinci 1947 dosáhl prof. Veselý sedmdesáti let, a proto byl od 1. dubna 1948 podruhé penzionován. Teprve ve studijním roce 1949–1950 však mohl předat přednášky z organické chemie Dr. Ing. Františkovi Petřů. Nadále se však věnoval technologickým oborům, a když byla tehdejší Vysoká škola technická Dr. Edvarda Beneše v Brně roku 1951 zrušena, pokračoval v přednáškách na chemickém oddělení nově založené Vysoké školy stavitelství. Od roku 1952 do prosince 1955 působil jako vědecký poradce v národním podniku Lachema v Brně, z něhož odešel do důchodu kvůli částečné ztrátě zraku. Nadále však sledoval vývoj oboru a ještě v roce 1963 předsedal konferenci o chromatografii lipidů.

260 AVUT v Brně, fond Osobní spisy zaměstnanců, kart. V 4, Vítězslav Veselý, Osobní (služební) výkaz.

261 URBÁNKOVÁ, Naděžda. Prof. Dr. Ing. Vítězslav Veselý, DrSc., významný představitel druhé generace československých organických chemiků, s. 151.

Až do konce života se prof. Veselý zajímal o práci tukové sekce IUPAC, v roce 1963 se dokonce účastnil její konference v Praze. Když byla roku 1959 činnost Československé tukové komise přenesena na půdu Československé společnosti chemické a 1960 ustavena odborná skupina pro tuky, detergenty a kosmetickou chemii, stal se jejím předsedou a zůstal v ní činný až do své smrti.

Za celoživotní dílo se prof. Veselý dočkal zaslouženého ocenění. Když byla zákonem č. 52/1952 Sb. založena jako tuzemská nejvyšší vědecká instituce Československá akademie věd, byl už v roce 1952 jmenován jejím řádným členem. V roce 1953 mu byl udělen také nově zavedený vědecký titul – doktorát chemických věd²⁶² a v roce 1957 byl vyznamenán Řádem práce.

Hlavní těžiště vědecké práce prof. Veselého leželo v oblasti organické chemie, především barviv a barvářských meziproductů, později se zaměřil na vosky a tuky, zejména nenasycené mastné kyseliny. Byl členem generace, která vybudovala základy české organické chemie a technologie.

Publikační činnost Vítězslava Veselého obnáší přes 60 původních článků, referátů a souhrnných pojednání. Vedle toho je autorem či spoluautorem 5 knih a několika vysokoškolských skript. Jeho posluchači si velmi cenili péče prof. Veselého o to, aby měli k jeho předmětům vždy dostatek učebnic. Skutečnost, že

Obr. 11 Speciálka dehtových barviv leden – březen 1951. Rodinný archiv prof. Aleny Štěpánkové Veselé.

262 TMB, PP Vítězslava Veselého, kart. 35, i. č. 27.00-7, průkaz člena ČSAV z roku 1952 a i. č. 27.00-24, telegram předsedy ČSAV o jmenování prof. Veselého řádným členem ČSAV; i. č. 27.00-20, Diplom doktora technických věd, uloženo volně.

Obr. 12 Prof. Vítězslav Veselý s kolegy v Lachemě. TMB, PP Vítězslava Veselého, kart. 36, i. č. 27.00-129.

u 47 prací prof. Veselého jsou jako spoluautoři uvedeni jeho žáci, je nepochybně také důkazem jeho skvělé pedagogické práce.

Prof. Veselý byl obdařen vzácnou schopností spojovat pedagogické působení s vědecko-výzkumnou činností i s průmyslovou praxí. Ze svých žáků cíleně vychovával své budoucí spolupracovníky – například doc. Dr. Ing. Miloslava Jakeše (1898–1943), výborného chemika a matematika, nebo Dr. Ing. Jana Dvořáka, svého asistenta a předpokládaného nástupce v čele ústavu.²⁶³

V otcových profesních šlépějích pokračoval i syn profesor RNDr. Karel Veselý, DrSc., (1921–2003), který se stal předním představitelem naší vědy v oboru makromolekulární chemie a v letech 1990–1992 se významnou měrou podílel na znovuzaložení Fakulty chemické VUT v Brně.

Dcera Alena Štěpánková Veselá (1923) převzala otcovu lásku k hudbě, stala se koncertní umělkyní a profesorkou hry na varhany. Po sametové revoluci

263 Po únoru 1948 se však situace radikálně změnila a docent Dvořák byl v dubnu 1949 z brněnské techniky propuštěn. Na doporučení prof. Veselého se však mohl podílet na založení brněnské základny pro výzkum plastických hmot, pozdějšího Výzkumného ústavu makromolekulární chemie.

byla zvolena rektorkou Janáčkovy akademie múzických umění v Brně a v této funkci pracovala sedm let.

Prof. Dr. Ing. Vítězslav Václav Veselý, DrSc., zemřel náhle ve věku 86 let 7. června 1964 v Brně. Jeho čestný hrob můžete nalézt na Ústředním hřbitově v Brně, skupina H5/391.

Česká společnost chemická, odborná skupina pro tuky, detergenty a kosmetickou chemii v lednu 1994 ustavila Pamětní medaili Vítězslava Veselého, kterou od roku 1997 uděluje našim i zahraničním odborníkům za zásluhy o rozvoj vědy a technologie v oboru tuků a detergentů. Výtvarný návrh medaile zpracoval akademický sochař Ladislav Kozák a ražbu 24 exemplářů provedla firma TRIGA Praha. Dosud bylo uděleno deset medailí.²⁶⁴

Písemná pozůstalost prof. Vítězslava Veselého je rozdrobena do několika institucí. Technické muzeum v Brně získalo v roce 1977 dva kartony dokumentů od jeho syna RNDr. Karla Veselého a v rámci příprav oslav 100. výročí narození prof. Veselého také od jeho žáků a spolupracovníků. Další materiály se nacházejí v Archivu Akademie věd České republiky, rovněž v rozsahu dvou archivních kartonů a jedna sloha je také v Archivu Vysokého učení technického v Osobních spisech zaměstnanců a ve Sbírce biografických dokumentů. Všechny uvedené fondy jsou zpracovány a zpřístupněny badatelům.

Prameny:

Akademik Vítězslav Veselý 1877–1964. Výstava k 100. výročí narození, Brno 4.–7. 7.1977. Libreto. Brno: Technické muzeum v Brně, 1977. Strojopis, 8 s.

Archiv Akademie Věd České republiky, Osobní fond Vítězslav Veselý, inventář z roku 2001, autoři Jan Boublík a Vlasta Mádlová.

AVUT v Brně, fond Osobní spisy zaměstnanců, kart. V 4, Veselý Vítězslav.

POKORNÝ, Adolf a kol.: *Vítězslav Veselý. Mozaika jeho životního příběhu ve spojitosti s rozvojem vysoké školy a Chemické společnosti.* Brno, b. d. Strojopis, 40 s. Uloženo v TMB.

Rodinný archiv prof. Aleny Štěpánkové Veselé (dcery prof. Veselého), Brno.

TMB, fond Písemná pozůstalost Vítězslava Veselého.

---

²⁶⁴ URBÁNKOVÁ, Naděžda. Prof. Dr. Ing. Vítězslav Veselý, DrSc., významný představitel druhé generace československých organických chemiků, s. 152.

Digitalizované prameny:

Státní oblastní archiv v Praze, Kouřim 36 – Kniha narozených 1864–1905. [online], s. 80 Karel Rafael Josef Emanuel Veselý. [cit. 26. 4. 2023]. Dostupné z: <https://ebadatelna.soapraha.cz/d/7134/81>

Státní oblastní archiv v Praze, Kouřim 36 – Kniha narozených 1864–1905. [online], s. 131, Emilie Marie Kristina Veselá. [cit. 26. 4. 2023]. Dostupné z: <https://ebadatelna.soapraha.cz/d/7134/132>

Státní oblastní archiv v Praze, Kouřim 36 – Kniha narozených 1864–1905. [online], s. 147 Jaroslav Rafael Veselý. [cit. 26. 4. 2023]. Dostupné z: <https://ebadatelna.soapraha.cz/d/7134/149>

Státní oblastní archiv v Praze, Kouřim 36 – Kniha narozených 1864–1905. [online], s. 159 Vítězslav (Viktor) Václav Veselý. [cit. 26. 4. 2023]. Dostupné z: <https://ebadatelna.soapraha.cz/d/7134/162>

Státní oblastní archiv v Praze, Kouřim 36 – Kniha narozených 1864–1905. [online], s. 181 Richard Václav Veselý. [cit. 26. 4. 2023]. Dostupné z: <https://ebadatelna.soapraha.cz/d/7134/185#>

Literatura:

KREJČÍ, Renata: Prof. Ing. Dr. techn. Vítězslav Veselý. *Události VUT*, roč. 8, 1998, č. 6–7, s. 24.

URBÁNKOVÁ, Naděžda. Prof. Dr. Ing. Vítězslav Veselý, DrSc., významný představitel druhé generace československých organických chemiků. In: ČAPKA, František – SLABOTÍNSKÝ, Radek – STÖHROVÁ, Pavla (eds.). *Hospodářské dějiny Moravy a Slezska. Vybrané kapitoly z 20. století*. Brno: Technické muzeum v Brně, 2016, s. 143–152. Acta Musei technici Brunensis, sv. 11. ISBN 978-80-87896-34-1.

VESELÝ, Vítězslav: *O mé cestě do Číny*. Brno: VUTIUM, 2003. ISBN 80-214-2345-5.

ZEMENE, Leopold: K 100. výročí narození akademika Vítězslava Veselého (1877–1964). *Sborník Technického muzea v Brně*. Brno: technické muzeum v Brně, 1980, s. 302–306. Acta Musei technici Brunensis, sv. 3.

Elektronické zdroje:

Akademik prof. Ing. Dr. Vítězslav Veselý. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004. Aktualizováno 2. 6. 2020. [cit. 27. 4. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2249

Molitorov (zámek). In: *Wikipedie. Otevřená encyklopedie*. [online]. San Francisco: Wikimedia, aktualizováno 9. 4. 2023. [cit. 26. 4. 2023]. Dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Molitorov_\(zámek\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Molitorov_(zámek))

Pamětní medaile Vítězslava Veselého. In: *Česká společnost chemická*. [online]. Praha: Česká společnost chemická, 2023. [cit. 27. 4. 2023]. Dostupné z: <https://csch.cz/o-spolecnosti/oceneni/pametni-medaile-vitezslava-veseleho/>

Prof. Ing. Dr. Cyril Krauz. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004. Aktualizováno 18. 3. 2020. [cit. 3. 5. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=15267

Prof. MgA Alena Štěpánková-Veselá. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004. Aktualizováno 24. 2. 2022, [cit. 27. 4. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2252

Prof. RNDr. Karel Veselý, DrSc. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna*. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004. Aktualizováno 6. 6. 2015 [cit. 27. 4. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2251

Veselý, Richard 1880–1933. In: *Středočeská vědecká knihovna v Kladně. Databáze národních autorit NK ČR*. [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2014. [cit. 27. 4. 2023]. Dostupné z: https://ipac.svkkk.cz/arl-kl/en/detail-kl_us_auth-0246674-Vesely-Richard-18801933/

Vítězslav Veselý (chemik). In: *Wikipedie. Otevřená encyklopedie*. [online]. San Francisco: Wikimedia, aktualizováno 25. 12. 2022. [cit. 26. 4. 2023]. Dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%ADt%C4%9Bzslav_Vesel%C3%BD_\(chemik\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%ADt%C4%9Bzslav_Vesel%C3%BD_(chemik))

ZÁVĚR

Medailonky devíti výrazných osobností, zařazené do této publikace, samozřejmě neznamenají definitivní dokončení bádání o jejich práci a životě. Protože jsem chtěla postihnout především jejich působení na Brněnsku, případně v širším regionu Moravy, vycházela jsem především z materiálů moravské provenience. Řada ze zmiňovaných vědců a pedagogů ale působila část své profesní dráhy také v Čechách, případně v zahraničí. Zde se otevírají další možnosti objevit dosud neznámá fakta, a doplnit tak mozaiku jejich životů.

Také v oblasti výčtu a hodnocení profesních počinů těchto osobností je dosud široké pole pro specialisty z jednotlivých oborů, kteří jsou jistě schopni ještě lépe docenit význam a dopad jejich práce z pohledu dnešního stavu vědy a techniky.

Přesto doufám, že kniha, kterou jste právě dočetli, Vám přiblížila oněch devět „dělníků vědy“ nejen jako vědce a pedagogy, ale také jako lidi s jejich silnými i slabými stránkami. Je zajímavé, že přes všechnu odlišnost je možné vysledovat v jejich životech řadu podobných rysů.

S výjimkou Vítězslava Veselého a snad ještě Leopolda Grimma pocházeli z nepříliš majetných poměrů a kromě vrozeného talentu museli vynaložit značné úsilí, aby získali kýžené vzdělání a později i společenské postavení. Vedle rozvíjení zvoleného oboru věnovali pozornost také svým jazykovým znalostem, často ovládali několik cizích jazyků; vedle v té době samozřejmě němčiny také angličtinu, francouzštinu či italštinu, později i španělštinu a ruštinu. Často také vyvažovali stres z práce aktivním provozováním hudby a různých sportů.

Ze svých pozic na brněnské technice se snažili předávat někdy těžce získané znalosti a zkušenosti mladé generaci techniků a vychovat z nich své spolupracovníky a pokračovatele. Jejich pomoc studentům se z dnešního úhlu pohledu může jevit snad až přehnaná, ale v té době byla velmi potřebná (například péče o hmotné zabezpečení studentů zajištěním cenově dostupného ubytování, stravování, učebnic či prominutí poplatků za zkoušky).

Všichni zmínění profesoři bez výjimky udržovali spojení svého studijního oboru s praxí ve výrobních podnicích či na stavbách, kam brali i své studenty.

Samozřejmostí bylo jejich členství v tuzemských i zahraničních odborných organizacích, účast na mezinárodních konferencích či sjezdech a také bohatá publikační činnost.

Dnes neuvěřitelné pracovní nasazení těchto osobností nekončilo u hranic jejich odbornosti, ale často se přelévalo do osvětové činnosti pro širší veřejnost či angažmá v politice. A to všechno i v obdobích osobních tragédií jako byla úmrtí blízkých nebo těžké zdravotní problémy.

Nejen výsledky jejich odborné práce, ale i úsilí o lepší životní podmínky pro široké vrstvy spoluobčanů a o přípravu nové generace techniků jsou hodny připomínky a ocenění.

SEZNAM POUŽÍVANÝCH ZKRATEK

AHMP	Archiv hlavního města Prahy
AV ČR	Akademie věd České republiky
AVUT	Archiv Vysokého učení technického v Brně
C. k.	císařský a královský (v názvu institucí a orgánů společných Rakousku i Uherskému království)
ČKD	Českomoravská-Kolben-Daněk (za první republiky i v poválečném Československu jeden z našich největších strojírenských podniků)
Čs.	československý
ČSAV	Československá akademie věd
ČSN	česká (dříve československá) státní norma
ČSR	Československá republika
ČSSR	Československá socialistická republika (v období 11. 7. 1960 až 29. 3. 1990)
ČVŠT	Česká vysoká škola technická (v Praze nebo Brně)
ČVTS	Česká vědeckotechnická společnost
ČVUT	České vysoké učení technické v Praze
dr. h. c.	lat. doctor honoris causa, čestný doktorát, udělovaný bez zkoušek, jako výraz uznání a úcty
DrSc.	lat. doctor scientiarum (doktor věd), nejvyšší vědecká hodnost, udělovaná v ČSR a ČR v letech 1953-2001 vysokými školami a Akademii věd. Nižším stupněm byl CSc., lat. candidatus scientiarum (kandidát věd).
dř.	dříve (u názvů podniků a firem, v němčině vormals)
FAST	Fakulta stavební
FIS	Fakulta strojního inženýrství
i. č.	inventurní číslo (slouží k detailnějšímu označení dokumentu v archivech a muzeích)
kart.	karton (označení archivní úložné jednotky)
K. k.	Kaiserlich und königlich (stejný význam jako C. k.)
MAP	Masarykova akademie práce
MŠANO	Ministerstvo školství a národní osvěty (existovalo 1918–1945)
MŠO	Ministerstvo školství a osvěty (1945–1948, 1953–w1969)
MVP	Ministerstvo veřejných prací
MZA	Moravský zemský archiv v Brně
PP	pisemná pozůstalost (označení typu archivního či muzejního fondu)
ROH	Revoluční odborové hnutí

RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci (obchodní organizace socialistických států sovětského bloku v letech 1949–1991)
ŘK	římskokatolická církev
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
SVŠT	Slovenská vysoká škola technická v Bratislavě
TMB	Technické muzeum v Brně
VAAZ	Vojenská akademie Antonína Zápotockého (vojenská vysoká škola technického směru v Brně, existující mezi lety 1954–2004)
VŠSt.	Vysoká škola stavitelství v Brně (1951–1956)
VTA	Vojenská technická akademie v Brně (1951–1954, pak přejmenováno na VAAZ)
VUT	Vysoké učení technické v Brně
VVÚVSH	Vědeckovýzkumný ústav vodních staveb a hospodářství (při brněnské technice)
ÚV	Ústřední výbor (hlavní orgán politické strany nebo společenské organizace v období socialismu, např. ÚV KSČ nebo ÚV ROH)

SOUHRNNÝ SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Prameny:

Archiv Akademie věd České republiky, osobní fond Vítězslav Veselý 1877-1964, inventář z r. 2001, autoři Jan Boublík a Vlasta Mádllová, strojopis.

AVUT v Brně:

- fond Osobní spisy zaměstnanců, kart. G2, Grimm Leopold, kart. K 13, Kratochvíl Stanislav, kart. N 10, Nechleba Miroslav, kart. P 4, Píšek František, kart. S 5, Smrček Antonín, kart. S 10, Sumec Josef a kart. V 4, Veselý Vítězslav.
- fond Konrád Jaroslav Hruban a Ivo Hruban.
- fond Pavelka František Jiří, kart. 1, i. č. 12, korespondence s L. Grimmem a i. č. 39, korespondence s J. Sumcem.
- fond Rektorát ČVŠT, kart. 37, i. č. 781, Zápisy z 30. let 20. století.
- fond Rektorát Vysoké školy stavitelství, kniha 1–3 Zápisy ze schůzí Rady VŠSt 1951–56.
- fond Rektorát VUT, Zápisy z kolegia rektora, 1956–59.
- fond Fakulta inženýrského stavitelství VUT, Zápisy ze zasedání Vědecké rady 1956–60.
- Sběrka biografických dokumentů, Grimm Leopold, Nechleba Miroslav, Smrček Antonín a Sumec Josef.
- Sběrka fotografií.
- Studijní programy 1954–1971.

TMB:

- fond Písemná pozůstalost Leopolda Grimma.
- fond Písemná pozůstalost Konráda Hrubana.
- fond Písemná pozůstalost Viktora Kaplana.
- fond Písemná pozůstalost Stanislava Kratochvíla
- fond Písemná pozůstalost Miroslava Nechleby.
- fond Písemná pozůstalost Františka Píška.
- fond Písemná pozůstalost Antonína Smrčka.
- fond Písemná pozůstalost Josefa Sumce.
- fond Písemná pozůstalost Vítězslava Veselého.
- POKORNÝ, Adolf a kol.: *Vítězslav Veselý. Mozaika jeho životního příběhu ve spojitosti s rozvojem vysoké školy a Chemické společnosti*. Brno, b. d. Strojopis., 40 s. Uloženo v TMB.
- *Akademik Vítězslav Veselý 1877–1964. Výstava k 100. výročí narození, Brno 4. – 7. 7. 1977*. Libreto. Brno: Technické muzeum v Brně, 1977. Strojopis, 8 s.

Osobní archiv a vzpomínky paní PhDr. Olgy Tiché, vnučky Antonína Smrčka.

Rodinný archiv prof. Aleny Štěpánkové Veselé (dcery prof. Veselého), Brno.

Digitalizované prameny:

Archiv hl. města Prahy, matrika narozených v Praze X – Karlíně, 1882–1888, fara kostela sv. Cyrila a Metoděje [online]. Kniha KAR N 12, s. 300. [cit. 31. 5. 2023]. Dostupné z: <http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=434374773DEA48569222C624542DC9D2&scan=300#scan300>

Archiv Národního technického muzea, NAD č. 801, evidenční pomůcka č. 303 a 312. [online]. Sběrka školních přednášek a skript I. a II (1818–1961), Živna Bohumil, záznamy 102, 237, 696, 799–802. [cit. 31. 5. 2023]. Dostupné z: https://www.ntm.cz/data/archiv/fondy-sbirky/801_GL.pdf

MZA v Brně, E 67 Sběrka matrik:

– Matrika narozených 1906–1909, Brno – fara kostela Neposkvrněného početí P. Marie na Křenové. [online]. Kniha 17088, sv. XIV, rok 1907, s. 119, záznam č. 194 a rok 1908, s. 329, záznam 378. [cit. 13. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/7974?image=21600010-000253-003381-000000-017088-000000-00-B03591-00600.jp2> a <https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/7974?image=21600010-000253-003381-000000-017088-000000-00-B03591-01650.jp2>

– Matrika oddaných 1936–1939, Brno – Staré Brno, chrám Nanebevzetí P. Marie. [online]. Kniha 17175, sv. XVI, rok 1937, s. 168, záznam č. 200. [cit. 13. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/10637?image=21600010-000253-003381-000000-017175-000000-AP-B11527-00950.jp2>

– Matrika oddaných, Brno – sv. Tomáš 1894–1899. [online]. ŘK církev, kniha č. 17032, pag. 28, [cit. 25. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/7931?image=21600010-000253-003381-000000-017032-000000-00-B03578-01460.jp2>

– Matrika oddaných, Brno – sv. Tomáš 1913–1919. [online]. ŘK církev, kniha č. 17036, sv. XII, pag. 110, [cit. 25. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/7935?image=21600010-000253-003381-000000-017036-000000-00-B01919-00570.jp2>

– Matrika narozených Brodek u Prostějova 1849–1875 [online], č. knihy 8786, s. 63, druhý záznam shora. [cit. 11. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/5512?image=21600010-000253-003375-000000-008786-000000-AP-B11379-00320.jp2>

– Matrika oddaných Rymice 1850–187. [online]. ŘK církev, č. knihy 8377, folio 38, [cit. 25. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/9141?image=21600010-000253-003374-000000-008377-000000-00-B06308-00200.jp2>

– Matrika oddaných Žalkovice 1785–1899. [online]. ŘK církev, č. knihy 8605, s. 161, [cit. 25. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/9255?image=21600010-000253-003374-000000-008605-000000-00-B05714-00830.jp2>

– Matrika narozených Žalkovice 1862–1900. [online]. ŘK církev, kniha č. 8602, folia 1, 7, 18, 34, 42, 57, 64, 72. [cit. 25. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/9254?image=21600010-000253-003374-000000-008602-000000-00-B05713-00010.jp2>

<https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/9254?image=21600010-000253-003374-000000-008602-000000-00-B05713-00040.jp2>

<https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/9254?image=216000010-000253-003374-000000-008602-000000-00-B05713-00100.jp2>

<https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/9254?image=216000010-000253-003374-000000-008602-000000-00-B05713-00180.jp2>

<https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/9254?image=216000010-000253-003374-000000-008602-000000-00-B05713-00220.jp2>

<https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/9254?image=216000010-000253-003374-000000-008602-000000-00-B05713-00350.jp2>

<https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/9254?image=216000010-000253-003374-000000-008602-000000-00-B05713-00420.jp2>

<https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/9254?image=216000010-000253-003374-000000-008602-000000-00-B05713-00500.jp2>

Státní oblastní archiv v Praze, Kouřim 36 – Kniha narozených N 1864–1905, [online], s. 80, 131, 147, 159 a 181. [cit. 26. 4. 2023]. Dostupné z:

<https://ebadatelna.soapraha.cz/d/7134/81>,

<https://ebadatelna.soapraha.cz/d/7134/132>,

<https://ebadatelna.soapraha.cz/d/7134/149>,

<https://ebadatelna.soapraha.cz/d/7134/162>,

<https://ebadatelna.soapraha.cz/d/7134/185>

Literatura:

BLATNÁ, Alžběta – VÁGNER, Radek (eds.). *Profesoři VUT v Brně 1899–1918*. Brno: VUTIUM, 2019. ISBN 978-80-214-5736-2

DVOŘÁČKOVÁ, Věra a kol. *Stavbám na kloub. Stoleté dějiny Ústavu teoretické a aplikované mechaniky*. Praha: Akademie věd ČR, 2021. ISBN 978-80-86246-89-5 (MÚA AV ČR), ISBN 978-80-88304-61-6 (ÚTAM AV ČR).

FLODROVÁ, Milena. *Brněnské ulice a vývoj jejich názvů od 13. století po dnešek*. Brno: Magistrát města Brna, 1997.

FRANĚK, Otakar. *Dějiny České vysoké školy technické v Brně*. 1. díl – do roku 1945. Brno: Vysoké učení technické v Brně, 1969.

FRANĚK, Otakar a kol. *Dějiny Vysokého učení technického v Brně 1945–1975*. Brno: BLOK, 1975.

HRUBAN, Ivo: *Konrád J. Hruban – život a dílo*. Brno: b. d. ISBN 80-214-0391-8.

KRATOCHVÍL, Jiří – MALEŇÁK, Jaroslav – STARA, Vlastimil. *Historie Ústavu vodních staveb*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2004. Práce a studie Ústavu vodních staveb FAST VUT v Brně, sešit 5. ISBN 80-7204-355-2.

MARESCH, Gerhard. *Viktor Kaplan 1876–1934*. Wien: Technisches Museum Wien, 1976.

NECHLEBA, Miroslav. Hrst vzpomínek strojního inženýra. In: *Sborník technického muzea v Brně*. Brno: Technické muzeum v Brně, 1991, s. 86–110. Acta Musei technici Brunensis 6. ISBN 80-7030-152-X.

NĚMCOVÁ, Dagmar. *František Píšek. Personální bibliografie k 100. výročí narození 24. 4. 1886 – 10. 3. 1970*. Brno: Státní vědecká knihovna, 1986.

- NOVÁK, Vladimír. *Josef K. Sumec*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1935.
- PERNES, Jiří. *Kapitoly z dějin Vysokého učení technického v Brně (cesta moravské techniky 20. stoletím)*. Brno: VUTIUM, 2009. ISBN 978-80-214-3376-2.
- PRÍBYL, František a kol. *Konrád Hruban ve vzpomínkách*. Brno [1978].
- SLAVÍK, Jaroslav. *U kolébky Kaplanovy turbíny*. Brno: Technické muzeum v Brně, 1976.
- SMRČEK, Miroslav: *Antonín Smrček – Život a dílo*. Brno: Vysoké učení technické, [1992]. ISBN 80-214-0392-6.
- SMUTNÝ, Bohumír. *Brněnští podnikatelé a jejich podniky 1764–1948*. Brno: Archiv města Brna, 2012. ISBN 978-80-86736-28-0.
- URBÁNKOVÁ, Naděžda. František Píšek – světový slévárenský odborník a český vlastenec. In: SLABOTÍNSKÝ, Radek (ed). *Kapitoly z hospodářských dějin českých zemí. Příspěvky k vybraným tématům*. Brno: Technické muzeum v Brně, 2022, s. 53–65. Acta Musei technici Brunensis, sv. 21. ISBN 978-80-7685-024-8.
- URBÁNKOVÁ, Naděžda. Profesor Ing. Antonín Smrček – stavitel, výzkumník, učitel, politik. In: ČAPKA, František – SLABOTÍNSKÝ, Radek – STÖHROVÁ, Pavla (eds.). *Průmysl, technika a exaktní vědy na Moravě a ve Slezsku. Vybrané kapitoly z 19. a 20. století*. Brno: Technické muzeum v Brně, 2014, s. 176–186. Acta musei technici Brunensis, sv. 6. ISBN 978-80-87896-12-9.
- URBÁNKOVÁ, Naděžda. Prof. Dr. Ing. Vítězslav Veselý, DrSc., významný představitel druhé generace československých organických chemiků. In: ČAPKA, František – SLABOTÍNSKÝ, Radek – STÖHROVÁ, Pavla (eds.). *Hospodářské dějiny Moravy a Slezska. Vybrané kapitoly z 20. století*. Brno: Technické muzeum v Brně, 2016, s. 143–152. Acta Musei technici Brunensis, sv. 11. ISBN 978-80-87896-34-1.
- URBÁNKOVÁ, Naděžda – STÖHROVÁ, Pavla. Konrád Hruban a Erich Roučka – významné osobnosti moravské meziválečné vědy a průmyslu. In: KLEINOVÁ, Jana (ed.). *Věda a technika v českých zemích mezi světovými válkami*. Praha: Národní technické muzeum, 2014, s. 159–173. Práce z dějin techniky a přírodních věd, sv. 39. ISBN 978-80-7037-245-6.
- VESELÝ, Vítězslav: *O mé cestě do Číny*. Brno: VUTIUM, 2003. ISBN 80-214-2345-5.
- WEBER, Gerlind – WEBER, Gunter. *Viktor Kaplan 1876–1934*. Brno: Technické muzeum v Brně, 2003. ISBN 80-86413-11-X.
- ZEMENE, Leopold: K 100. výročí narození akademika Vítězslava Veselého (1877–1964). *Sborník Technického muzea v Brně*. Brno: Technické muzeum v Brně, 1980, s. 302–306. Acta Musei technici Brunensis, sv. 3.

Periodika:

- BALÁTĚ, Jaroslav. In memoriam. *Události VUT v Brně*, 1996, **6**(10–11), 5.
- Elektrotechnický obzor*, 1927, **16**, (34).
- ELGER, Zdeněk. K 70letí profesora Grimma. *Strojnický obzor*, 1932, **12**, 78–79.
- [HAUSER, Jiří]. Vzpomínkou za prof. Ing. L. Grimmem. *Věstník SIA*, 20. 7. 1939, **7**(7), 140.
- Lidové noviny*, sobota 29. 6. 1907, **15**(177), 2.
- JEŽDÍK, Theodor. Profesor Ing. Dr. h. c. Antonín Smrček devadesátníkem. *Věstník Masarykovy akademie práce*, 1949, **16**(2–4), 84–89.

- JÍLEK, František: Stvořitel nejlacinějšího robota. *Příloha Rudého práva*, 11. 1. 1964, s. 6.
- Kdo je Miroslav Nechleba. *Technický týdeník*, 15. 5. 1973.
- KOPECKÝ, Vojtěch. Jak známe profesora Nechlebu. *Rovnost*, 10. 3. 1968, s. 4.
- KRATOCHVÍL, Stanislav. Stoleté výročí narozenin prof. Ing. Dr. h. c. Ant. Smrčka. *Sborník Vysokého učení technického v Brně*, 1959, (3–4), 355–356.
- KRATOCHVÍL, Stanislav. Vodní hospodářství a jeho nová organizace v Říši. *Zprávy veřejné služby technické*, 21, sv. II, (15, 16), 20. 11. a 1. 12. 1939, 212–214 a 221–222.
- KREJČÍ, Renata: Prof. Ing. Dr. techn. Vítězslav Veselý. *Události VUT*, 1998, 8(6-7), 24.
- MAYER, Daniel. Profesor J. Sumec, významný český elektrotechnik. *Dějiny vědy a techniky*, 1985, 18(1), 1-9.
- NECHLEBA, Miroslav. Životopis prof. L. Grimma. *Sborník VUT*, 1960, (3–4), 378.
- Pět otázek dr. inž. Miroslavu Nechlebovi, DrSc. profesoru Vysokého učení technického v Brně. *Rovnost*, 26. 3. 1967.
- Profesor Ing. Antonín Smrček sedmdesátníkem. *Časopis československých inženýrů – Technický obzor*, 1929, 37(22), 395–401.
- Prof. Ing. Antonín Smrček, přední československý průkopník vodohospodářský, sedmdesátníkem. *Věstník pro vodní hospodářství*, 1929, 8(11), 191–204.
- SAMSON, Ivo. K památce profesora Sumce. *Elektrotechnický obzor*, 1987, 76(12), 751.
- SLAVÍK, Jaroslav. O životě a díle tvůrce Kaplanovy turbíny. *Rovnost*, 22. 8. 1959, s. 4.
- STRNKOVÁ, Zuzana. Nezasloužil jsem si tolik chvály – vim to – a přece mne to těší! *Události na VUT v Brně*, 2014, 24(6), 28-29.
- Šedesátiny prof. M. Nechleby. *Rudé právo*, 9. 3. 1968.
- ZAVADIL, Jan. O životě a díle profesora Ing. Antonína Smrčka. *Věstník pro vodní hospodářství*, 1929, 8(11), 192–201.

Elektronické zdroje:

- Antonín Smrček světový odborník v oboru vodních staveb a hydromechanika, vysokoškolský pedagog. In: *Magistrát města Brna – O Brně – Slavné osobnosti*. [online]. Brno: Statutární město Brno, © 2023. [cit. 11. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.brno.cz/w/antonin-smrcek>
- Československý odborný spolek slévárenský. In: *Česká slévárenská společnost*. [online]. Česká slévárenská společnost, 2022, kap. 3. [cit. 30. 5. 2023]. Dostupné z: <https://ceskaslevarenska.cz/historie/Historieškolyvdatech>. [online], s. 4. [cit. 17. 5. 2023]. Dostupné z: https://www.vut.cz/o-univerzite/organizacni-struktura/rektorat/archiv/historie=-skoly001/-historie-skoly-v-datech-140766p?source-post_page
- KRÁLOVÁ, Magda. Viktor Kaplan. In: *Eduportál*. [online]. Plzeň: Techmania Science Center, 2007. [cit. 3. 2. 2023]. Dostupné z: <http://edu.techmania.cz/cs/encyklopedie/vedec/1203/kaplan>
- Masarykova akademie práce (1920–1950). In: Nešpor, Zdeněk R. (ed.) *Sociologická encyklopedie*. [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2017. [cit. 15. 5. 2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Masarykova_akademie_pr%C3%A1ce

NOVOTNÝ, Gustav. Leopold Franz Grimm. In: *Biografický slovník českých zemí*. [online]. Praha: Historický ústav AV ČR, [po 2015]. [cit. 11. 1. 2023]. Dostupné z: http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/GRIMM_Leopold_Franz_3.3.1862-23.4.1939

Pamětní medaile Vítězslava Veselého. In: *Česká společnost chemická*. [online]. Praha: Česká společnost chemická, 2023. [cit. 27. 4. 2023]. Dostupné z: <https://csch.cz/o-spolecnosti/oceni/pametni-medaile-vitezslava-veseleho/>

POCHYLÝ, František – RUDOLF, Pavel. Miroslav Nechleba zasvětil život turbínám. In: *120xFSI*. [online]. Brno: Vysoké učení technické v Brně, 2020. [cit. 3. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.fme.vutbr.cz/fakulta/120/68477>

POKORNÁ, Blanka. Historie Kyjova. In: *Kyjov*. [online]. Kyjov: Město Kyjov, 2011. [cit. 12. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.mestokyjov.cz/historie-kyjova/ms-32256/p1=32256>

Prof. Ing. Antonín Smrček, Dr. h. c. In: *Vysoké učení technické, Fakulta stavební, Ústav vodních staveb* [online]. Brno: [b. d.]. [cit. 11. 4. 2023]. Dostupné z: <https://vst.fce.vutbr.cz/cs/zamestnanci/vyznamne-osobnosti/prof-ing-antonin-smrcek-dr-h-c/>

Prof. Ing. Leopold Grimm. *Rektoři VUT*. [online]. Brno: Vysoké učení technické v Brně, © 2023. [cit. 12. 1. 2023]. Dostupné z: <https://www.vut.cz/vut/struktura/rektorat/archiv/historie-skoly/rektoři/leopold-grimm-p98948>

Prof. Ing. Dr. techn. Stanislav Kratochvíl, DrSc. In: *Vysoké učení technické v Brně, Fakulta stavební, Ústav vodních staveb*. [online]. Brno: Vysoké učení technické v Brně, b. d. [cit. 7. 3. 2023]. Dostupné z: <https://vst.fce.vutbr.cz/cs/zamestnanci/vyznamne-osobnosti/prof-ing-dr-techn-stanislav-kratochvil-drsc/>

Souborný katalog České republiky – Kratochvíl Stanislav. In: *Databáze Národní knihovny ČR*. [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2014. [cit. 13. 3. 2023]. Dostupné z: <https://aleph.nkp.cz/F/VD17IRQXYRCDVA2TPPCRRIEAGCMCIM3SYFJ68F9UNMT587LIU5-22777?-func=short-jump&jump=000021>

ŠVARCOVÁ, Jana. Databáze vězňů internačního tábora Svatobořice 1942–1945. [online]. In: *Památník Terezín*. © Památník Terezín 2017, tb. 33. [cit. 17. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/sv-pisek-ludmilla>

Veselý, Richard 1880–1933. In: *Středočeská vědecká knihovna v Kladně. Databáze národních autorit NK ČR*. [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2014. [cit. 27. 4. 2023]. Dostupné z: https://ipac.svkk1.cz/arl-kl/en/detail-kl_us_auth-0246674-Vesely-Richard-18801933/

Viktor Kaplan. In: *Brno – Slavné osobnosti – Věda, technika*. [online]. Brno: Statutární město Brno, 2023. [cit. 3. 2. 2023]. Dostupné z: <https://www.brno.cz/w/viktor-kaplan>

ZÁZVORKA, Petr. Profesor Konrád Jaroslav Hruban. *Stavebnictví* [online], 01/2013. Praha: Informační centrum České komory autorizovaných inženýrů a techniků, 2013. [cit. 20. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.casopisstavebnictvi.cz/clanky-profesor-konrad-jaroslav-hruban.html>

ZVU strojírny. [online]. In: *Wikiwand*. [cit. 11. 5. 2023]. Dostupné z: https://www.wikiwand.com/cs/ZVU_Stroj%C3%ADrny

Pozn.: Vzhledem ke značnému množství citací z následujících dvou databází a všeobecnou znalost vyhledávání v nich, uvádíme jen všeobecný odkaz na ně. Konkrétní odkazy najdete v soupisu informačních zdrojů za jednotlivými kapitolami.

Internetová encyklopedie dějin Brna. [online]. Brno: Muzeum města Brna, 2004.

Dostupné z: <https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/>

Wikipedie. Otevřená encyklopedie. [online]. San Francisco: Wikimedia, 2003.

Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Hlavn%C3%AD_strana

SUMMARY

SCIENCE AND TECHNOLOGY FIGURES IN THE TECHNICAL MUSEUM IN BRNO COLLECTIONS

The objective of this publication is to introduce the general public to major figures in science and technology whose written papers have at least in part been left to the collections of the Technical Museum in Brno. These are scientists who had a close relationship with Brno and the wide Moravian region, and also to local technical higher education.

In nine chapters, dedicated to Leopold Grimm, Konrad Hruban, Viktor Kaplan, Stanislav Kratochvil, Miroslav Nechleba, František Pišek, Antonın Smrcek, Josef Sumec and Vıtězslav Vesely, the author endeavours to convey the main contributions of these figures to their field and to society, as well as portraying them as real human beings.

Through information mainly of Moravian provenance, we want to illuminate the location they came from and which formed them, and describe the family, friends and professional relationships which influenced them. Despite large variation in generation and fields (chemistry, metallurgy and foundry, hydraulic structures and machinery, concrete engineering and soil mechanics, electrical engineering and acoustics), these figures are linked by their work at the University of Technology in Brno, and their relationship to the Moravian region.

Keywords:

Moravia – Brno – university of technology – Technical Museum in Brno – Leopold Grimm – Konrad Hruban – Viktor Kaplan – Stanislav Kratochvil – Miroslav Nechleba – František Pišek – Antonın Smrcek – Josef Sumec – Vıtězslav Vesely.

RESÜMEE

PERSÖNLICHKEITEN DER WISSENSCHAFT UND TECHNIK IN DEN BESTÄNDEN DES TECHNISCHEN MUSEUMS BRÜNN

Ziel dieser Druckschrift ist es, die breite Öffentlichkeit mit bedeutenden Persönlichkeiten aus dem Bereich von Wissenschaft und Technik bekannt zu machen, deren schriftliche Nachlässe sich zumindest teilweise in den Sammlungsbeständen des Technischen Museums Brünn befinden. Es handelt sich um Wissenschaftler, die eine enge Beziehung zu Brünn und Mähren, aber auch zur hiesigen Technischen Hochschule und später Universität besaßen.

In neun Kapiteln – gewidmet Leopold Grimm, Konrád Hruban, Viktor Kaplan, Stanislav Kratochvil, Miroslav Nechleba, František Pišek, Antonín Smrček, Josef Sumec und Vítězslav Veselý – ist die Verfasserin bemüht, jeweils den Schwerpunkt des Beitrags dieser Persönlichkeiten für ihren Fachbereich zu erfassen, sie zugleich jedoch als normale menschliche Wesen darzustellen.

Vermittels von Informationen vor allem aus Quellen mährischer Herkunft möchten wir das Milieu beleuchten, aus dem sie stammten und das sie formte, sowie ihre Beziehungen zu Familie, Freunden und im Beruf näherbringen, durch die sie beeinflusst wurden. Trotz der erheblichen Generations- und Fachstreuung (Chemie, Metallurgie und Gießereiwesen, Wasserbau und Wassermaschinen, Betonbau und Bodenmechanik, Elektrotechnik und Akustik) einten diese Persönlichkeiten ihre Tätigkeit an der Technischen Hochschule Brünn sowie ihre Beziehung zur mährischen Region.

Stichwörter:

Mähren – Brünn – Brno – Technische Hochschule – Technisches Museum Brünn – Leopold Grimm – Konrád Hruban – Viktor Kaplan – Stanislav Kratochvil – Miroslav Nechleba – František Pišek – Antonín Smrček – Josef Sumec – Vítězslav Veselý.

ISBN 978-80-7685-031-6

OSOBNOSTI VĚDY A TECHNIKY VE FONDECH TECHNICKÉHO MUZEA V BRNĚ

Cílem této publikace je seznámit širší veřejnost s významnými osobnostmi z oblasti vědy a techniky, jejichž písemné pozůstalosti se alespoň zčásti nacházejí ve sbírkových fondech Technického muzea v Brně. Jedná se o vědce, kteří měli úzký vztah k Brnu i širšímu moravskému regionu, a také ke zdejšímu technickému vysokému školství.

V devíti kapitolách věnovaných Leopoldu Grimmovi, Konrádu Hrubanovi, Viktoru Kaplanovi, Stanislavu Kratochvilovi, Miroslavu Nechlebovi, Františku Píškovi, Antonínu Smrčkovi, Josefu Sumcovi a Vítězslavu Veselému se autorka snaží vystihnout těžiště přínosu těchto osobností danému oboru i společnosti, ale současně je zobrazit jako normální lidské bytosti.

Prostřednictvím informací především z pramenů moravské provenience chceme osvětlit prostředí, z něhož pocházeli a které je formovalo, a zachytit rodinné, přátelské i profesní vztahy, které je ovlivnily. Přes značný generační i oborový rozptyl (chemie, hutnictví a slévárnictví, vodní stavby a vodní stroje, betonové stavitelství a půdní mechanika, elektrotechnika a akustika) jsou tyto osobnosti spojeny svým působením na vysoké škole technické v Brně a vztahem k moravskému regionu.